Ketabton.com

AFGHAN NATIONAL MOVEMENT
2013 ۱۳۹۲

د پښتو متل سپرنه

شاه محمود کډوال

۱۳۹۴ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو متل سپړنه

لیکوال:

پوهنمل شاه محمود کډوال

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د پښتو متل سپړنه

لیکـــوال: پوهنمل شاه محمود کړوال

خپرونـدی: د افغانستان ملي تحريك، فرهنګي څانګه

وېـبپـاڼـه: www.melitahrik.com

ډیزایـن: ضیاء ساپی

کمپوز: خپله لیکوال

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چـاپشمېـر: ۱۰۰۰ ټوکه

چـاپـکــال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحريك د خپرونو لړ: (۱۱۳)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سرلیکونه مخگڼه

پیلیزه...۱
سریزه ۳
د فولکلور لنډه پېژندنه ۵
متل څه ته وايي ؟ ۷
ايا متل له مَثل سره اړخ لګوي ؟ ۲۰
د متل ډولونه ۲۴
په متلونو کې د دودونو غبرګون ۳۰
متلونه او د خلکو اندونه ۵۵
متلونه او کولتوري یون ۷۲
د متلونو ژبني او ادبي ارزښتونه ۹۱
د متلونو شالید ۱۰۸
د متل شالید ، له اصطلاح سره د توپير کرښه ۱۱۴
اخځونه ۱۲٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) كال په پیل كې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهیر كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد كال د كب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترڅ كې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل.
ملي تحریك په یاده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهیر كې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ كړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملی كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته كړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر كې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا كړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی كړی، د زړه له كومې مننه كوي او كور ودانی ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيليزه

پښتانه او پښتو ژبه هم د نړۍ د پرمختللو ولسونو او ژبو په څېر دي ، خو د تولنيزو چارو او ژوند شتمني يې لږه تر کار لاندې لوېدلې او سپړل شوې ده . پښتني فولکلور د دې څرګندويي کوي ، چې موږ د خپل لومړني ژوند د اړتياوو لپاره کافي مواد لرل او چاته اړ نه وو . که اړ وو ، هم په هغه کچه ، چې د نړۍ ټول ولسونه او ژبې دي او دا يوه طبيعي خبره ده .

پښتني فولکور او په هغې کې متل ، هغه ژبنی واحد دی ، چې زموږ او نړۍ د ژوند غوره تګلارې او معيارونه لري . دا واحد تر ډېره څېړل شوی ، خو لا پراخو څېړنو ته اړتيا لري . متل د ټولنې وګړو ته د ټولنيز ژوند لپاره ښې لارې ټاکي .

ډېری متلونه د يوې پيښې او کيسې زېږنده ده . زموږ وګړو د ټولنيز ژوند په بهير کې رامنځته کړي او تر شا يې پخې تجربې پرتې دي . څرنګه چې وړاندې وويل شول ، د فولکلور او بيا ولسي ادب او همدا ډول متل په اړه ، درنو پوهانو او ليکوالو کار کړی او د درناوي وړ دی . موږ په تېرو څېړنو د ډېرونې هڅه کړې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (پښتو متل سپړنه) موضوع ، هغه ده چې ما د ماستري د تيزس د بشپړونې په موخه څېړلې او چمتو کړې ده . د دې موضوع د څېړلو لپاره مې ، د خپلو شونتياوو په اډانه کې ډېره هڅه کړې او داسې څه مې ټولنې او پښتو مينوالو ته وړاندې کړي ، چې ټولنه کې خپل ځای لري . له بېلابېلو پښتو پوهانو ، استادانو ، کتابونو او خلکو مې معلومات راټول کړي او شنلي مې دي . په دې ترڅ کې د نورو قدرمنو په استازيتوب زما له لارښود استاد پوهنوال احمدشاه زغم نه مننه کوم او ورته د سوکاله ژوند غوښتونکی يم ، چې په ورين تندي يې زما اړتياوې بشپړې کړې او د څېړنې په بهير کې يې زما بشپړه ملتيا کړې ده .

درنښت

شاه محمود کهوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

پښتو ژبه او فولکلور هغه شتمني ده ، چې بېلابېلې برخې يې په ګڼو رنګونو ښکلې دي . په فولکلور کې د ژوند او ژواک هر اړخ شته ، د فولکلوري او ولسي ژبې او ادب له بېلابېلو واحدونو له ډلې يو متل دی ، چې زموږ د ولس لاسته راوړنه او پراخې ماناوې رانغاړي .

متل زموږ د ژوند بېلابېل پړاوونه او رنګارنګ اړخونه څرګندوي . دا فولکلوريک ژانر او جوړښت ، له پيله زموږ د ژوند د بهير مادي او مانيز پرمختګ ، ګام پر ګام رابښيي.

متل زموږ د ژوند بېلابېل اړخونه ، فکرونه ، معيارونه ، ارزښتونه ، آرونه او باورونه رااخلي او خوندي کړي يې دي . متل د يوه نږدې اوږد بهير ، کيسې ، پېښې او تجربې لنډيز ، پايله او نچوړ دی .

متلونه تر ډېره د شالید لرونکي دي . يوه پېښه او کيسه پکې پرته وي ، ګڼ شمېر يې ډله ييز رنګ لري ، داسې چې ډېر وګړي پکې ګډون لري ، خو ځينې يې کېدای شي د يوه وګړي او فرد تجربه وي او ډله ييز رنګ ونه لري . د ځينو متلونو په اړه ويل کېږي چې شالید نه لري ، په دې مانا ، چې تر شا يې پېښه او کيسه نشته ، هغه هم په ډله ييز رنګ کې ، دا ډول کېدای شي هماغه فردي تجربه وي .

متلونه يوه لنډه جمله ده ، تر ډېره نظمي بڼه لري ، منثور يې هم ځانګړې ښکلا او بڼه لري ، ځانګړی خوند لري ؛ له دې کبله يې ذهن هم ښه خوندي کولای شي او له خلکو نه هېرېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متل د لنډ جوړښت په پرتله ، د متل کيسه او پېښه اوږد جوړښت لري او د متل د لنډ جوړښت په څېر ښکلا او خوند هم نه لري . له دې کبله د ډېرو متلونو کيسې او پېښې هېرې شوي او له منځه تللې دي او يواځې د متل لنډ او خوندور شکل راپاتې دی ځکه موږ فکر کوو ، چې ځينې متلونه په شاليد کې کيسه ، پېښه او تجربه نه لري . يواځې هغه متلونه ، چې د يو فرد د ذهني تجربې پايله ده او ډله ييزه تجربه پکې نشته د هغوی پېښه او کيسه هم فردي او ذهني ده.

د متلونو په شاليد کې پېښې ، کيسې او تجربې بېلابېل رنګونه لري . يو شمېر يې تاريخي بڼه او مانا لري ، په دې ډول ، چې متل د يوې داسې پېښې لنډيز او پايله ده چې په تاريخ کې ځای لري . يو شمېر داسې دي ، چې ديني رنګ لري ، په شاليد کې يې د قرانکريم د يو آيت او حديث شريف مانا پرته وي . يو شمېر يې داسې دي ، چې په شاليد کې يې اخلاقي او ټولنيزې تجربې پرتې دي . همداسې يو شمېر متلونه بيا داسې دي ، چې په شاليد کې يې افسانې او اسطورې پرتې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ ـ د فولکلور لنډه پېژندنه :

څرنګه ، چې زموږ د دې څېړنې اصلي موضوع (د پښتو متل سپړنه) ده او متل بیا له فولکوریکو توکو څخه یو دی ، ځکه پر فولکلور لنډې خبرې هم راتـه اړینې برېښي .

د فولکلور مرکبه کلمه له دوو بسیطو کلمو څخه جوړه شوې ده . لومړی توکی یې فولک (Folk) دی او د بې سوادو او عوامو خلکو پـه مانـا دی . دا کلیمـه په زړه انګریزي ژبه کې د (Folc) په بڼه ، په منځنۍ او نـوې انګریـزي کـې د (Folk) په شکل راغلې ده ، چې د خلکو ، ملـت ، قـام او د کـورنۍ د غـړو پـه مانـا ده . پـه ژرمانیـک ژبـه کـې (Folkam) راغلـې ، چـې د (ناثابـت) او (ناڅرګند) مانا لري . دویم توکی یې (Lore) دی ، چـې پـه زړه انګریـزي کـې (Lare) وه ، مانا یې د (حقایقو مجموعه عنعنه د یو شي په بـاره کـې د عوامـو فکر و عقیده عامیانه مالومات ، افکار او ولسي ذهنیت) ده .

اصلاً فولکلور د عوامو خلکو ، د یو ملت یـا یـو قـام او یـا یـو نـژاد پـه نظـر د حقایقو مجموعه ده . د دوی عنعنوي سرمایه ده او د ژوند او نړۍ په اړه د دوی فکر و عقیده مالومات ، افکار او د دوی عمومي ذهنیـت دی . د یـو ملیـت یـا ملت او یا د یو هیواد په فولکلور کـې د هغـوی ټولـه مـاضي او د موجـوده او راتلونکي ژوند لپاره ارزښتونه پراته دي .

د یوې ټولنې فولکلور موږ ته د هغوی د پلرونو ، نیکونو او اجـدادو کولتـوري نورمونه او ټولنیز ارزښـتونه بیـانوي او د هغـوی لـه کولتـوري معیـارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هدفونو سره مو اشنا کوي . په همدې توګه فولکلور انسانانو ته لارښوونه کوي ژوند ته مانا ورکوي او د حرکت سمت يې ټاکي (۲ : ۱) .

فولکلور د لومړني او بدوي انسان هغه برداشت او تعبير دی ، چې له خپل چاپېر او د ژوند له اړخونو څخه يې کوي او د خپل شاوخوا موجوداتو په باب نظر څرګندوي او د فولکلور تاريخ هم له هماغه لومړني انسان څخه راپيلېږي ، چې د فولکلور په غېږه کې يې سترګې غړولې دي او له همدې امله د فولکلور هر اړخ ډېر لرغونی او زوړ دی(۱۸ : ۵۸) .

مشهور پارسي قاموس (فرهنګ عميد) ليکي :

فولکلور : فرانسوي ټکی دی ، د عوامو پېژندنه ، د ولسي- خلکو د ادابو ، دودونو او تصنيفاتو پوهنه يا علم ، د سيمه ييزو عقيدو ، افسانو او ترانو ټولګه .

معين فرهنګ ليکي :

فولکلور فرانسوي ټکی دی . **Folk** د خلکو او **Lore** د هغو پوهه . هغه علم ، چې د يوې سيمې د اصلي پخوانيو استوګنو له خوا د هغو د دود و ادابو (اخلاقو) ، کيسو او ولسي تصانيفو نه جوړ دی يا خلک پېژندنه .

د اروابناد څېړندوی محمد صديق روهي په نظر :

" فولکلور د زيار ايستونکو د هلو ځلو او ژوند پېښنو هينداره ده ، چې په هغه کې د خلکو اجتماعي سيکالوژي د دوی انګېرنې او برداشتونه ، د هغوی ارمانونه او غوښتنې د دوی ذوق او د پوهې سطحه ، د دوی مبارزې او فعاليتونه او په پای کې د دوی د باطني نړۍ ژورتياوې منعکسوي . سره له دې ، چې په فولکلور کې جادو خرافات او دې ورته نور عقايد او تجربې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاملې دي ، خو که موضـوع پـه ژوره او هراړخيـزه توګـه وڅېـړل شي ، نـو د لرغونو انسانانو جادو او خرافات هـم ، لـه حيـاتي اړتيـاوو سره نېغـې اړيکـې درلودې . د ځينو خرافاتي اړخونو په نفې کولو سره له فولکلور څخه د تربيتـي مقصدونو او ستيتيکي غوښتنو د پوره کولو لپاره هم استفاده کېږي (۲۴ : ۳) .“ فولکلور د ولسي ـ ژونـد هېنـداره ده . پـه دې هېنـداره کـې د خلکـو دودونـه ، ارزښـتونه چـال چلنـد ، انګېرنــې ، کړنــې او د ژونـد هـر راز لارې چـارې منعکسوي . د فولکلور د څېړنې ساحه ډېره پراخه ده ، خو عمده برخه يې ولسي دودونه ، خرافات ، رواجونه ولسي ادب (متلونه ، سـندرې ، کيسـې او نـور) دي (۷ : ۱).

۲ ـ متل څه ته وايي ؟

متلونه د يوه ولس د ټولنيزو ، پوهنيزو او رواني ازمېښـتونو او ليـدنو کتنـو د محصول په توګه د ولس د پوهې او شعور د کچې ښـکارندوی دي . پښـتانه ، چې په ټولنيز ژوندانه مين قام دی ، که څه هم د سياسي او اقتصـادي نـاخوالو په حکم له اکاديميکو او منظمو ښوونيزو مزکزونو لـرې پـاتې شـوي يـا پـاتې کړای شوي دي ، خو بيا يې هم ټولنيز او سياسي نظام د ژبې (پښتو) ترڅنګ د پښتو او پښتونوالې د نظام په رڼا کې يو بريالی ټولنيز او پوهنيز نظـام چلـولی دی ، په دغه نظام کې مشران ، مخور او شمله ور د ټولنيز نظام او پـر ټـولنيزو ستونزو د لاسبری بريالۍ او اغېزمنې لارې چارې لري چې متل هـم د همـدغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرانو او مفکرانو د پوهې او تجربې د محصول په توګه د پښتنو د ورځني ژوندانه د ناخوالو او نيمګړتياوو د درملنې دنده پر غاړه لري (١٦ : ١) .
د پښتو متلونه هم د پښتو د ادب يوه غوره برخه ګڼل کېږي ، دا متلونه له ډير پخوا څخه موجود او زموږ د سپېڅلو نيکونو غوره ، قيمتي او تللي ويناوې دي ، چې د نقلونو په شان له يو نه بل ته ، له بل نه بل ته ، نقل په نقل راغلي او پاتې شوي دي . د لنډيو په شان د متلونو د ويلو تاريخ هم مالوم نه دی ، مګر په هره زمانه کې ويل کېږي او کوم خاص ويونکي هم نه لري ، بلکې د ټولو پښتنو د خولې مرغلرې دي ، چې خورې ورې د خلکو په ذهنونو کې پرتې دي . د متلونو عبارات خوندور ، لنډ ، مختصر او ډېر مطالب پکې ځای شوي وي . پښتو متلونه که څه هم په نثر کې داخلېږي ، مګر اکثره يې سجع او قافيه هم لري .
متلونه د يو ملت د عاداتو او خويونو د ښکاره کېدو ايينه ده او د هر قوم د پوهې تجربو او طبيعت د صفايۍ اندازه ترې مالومېږي . متلونه هغه پخې پخې خبرې دي چې له ډېرو تجربو نه وروسته په لاس راځي او د ژوندانه لارښوونکي ګڼل کېږي . متلونه په کلام کې خوږوالی او قوت پيداکوي ، عبارت پرې خوندور او خوږېږي . دا وجه ده ، چې شاعر او ليکونکي يې په خپلو ويناوو کې راوړي او له دې کبله د بديع په فن کې دا يو صنعت بلل شوی دی . د متلونو پېژندنه دوه خواوې لري ، يوه دا چې اصل مورد يې سړي ته مالوم شي ، چې دا يې حقيقي مانا ده او بل دا چې د استعمال ځای يې وپېژندل شي ، چې دا يې کنايي مانا ده ... (٨ : ٣٢) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونه هغه لنډې ويناوې دي ، چې د پېښو يا خبرو په وخت د استناد لپاره کارول کېږي . د يوې مخکينۍ ترسره شوې پېښې کيسه په يوه لنډه جمله يا ترکيب کې په ډېره لنډه بڼه وړاندې کېږي او د نورو قياس پرې کېږي .

متلونه د پښتني فولکلور او ژوند يو مهم ژانر دی ، چې اکثره وخت د خبرو پر وخت د ډاډ ، باور او رښتيايني لپاره کارېږي. اکثره پښتانه په عامو خبرو کې هم متلونه کاروي. متلونه خبرې مستدللې کوي ، خوند يې ډېر وي او د اورېدونکي يا لوستونکي ډاډ او باور ډېروي .

ښاغلی رفيع په دې اړه ليکي :

"متلونه د خلکو هغه سپېڅلې ، پاکې ، مانادارې او لويې لويې لنډې جملې دي ، چې د ولس د ثقافت ، فرهنګ علم او پوهې ، کړو وړو ژوندۍ نمونې او د ولسي پوهانو د لوړو افکارو نماينده ګان دي (۲۴ : ۱۲۲) . "

د پښتو ادب يو مهم توک دغه متلونه دي ، چې په لنډو ويناوو کې حکمتونه او د ګټې خبرې ځای شوي دي . په متلو کې د ملتو د روحياتو خورا ښې ښې نکتې پرتې وي او ځينې پوهان وايي ، چې تر شعر لا متلونه د ملتو پر عقليت ښه دلالت کوي . ولې ، چې اشعار د داسې خلکو له کومو راوځي ، چې فکر ، ذهن او عقليت يې تر عوامو لوړ وي . اما متلونه د عوامو له تفکره حکايت کوي او د متلو الفاظ لکه اشعار مصنوعي او پالش شوي نه وي او د عوامو په ژبه وي ، نو متلونه د وګړو ړغ ګڼلی شو او پر روحياتو يې دلالت تر شعر ټينګ او د ويسا وړ وي . متلونه د ملتو د اجتماعي ژوندون او د دوی د عقلي هويت ښکاره کوونکي دي . په مختلفو اوضاعوو او کيفياتو کې د تجربو او ازمېښتونو نتيجې په لنډو کليماتو کې ځای شوې دي (۳ : ۱۸ ، ۱۹) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هر ولس په شفاهي ادب کې متل (ضرب المثل) مهم ځای لري . د بډايو ژبو يو خصوصيت دادی ، چې په متلونو هم بډای وي . متل د خبرو يوه ښېخې لنډه جمله ده چې د مانا په لحاظ بشپړه او د مفهوم او مورد په لحاظ عامه وي .

د متل بلاغت او فصاحت په دې کې دی ، چې د فورم له مخې لنډ او مؤجز ، د مانا په لحاظ مستعار او کنايه ، د افهام له مخې ساده او عام فهم او د افادې په لحاظ په هدف رسا او سم لګېږي .

ماکسيم ګورکي د متل په باب ويل : "په لفظي ساده ګۍ کې يې تر ټولو لويه هوښياري او حکمت ځای شوی دی ، متل او سندره هميشه مؤجز وي ، خو د بشپړ کتاب هومره تفکر او احساس پکې وي ." ده به ليکوالو ته مشوره ورکوله ، چې ليکوالي له متل څخه پيل او زده کړي ، چې الفاظ پکې داسې کښېښکل شوي وي ، لکه په موټي کې ګوتې ، متل (چې پښتانه ورته د هوښيارانو خبره هم وايي)خبره خوندوره کوي او د هغې مفهوم د مضبوطتيا او غبرګون غوندې دی .

متل اصلاً د يوه هوښيار او حکيم عاقلانه (مقوله) وي ، چې په قصدي يا اتفاقي ډول يې له خولې وتلې وي ، خو بيا د لفظي ښکلا او مناسبت او مانيزې حکيمانه افادې او ارزښت په برکت د ولس په ژبه جاري او خوندي ساتل شوی وي . د متل لومړی ويونکی د ولس له نظره لوېدلی وي ، خو وينا يې د شفاهي ادب يوه ارزښتناکه برخه ګرځي .

د متل په مرکز کې د ګرامر له مخې يو شخص (غالباً مفرد غايب يا مخاطب) ځای لري ، خو د ويونکي او هم د اورېدونکي په فکر کې د هغه مورد ښېخې عام وي . متل د ولسي جهانبينۍ ، تفکر او ذهنيت بېل بېل اړخونه ترسيموي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاريخي وي ، لکه : (کـه تـه نـازو شـې ، نـو ميرخـان بـه څـوک وزېـږوي ؟) جغرافيوي وي (پېريانو ته غزنی څه شی دی ؟) اخلاقي وي (چې بد گرځـې ، بد به پرځې) مذهبي وي (چې اوبه وي ، تيمم ته حاجـت نشـته) اقتصـادي وي (د خپلې برېستنې سره پښې غځول په کار دي) او نور .

د متل ستر خصوصيت دادی ، چې هميشه کنايي مانـا افـاده کـوي ، کـه خپلـه اصله او حقيقي مانا افاده کړي ، هغه بيا متل نه دی . مثلاً : (که غر لـوړ دی ، پر سر يې لار ده) (د غله په ږيره خلی وي) (په يوه گل نه پسرلی کېږي) . دلته يو متل هم پـه خپله لومړۍ مانا نه دی او نه د (لوړغر ، په سر يې لاره) ، (غـل ږيره ، خلی) (گل ، پسرلی) ترمنځه ارتباط ملحوظ دی ، چې د متل حقيقي مانا ده ، بلکې دلته هر متل خاص کنايي مفهـوم لـري ، چـې هـم اورېـدونکی پـرې پوهېږي او هم د ويونکي مطلب وي او هغه د متل کنايي مانـا ده ، کـه کنـايي مانا افاده نه کړي ، هغه متل بللی نه شو (۷ : ۵۲ ، ۵۳) .

پښتانه متل ته ډير اهميت ورکوي . هر متل ورتـه د کـاڼي کرښـه ښـکاري او هغه يو پوخ او غښ دليل بولي . پښتو متلونه د پښتنو د اجتماعي ژوندون پوره نماينده گي کوي .

د پښتو متلونه ډېر او په زياته اندازه دي او لکه لنډۍ په هره خوا کې پـه بېـل بېل ډول د خلکو په سينو کې پراته دي . د پښتو متلونه ډېر پخواني او لرغوني مالومېږي . ځکه چې د متل جوړيده او شهرت ډېره زمانه غـواړي او ډېـر ژر د متل حيثيت نه شي موندلای .

دغه شان ښايي ، چې د متلونو په عبارتونو کې هم ډېـر تـوپير نـه وي راغلـی ، ځکه چې د متلونو عبارت او لفظ د يو روايتي متن پـه توگـه پـه خپـل اصـلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګ ساتل کېږي او د زمانو بدلونه پکې زيات تغير نه پيداکوي . د پښتو هر متل لکه د لنډۍ يو ځانله خپلواک مضمون يا په بله ژبه د يوې پېښې او واقعې لنډيز دی (۱۱ : ۲) .

متل هغه عام اهنګدار او مؤجز کلام دی ، چې په حکمت بنا وي او د عموميت اهنګ او ايجاز په ګاڼه پسوللی وي ، که لنډۍ د پښتنو جمالياتي ټولنيز شعور تمثيلوي ، نو متلونه عقلاني او فلسفي خوا ښيي. ښاغلی قيام الدين خادم د متل د ويي په باب ليکي: " د متل د ويي اصله مانا ماته نه ده مالومه ، خو د عربي د مثل او ضرب المثل مانا واضحه ده ، زه نه شم ويلای ، چې متل به له مثل نه جوړشوی وي ، مګر د مثل په مانا سړی پوهېږي ، چې دا هغه بديعه حکيمانه جمله ده ، چې د تشبيه ،کنايې او مثال په ډول د کلام د تحکيم لپاره راوړل کېږي .... "

خادم صاحب د مثال لپاره دا لاندې متل راوړي : "چې ځې ځې ، ابازو ته به راځې."

د مضمون له مخې د پښتو هر متل يوه ګټوره وجيزه ده . دپښتنو روحيات او ټولنيز ژوند پکې په ښه توګه ځلېږي او د ولسي ادب هغه بډايه پانګه ده ، چې د ټولنيز ژوند ټولې خواوې پکې څرګندې شوې دي . د مينې او ښکلا، وصال او بېلتون ، خوښۍ او خپګان ، اخلاق ، تاريخ او جغرافيې ، مذهب ، اقتصاد ، عدالت ، هېوادپالنې او نورو فکرونو مخزن دی .

په متلونو کې د يوې ټولنې ډېر پټ دننني رازونه پراته دي او پښتنو ته ډېر ارزښت لري ، ځکه دا وينا د ټولنې هغه ګډ او ټولنيز مضمون دی ، چې د ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خوا د عقل او پوهې له مخې سنجول شوی ، د ټولو له خوا قبول شوی او په سيمه کې يې د کلونو کلونو په تېرېدو ريښې پخې شوې دي .
د دې لپاره ، چې يوه وينا د متل په نامه ياده شي او بيا د ټولو له خوا د منلو وړ وګرځي ، بايد ساده او د ولس په ژبه وي ، ښه اهنګ ولري ، په غوږونو ښه ولګي ، په مغزو کې سملاسي ځای ونيسي- او زړونه يې ومني ، د همدې مقصد لپاره په يوه متل کې تل درې شيان ، خوږوالی ، لنډوالی ، مقصد او مفهوم ضروري بلل شوی (۴ : ۸) .
متل هغه لنډه جمله يا عبارت دی ، چې د يوې انساني تجربې او مشاهدې بيان پکې په ډېره په زړه پورې ښکلې بڼه او انداز کې شوی وي .
د متل عبارت ساده او روان وي ، خو ډېره ستره او ژوره مانا او مفهوم پکې پټ وي . دا د انسانانو د مغزونو خبرې دي ، چې د دوی د ټولنيز ژوند له پخو تجربو څخه رازېږېدلې دي .
متلونه د يوې ژبې د ولسي او شفاهي ادبياتو ستره او ارزښتناکه برخه ده. اصلي جوړونکي او رامنځته کوونکي يې هم نه دي مالوم ، د ټول ولس ګډ مال دی . هر متل تر شا په خپل پس منظر کې يوه پېښه ، کيسه او د ژوند پخه تجربه لري ، چې د هغې نتيجه او نچوړ د پند او عبرت لپاره خوله په خوله له يو نسل څخه بل نسل ته لېږدېدلې او د کاڼي کرښې ګرځېدلې دي ، نو ځکه يې خلک په خبرو اترو کې د خپلې وينا د منطقي او باوري کولو لپاره استعمالوي .
ځينې متلونه په نظم وي ، چې وزن او قافيه لري او ځينې بيا په نثر وي ، چې د وزن او قافيې له قيد نه خلاص وي ، خو دواړه ډولونه د پوره فصاحت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلاغت نه برخمن وي . د يادوني وړده ، چې زموږ زياترو پخوانيو شاعرانو پخپلو شعرونو کې د شعري قوت د لوړتيا لپاره متلونه راوړي او د ځينو مشهورو شاعرانو د شعرونو ځيني بيتونه او يا نيم بيتي په خلکو کې د متلونو په بڼه استعمالېږي (۲۱ : ۵۵) .

پښتو متلونه د ولس د خولو څخه راوتلې هغه پخې خبرې دي ، چې د ډېرو تجربو او زمانو په تېرېدو سره هغه په هر تول باندې پوره او پخې شوې دي (۲۰ : ۵) .

کله چې انسان د ګلونو غونچه ووينې او په زړه او ذهن د باغونو او ګلستانونو زرګونه رنګونه خواره شي ، همدغسې متل د ژوند د تجربو له ماناوو نه يوه ډکه پکه داسې مجموعه ده ، چې زړه او ذهن يې واوري ، نو د فکر او تخليق چينې تاندې کړي او خيالونو ته نوې او ناليدلې لارې په ګوته کړي . متل د ژوند د کالبوت روح دی چې دغه قرار شي ، نو متل بې قراري وربښي او چې بې قراره شي ، نو قرار ورکوي ، چې روغ وي ، بيمار يې کړي او چې بيمار شي ، نو خپله يې طبيب او په خپله يې دارو شي . متل د انسان د ژوند نه مانا اخيستې ده او متل انسان او د انسان ژوند ژواک ته مانا وربښلې ده (۲۳ : ۱۱) .

متل لکه اور اورکی يا اوربلک له ځانه رڼا لري . موږ متل ته د څراغ ويلو پر ځای اوربلک په دې وايو ، چې دا لکه يو ژوندی شی په خپلو پښو په ټولنه کې روان وي مزل کوي او په رڼا کې يې خلک د ژوند غوټې پرانيځي. هر ځای ، چې خبره بنده وي متل چې ور برابر شي ، نو داسې يې په اسانه خلاصه کړي ، لکه کيلي چې کولپ (قفل) خلاصوي . د مزل کولو طريقه يې دا وي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د انساني تجربې پر بنسټ منځته راغلي ډېره زیاته دانایي پــه بېخــي لــږو ټکو کې په هر متل کې ځای شوې وي او دغه لــږ ټکــی دومـره ســاده ، دومـره اسانه او ترتیب یې دومره طبیعي وي ، چې نه یې حافظې تــه یـاد ســاتل گـران وي او نه یې ژبې ته ادا کول . په دا نو ، چې یو متل پر یوه موقع باندې وویل شي ، هلته هر څومره وگړي ، چې حاضر وي ، هر یوه ته هغه بې له څه کوښښه یاد شي او دا هر وگړی ، چې بیا چېرتــه بـل ځـای پـر همدغسـې موقـع بانـدې برابرېږي دغه متل یې خولې ته په خپله راځي او هلته موجود نور وگړي ، چـې یې اوري ، نو متل د هغو حـافظې تـه هـم ځـان رسـوي او ورسره مختـه ځـي . داسې هر متل په ټولنه کې په گرځېدو راگرځېدو وي او چې پـر خپلـه مناسـبه موقع یې واوري ، نو پوه به شي چې په دغه وړه کوزه کې څومره ژور سـمندر پروت دی (٦ : ١٦۴) .

متل هغه جمله ده ، چې د مثـال پـه طـور بیـان شي او پـه دلـیلي توگـه وجـود ومومي . په تېره زمانه کې ډېرې داسې واقعې تېرې شوې دي ، چې هغه یا پـه کیسه کې بیانې شوې او یا په لنډه جمله کې هغې ته اشاره کوي او هـر کلـه ، چې د کومې پېښې اړوند دغه وړه جمله ، چې په وړو وړو ټکـو مشـتمله ده ، بیان کړی شي ، نو د اورېدونکو ذهن ته هغـه ټولـه واقعـه راوړانـدې شي (٥ : ٢١) .

په شفاهي ادب کې شاید متل یواځینی صنف وي ، چې د دنیا په ټولو ژبو کـې اوچت مقام لري . د متل د دې اهمیت او عمومیت لویه وجـه د هغـه پـه مـانیزه غنا پورې اړه لري . په متلونو کې د یوه ولس د اخلاقي ، عقل او پوهې کچـه د شفاهي ادب د هر بل صنف په پرتلـه پـه زیاتـه انـدازه څرگنـدېږي . د پښـتنو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنيز قانون (پښتونولي) کابو ټول مفاهيم يواځې او يـواځې پـه متلونـو کـې خوندي دي . پښـتو متلونـه نـه يـواځې د پښـتو ادب غـوره نمونـه ده بلکـې د پښتون د نفسياتو او کلچر د ادراک لپاره بهترينه وسيله هم ده (۱۲ : ۱) .

د Oxford Advanced learner's Dictionary د متل په اړه ليکي:

A well-known phrase or sentence that gives advice or says something that generally true. (۱۲۱۵ : ۲۵)

د متل نورې پېژندنې داسې شوې دي :

- پښتو متلونه ډېر لوی مقصد په لنډو ويناوو کـې ښـکاره کـوي او د ويسا وړ ګڼل کېږي او په وينا کې د قالب او شاهد مثال لري .
- متلونـه د پوهـانو خـبرې دي ، چـې حـق و رښـتيا دي . دا د کلونـو د تجربې او مشاهدې پايله وي ، چـې پـه کوچنيـو کوچنيـو جملـو کـې بيانېږي .
- محاوره د هرې ژبې يو لازمي جز وي ، خو د متل استعمال پـه اختيـار پورې اړه لري .
- متلونه په عمومي توګه د عوامي ذهن امين وي او په شاليد کې يې د صديانو پوهه پرته وي ، دغه وجه ده ، چې متلونه د ژبـې ښايسـت او ګاڼه بلل کېږي . په ليـک او وينـا کـې د نـدرت د پيـداکولو لپـاره د متلونو استعمال ډېر ښه وي .
- په لفظي ساده ګۍ کې يې تر ټولو لويـه هوښـياري او حکمـت ځـای شوی دی. متل او سندره هميشه موجز وي ، خو د بشپړ کتاب هـومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفکر او احساس پکې وي . متلونه که څه هم لنډ او په ساده توګه لیکل شوي دي ، خو مفهوم یې ډېر لوی دی ، چې اصلا د یوه کتاب بنه لري .

- متلونه له لفظي او مانیزو ښکلاوو ډک دي . د متل ایجاز ، اختصار او په هغه کې د لوی مفهوم ځایول د هغه بلاغت او فصاحت همیشه د ادب د تیورۍ د محققینو پام ځانته اړولی دی .
- متلونه هغه عام حقایق دي ، چې د خلکو په خبرو اترو کې په ذوق او خوند سره ویل کېږي .
- متلونه هغه لنډې ویناګانې دي ، چې بلاغت او رښتینوالی ولري . دغه ویناوې د ډېرې پخوا زمانې څخه په خلکو کې موجودې او د دوی خوښې وي .
- متلونه هغه وړې ، مګر چستې جملې دي ، چې د انساني ژوند تجربې او مشاهدې پکې په ډېره عجیبه اندازه نااشنا طریقه او خوندناک شکل وړاندې شوي وي ، د طنز او مزاح مالګه هم ورسره وي .
- متلونه که څه هم لنډې او ساده جملې دي ، مګر حقیقت دادی ، چې په هر متل کې لوی حکمت پروت وي او دغه مقولې ، چې د تجربو نه وروسته منځته راغلي او په عام ساده او لنډ ډول یې په جامعه کې انتشار موندلی ، د یوې سیمې ، ټولنې او یوې زمانې د خلکو ذهني او فکري سویه ، کردارونه اجتماعي روابط ، هوښیاري ، د ژوند سطحه ، کولتور او نور په ښه ډول ترې څرګندېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- متلونه په عموماً په عوامي سطحه پيداکېږي . په دوی کې د عـوامي ژوند څرک پروت وي ، بيا يې ښېګړه دا ده ، چې خاص خلک يـې هـم په خپل استعمال کې راولي، که څه هم د دوی له چاپېرياله سره اکـثره تړون نه لري . دا خبره نه ، خو د متلونو پـه اړه ده ، بلکـې د لفظونـو ، تلفظ او محاورو په اړه هم عوام ته خواص مات شوي دي .
- په متل کې د قرنونو تجربې ، د انساني ژوند مشـاهدې او د پوهـانو د احساساتو پانګه پرته وي . پـه متـل کـې د لفظونـو تقـديم او تـاخير درست وي خو د محاورې پـه شـان پکـې د مصـدر د ټولـو مشـتقاتو استعمال ناجايز وي .
- متل هغه عام آهنګداره او موجز کلام دی ، چې په حکمت بنا وي او د عموميت آهنګ او ايجاز په ګاڼـه پسـوللی وي . کـه لنـډۍ د پښـتو جمالياتي ټولنيز شعور تمثيلوي ، نو متلونـه عقـلاني او فلسـفي خـوا ښيي .
- متل د يوې تجربې پايله او يوه اخلاقـي نقطـه وي ، چـې پـه تمثـيلي اسلوب کې بيانېږي . لفظونه مختصر وي ، مګر لـه دوی څخـه يـوې لويې واقعې ته اشاره وي .
- ورځنۍ ، محاورې او متلونه د لساني ګروه د سماجي او لساني رويې او ثقافتي حيثيت غمازي کوي .
- متل يو داسې لنډه اغېزناکـه جملـه ده ، چـې اکـثره پـه اسـتعاري يـا تجنيسي فورم کې وي او په سمه توګـه د يـوې رېښـتينې تجربـې او مشاهدې څرګندونه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- متل د ولس د متداولې او د ژوند د عملي فلسفې شعر دی .
- په عمومي توګه په متلونو کې پټه کنايي فلسفي مفکوره موجوده وي .
- متلونه او عوامي شاعري داسې څيزونه دي ، چې موږ ورته خاص طور سره د يو قوم د ژوند ژواک کره وړه ، دود و دستور ، روغ رنځور ، مړي ژوندي او د عاداتو خصلتونو وغيره وغيره ، چې په مختصرو الفاظو کې به ورته تهذيب ، تمدن ، کلچر او ثقافت ووايو ؛ ايينه دار وي .
- متل ، د مانا او مطلب ډکې وړې وړې خبرې دي ، چې د اوږدې تجربې نه رازېږېدلي وي .
- متلونه زموږ د عوامي ادب په شان ، زموږ شريک قومي ميراث دی . دا د خپلو خوندورو ماناوو او برجستګۍ له برکته د زړه د حال د اظهار لپاره ډېره غوره او خوندناکه ذريعه ده او هم د دې په ذريعه په خبرو کې خوند او زور پيداکېږي (۱۴ : ۲۵) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ آیا متل له (مَثَل) سره اړخ لګوي ؟

متل زموږ د خلکو ، ولس ، فولکور او کولتور هغه شتمني ده ، چې زموږ د ژوند سره تړلی تاریخ لري . په دې مانا ، له هغه مهاله ، چې موږ د یوې وګړنۍ ډلې او ولس په توګه او زموږ ژبه د پوهونې او راپوهونې د وسیلې په توګه ، د نړۍ پرمخ رامنځته شوي یو ، بېلابېلې ژبنۍ ښکارندې او ژبنۍ جوړښتونه هم همدا مهال راپنځېدلي او تر ننه دوام لري .

ځرنګه ، چې زموږ د وګړو او ژبې تاریخ زرګونه کلونه وړاندې او زوړ دی ، همداسې د متل لرغونتیا هم زرګونو کلونو ته رسېږي . متل د یوه ژبني واحد په توګه ، زموږ په ژبه کې هغه وخت هم شتون درلود ، چې زموږ سیمې ته عربي ژبه او کولتور راغلي نه ول . د متل له څېړنې راته دا خبره ښه جوتېږي ، ځکه په متلونو کې داسې فکرونه شته چې هغه تر اسلام وړاندې دي . زموږ هېواد ته د اسلام راتګ څرګند تاریخ لري ، په داسې حال کې ، چې موږ تر اسلام وړاندې هم ژوند کړی او ژبه مو ژوندۍ وه او په دې توګه متلونه هم کارېدل .

متل که د عربي ژبې (مثل) پښتو شوې بڼه وبولو ، نو دلته دا پوښتنه مخته راځي، چې ایا متل د یوه ژبني واحد په توګه له هغې وروسته زېږېدلی ، چې عربي ژبه سیمې ته راغلې یا دا چې دا جوړښت وړاندې شتون درلود ، خو نوم یې اوښتی یا دا چې متل هماغه لرغونی نوم دی ، چې د دې ژبني جوړښت لپاره کارېدلی دی ؟

د متل په اړه ځینې بحثونه ، چې متل عربي ـ پښتو بولي ، په موږ کې ډېر نوي دي او که ډېر لرغوني هم وي ، هغه وخت رامنځته شوي ، چې سیمې ته عربي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه راننوتي او زموږ په ژبو يې مستقيم او نامستقيم اغېز کړی دی . دلته دا خبره بيا راغبرگوم ، چې د يوه ژبني جوړښت په توگه د متل تاريخ ، زموږ په سيمه کې تر عربي ژبې لرغونی دی .

زموږ ستونزه داده ، چې په دې برخه کې شواهد او اسناد نه لرو ، چې متل ته يې په لرغونو وختونو کې کوم نوم ورکړی وو ، په سيمه کې تر اسلام او عربي ژبې وړاندې اړوند اسناد زموږ په لاس کې نشته ، له دې کبله اړ يو مسايل د عربي ژبې تر اغېز لاندې وسپړو . که متل زموږ د پښتو ژبې او يا نورو اريايي ژبو کلمه وي ، په اړه يې سمه څېړنه شوې نه ده ، خو دا چې دا کلمه د عربي (مثل) پښتو شوې بڼه وبولو بېلابېلې څېړنې شوې دي.

د متل کلمه په همدې شکل (فرهنگ عميد) رااخيستې ده ، چې عربي هم راته نه ښکاري ، خو دغې کلمې باندې چا ډېر بحث کړی نه دی . د (افسانه ، لنډ داستان مثل ، شوخه خبره) ماناوې يې ورته ليکلې دي . په پورتنيو ماناوو کې يو څه ليدل کېږي ، هغه دا چې ډېر متلونه يوه لنډه کيسه ، پېښه او داستان لري ، چې په پورتنيو ماناوو کې شته ، له همدې کبله دغې ژبني جوړښت ته متل ويل شوی دی .

متل ته په عربي کې مثل هم په دې اعتبار وايي ، چې د دويم شي حال د اول سره مشابه کېږي ، يعنې د استعمال ځای يې په اصل مورد کې قياسېږي (٨: ٣٢) .

په پښتو کې متل عين هغه شي ته وايي ، چې په عربي يې مثل بولي ، ښايي چې متل له عربي څخه مفغن شوی وي . ځکه چې کله په تفغين کې (ث) په (ت) بدلېږي ، لکه ميراث چې ميرات شو . د عربي لغت پوهان وايي ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثل او نظیر او دا کلیمه له عربي مثـل څخه جوړه شوې او پر ټولو حکمتو او لنډو کیسو او اساطیرو اطلاق شوه(۷ : ۱۸ ، ۱۹) .

متل او مثل د مفهوم ، مضمون او مانا له مخې یو دي ، چې په ټولـو خلکـو او قومونو کې شته ، د هغوی د ځانګړو پوهنو ، ژونـد پېښـو او تجربـو محصـول وي ، خـو مـوږ لـه نیکونـو نیکونـو رانیـولې د ژونـد ډېـر کولتـوري پراوونـه درلودلي دي ، چې ټولو مادي او مانیزو شیانو ته مو خپل خپـل نومونـه لـرلي دي . متل او مثل هم همداسې درواخله (۱۰ : ۶۱) .

د متل لفظ د عربي د لفظ مَثَل سره تعلق لري . په سامي ژبو کې (ت) په (ث) بدلېږي لکه واخلئ (یافث > یافت) خو دا بدلون په عربي ژبه کې عام نـه دی ، ما په عربي کې د متل لفظ د (متل) شکل کې چېرته هم نه دی لیدلی . د عـرب (م ، ث ، ل) د مادې نه د عربي د قاعدو لانـدې ګـڼ اسـتقامات کـولی شي . د دغې مادې لفظ مِثل هم ځینې وخت د مَثَل مانا ورکوي او جمع یـې امثـال ده . په پښتو کې د متل جمع د عربي قاعدې لاندې امتال نه راځي ، بلکـې متلونـه راځي (۱۳ : ۳۱) .

مِثل ، مثال یا مثلً د عربي ژبې لفظ دی . دا لفظ په قران شریـف کـې څـو څـو ځایه او څو څو وارې راغلی دی . چېرته مثلاً او چېرتـه د جمعـې لپـاره امثـال لیکل شوی دی . مثل په اصل کې داسې قسم خبرې ته وایي ، چې هغـه د بلـې خبرې په شان وي یا د هغې خبرې په رنګ ، مانا او مطلب څرګندوي یا یو کـار ، کیسه او پېښه د بل کار یا بلې پېښې سره تړي . په ځینې ځایونو کـې د مثـل بیانولو یا وړاندې کولو لپاره د (ضرب) لفظ استعمالېږي . دا لفظ هم لـه عـربي ژبې او قران شریف نه اخیستل شوی دی ، لکه: ضرب‌الله مثلاً فمثله صـفوان ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

و مثلا الذين ينفقون (البقره) . داسې نورو ډېرو آيتونو کې دا لفظ بيان شوی دی او هم داسې دا لفظ د عربي نه نورو ژبو نقل کړی ، خپل کړی او اخيستی دی . په اردو ، پارسي او پښتو ژبو کې دا لفظ هم په دې ماناوو او مطلب سره استعمالېږي ، لکه : ضرب الامثال ، مثلاً ، مثال کے طور ، د مثال په توگه او داسې نور .

په پښتو ژبه کې د مثال لفظ هم د دې مطلب لپاره استعمالېږي ، خو جمع يې لکه د عربي د قاعدې لاندې امثال نه راځي ، بلکې مثالونه ويل او ليکل کېږي . د دې سره سره د پښتو ژبې يو بل توری (متل) زموږ په ورځنې ژوند کې ډېر استعمالېږي . متل هم د مثال مانا او مطلب ورکوي يا څرگندوي ، مالومېږي داسې ، چې متل هم د مثل نه جوړ شوی او اخيستی شوی دی ، په زړه عربي ژبه کې د (ث) لفظ په (ت) ويل کېږي . نن هم د عربو په ډېرو علاقايي ژبو کې (ث) په (ت) ويل کېږي . لکه : د عربي يو نوم (ابن هيثم) دی ، خو په وينا کې (ابن هيتم) ويل کېږي يا د عربي بل لفظ ، چې په ليک کې (الاثين) دی ، خو په وينا کې (الاتين) ويل کېږي ، چې مانا يې (دوه) ده . داسې (الثلاثه) هم په (ث) ليکل کېږي ، خو په وينا کې (التلاته) ويل کېږي ، چې مانا يې (درې) ده .

دې د عربي لفظونو ته چې پام وکړو ، نو د دې نه دا مالومېږي ، چې پخوانۍ زمانه کې د (مثل) لفظ نه په پښتو کې (متل) جوړ شوی دی ، چې مانا او مطلب يې هوبهو د (متل) لفظ سره تړون خوري ، خو د دې جمعې د (امثال) پرځای (متلونه) جوړ شول .

(۲۳ : ۱۹ ، ۲۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنگ عمید د (مَثَل) مانا داسې لیکي :

ورته ، صفت ، حدیث ، قصه ، مشهور قول ، ضرب المثل (۱۵ : ۲۱۷۹) .

یاد فرهنگ د (مُثُل) کلمې ته لیکي : جمع مثال (۱۵ : ۲۱۷۹) .

د (مِثال) کلمه بیا داسې مانا کوي : انداره ، مقدار ، مانند ، شبیه [فرمان ، حکم قصاص] (۱۵ : ۲۱۷۸) .

د متل (مَ تَ) د کلمې مانا یاد فرهنگ داسې کوي :

افسانه ، لنډ داستان ، مثل ، هغه خبره چې د شوخۍ له مخې وویل شي (۱۵ : ۲۱۷۳) .

زاهد پښتو ـ پښتو سیند لیکي :

متل (مَ تَ) : یو لنډه جمله ، چې ستر کولتوري او علمي ارزښت پکې پروت وي .

(۹ : ۹۴۲)

همدارنگه د (مَثَل) کلمې ته لیکي : متل ، مشهور قول ، حکایت (۹ : ۹۴۴) .

ضرب المَثل ته لیکي : مثل وهنه ، متل اړونه ، متل (۹ : ٦٧٨) .

۴ ـ د متلونو ډولونه :

متلونه د شکل له مخې په دوو برخو ویشل کېږي :

۴ ـ ۱ ـ منظوم :

دا هغه متلونه دي ، چې نظمي ځانګړنې لري ، لکه :

په زړه صاف ، په خوله خلاف .

چې غواړې ، پرې واوړې .

ډېره یوه نېکمرغه ، یوه بدمرغه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه عمل ، د لارې مل .

چې هوس دی ، دومره بس دی .

چې نه دې وي له موره ، ورته مه وايه چې وروره .

چې مړ شو ، هغه پړ شو .

چې لوی غاپي ، کوچنی تراپي .

چې ژرنده يې گرځي ، بلا يې پرځي .

چې سبا شي غم پيدا شي ، چې بېگا شي غم پناه شي .

۴ ـ ۲ ـ منثور :

دا هغه متلونه دي ، چې نثري ځانگړنې لري ، لکه :

چې ښه وي ، بد دې اور واخلي .

په دسترخوان هر مچ زمری دی .

په سپي د خاوند زړه بدېږي .

په ډېرو ليونی خوښ وي .

په پټه خوله څه نه کېږي .

په بد زوی ، ښه پلار يادېږي .

په خپله ډوډۍ موړ ، په کلي نازولی .

په پوښتنه سړی مکې ته ځي .

پردۍ ورکړه ، نيمه خوا ده .

بد په بلا اخته ښه دی .

بربنډ له اوبو نه ډارېږي .

پردی غم تر واورو سوړ دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی اروانباد دوست شینواري په دې اړه ګټور مالومات وړاندې کوي او متلونه په عام ډول په دوو برخو ویشي ، منثور او منظوم .

الف ـ منظوم متلونه : دا ډول متلونه د یوه بیت حکم لري ، چې هم د قافیې او هم د سیلابونو له مخې تر یوې اندازې مقید او خاص اهنګ او تال لري ، لکه:

بد به دې په زړه لرم
سلام به دې په خوله لرم

×××

که په کور کې غوړه مومې
لیونی به غرو ته درومې

×××

سل روپۍ پورکړه
دا ختر شپه په کورکړه

ب ـ منثور متلونه : دا هغه متلونه دي ، چې د سیلابونو په شمیر او د قافیې په مراعات مقید نه دي او عروضي اساس نه لري ، بلکې مسجع نثر ورته ویلای شو دا په خپل منځ کې په نحوي لحاظ په دوه ډوله دي :

الف ـ چې بشپړه جمله وي ، مسند او مسندالیه یعنې فعل او فاعل یا مبتدا او خبر ولري ، دې ته په انګلیسۍ ـ کې (Proverb) او په روسي کې (پسلوویڅه) ویل کېږي . دا هغه مستعاره بشپړه مقوله ده ، چې کنایي مفهوم افاده کوي او غالباً اهنګ لرونکی (سندریز) فورم لري ، لکه :

که غر لوړ دی ـ پر سر یې لار ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ـ هغه ، چې بشپــړه جمله نه وي او په نحوي لحاظ د کلام يــو مهــم جــز ونــه لري ، خــو نــور د متــل تــر تعريــف لانــدې راځــي ، دې تــه پــه انګليسيـ کـې (Saying) او په روسي کې (پګه وورګه) ويل کېږي ، لکه :

زه ستا دارو ـ ته زما دارو .

اوړه دې پــه اوړه ـ منت دې پــه څه .

خپل عمل ـ د لارې مل .

خپلـه وطنه ـ ګلـه وطنه .

دغه ډول تــه ځيني خلک محاوره وايي ، خو د پښتو او دري د ولسي ادب پـــه کتابونو کې عموماً د متل پــه نامه ياد شوي او پــه کــوم تــوپير ورتـــه نـــه دي کتل شوي . متل کله يوه جمله وي ، لکه : د غله ځای په غره کې هــم نــه شي .

کله دوه جملې وي :

ړانده ته مه ګډېږه ـ کاڼه ته ډول مه وهه .

کله چې متل له دوو جملو څخه جوړ وي ، د دواړو جملو تر منځه کله د عطـف مانيز ارتباط موجود وي (د عطف ادات حذفېږي) لکه :

کوتک وهه د ورور لپاره ـ خبره کوه د خدای (ج) لپاره .

يا داسې نور ارتباطونه سره لري ، چې دويمه غالباً د لومړي تابع جمله وي . ډېر لږ متلونه له درېيو جملو هم جوړوي ، لکه :

(د کونډې کره زوی نه وو ، چې زوی يې پيدا شو، مرګو ګډه شوه) (۷ : ٦٠ ـ ٦٢) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروانباد شینواري د متلونو په ویشنه کې د منثورو متلونو ، د دویم ډول په اړه ، چې په انګلیسي یې (saying) بللي ، ښاغلی عبدالکریم عامر په خپل اثر (پښتو محاورې) کې د (مقولې) تر سرلیک لاندې داسې لیکي :

مقوله د عربي ژبې له قول څخه ده ، چې لغوي مانا یې خبره او وینا ده . په اصطلاح کې هغه جملې یا فقرې ته ویل کېږي ، چې د یو ښه ناصحانه رنګ له امله خلکو خوښه کړې وي . دغه مقوله د متل لپاره هم استعمالېږي. له دې مقولې څخه په اصطلاح کې (مقاله) هم وتلې ده ، چې د ویلو په مانا ده . د مقولې لفظونه خپله حقیقي مانا څرګندوي او په دې کې د زوړوالي شرط هم لازمي نه وي . یو څو بېلګې یې دا دي :

۱ . ته پوه شوې ، ستا ایمان .

۲ . ته پوه شوې ، ستا کار .

که د مقولې جوړښت ته وکتل شي ، نو د متل لور ته ذهن ځي . متل هم په لومړي سر کې یو قول وي ، چې پکې پوهه ، تجربه او مشاهده خپل کار کوي ، وروسته یې استعمال عام شي ، د ضرب المثل رنګ یاني په خبرو کې د مثالونو په رنګ راوړل کېږي.

پورتني مثالونه هم د متلونو ځای ته رسي ، مقوله هغه قول دی ، چې پکې هغه د متل لوازمات خپل کار کوي د خولې وتلې هره خبره مقوله ده ، خو هغه مقولې د عام ذهنونو او خولو برخه ګرځي . کومې ، چې څه دانایي ، پوهه ، تجربه او مشاهده ولري. د ژبې دغه څېړل شوي ټول اصطلاحات په بنسټیزه توګه پر لغت ولاړ دي ، له لغته پس دغه ټول اړخونه زېږي . که لغت یاني د یو شي لپاره مخصوص نوم نه وي ، نو دا اړخونه مخته نه راځي. د عام خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبې زور پر خواصو باندې ډېر وي ، ځکه چې استعمال یې ډېر وي ، نو خواص د عوامو ژبه هر کله په خپلو ویناوو کې ځایوي . دغه ذکر شوی رنګ که د عامو یا د خاصو له خوا وي ، خو په ټولنه کې د عام استعمال ځای ولري ، د خپل مفهوم شهرت او لوړوالي له امله محاوره هم د متل رنګ لرلای شي ، نو مقوله هم په لومړي سر کې یو قول وي ، وروسته هغه د متل رنګ واخلي ، که داسې ووایو ، چې د متل بنسټ پر مقوله ولاړ دی ، بې ځایه به نه وي . دلته به یو څو متلونه رانقل کړو :

چې سر وي ، خولۍ ډېرې دي .

خپله لاسه ، ګله لاسه .

دغه بېلګې د متلونو دي ، خو په لومړي سر کې د خولۍ ډېرښت او د سر د خوندي پاتې کېدو لیدنې (مشاهدې) او تجربې دغه خبره خولې ته راوړې ده ، چې اوله یې د مقولې رنګ دی ، یانې خولۍ ډېرې دي د سر پاتې کېده ضروري دي یا خولۍ شته د سر سلامتي غواړه یا هغه د متل په رنګ کې هم مقوله وي . دغه د یو قول او خبرې ډېر استعمال د متل رنګ واخلي . د مقولې د خوند ځای دا دی ، چې خپله حقیقي مانا ورکوي ، د جوړښت په اعتبار له دوو تورو څخه وي ، پر مخ یې حد نه دی ټاکل شوی. په پښتو ژبه کې ډېرې مقولې شته ، چې خپل مانیز رنګ له محاورې او نورو اصطلاحاتو څخه بېلوي او خپل ځان ته یو جلا رنګ او مانا لري ، دوه بېلګې یې یادې شوې دي (۱۴ : ۳۱ ، ۳۲) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ـ په متلونو کې د دودونو غبرګون :

ژبه د وګړو ترمنځ د پوهونې او راوپوهونې وسیله ده ، ژبه د انسان د مانویاتو مادي شکل دی . د ژبې بنسټ (غږ) دی ، چې دا خپله یوه فزیکي ښکارنده او ماده ده.

ادب په ژبه پورې تړلی او داسې ویل کېږي ، چې ژبه د ادب لپاره وسیله ده ، خو داسې وسیله ده ، چې نشتون یې ادب نشت کولای شي . د ادب د نورو توکو د ځرګندونې . برسېرونې او نورو وګړو او ټولنې ته د رسونې ګټوره او بنسټیزه وسیله همدا ژبه ده ، چې نالیدونکي ځواکونه خلکو ته رسولای شي . ښایي د سر په سترګو یې نه ګوري ، خو د زړه په سترګو یې لیدای شي .

متلونه د فولکلوریک ، ولسي ، ګړنې ، ژبنې او کلیوال ادب مهم توکي دي ، چې د یوې ټولنې د کولتوري یون لوړې او ژورې ښیي . د دې لپاره د همدې اثر په بېلابېلو پانو کې کې ګڼ داسې نظرونه لیدای شئ ، چې متلونه یې د ادب برخه بللي ده .

د متلونو په پېژندنه کې دا خبره ډېره ویل کېږي ، چې متلونه د یوې ټولنې او وګړو د ژوند هېنداره ده . د هغوی رواني او نفسیاتي غوښتنې ، معیارونه او دودونه پکې خوندي شوي دي . همدا د ډېرو فولکلوریکو ادبي ژانرونو ځانګړنه ده .

متلونه د یوې ټولنې او وګړو هغه ژبنۍ پانګه ده ، چې د یوې ټولنې د نورو ډېرو ځانګړنو ترڅنګ یې دودونه هم خوندي کړي دي . دا لړۍ یواځې په متل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې نه بلکې په نورو ادبي ډولونو کې هم غځول شوې ده او ادب د ارزښتونو او معیارونو د خوندیتوب غوره وسیله ګرځېدلې ده .

دود تر ډېره عملي او اجرایوي بڼه لري ، په دې مانا ، چې دود یو داسې ارزښت دی چې په عمل کې ترسره کېږي او متلونه بیا د همدې کړو وړو څرګندوی دي . د بېلګې په توګه : ډېر عمره انسان ته سلام اچول زموږ دود او ځواب یې هم زموږ دود دی . په لغمان ولایت کې د کال په ځانګړي وخت کې د ولس له خوا ویالې پاکولو ته (کتهېر) وايي ، چې دا یو دود دی ، همدارنګه نور ډېر بېلابېل دودونه ، چې موږ یې په ټولنه کې لرو .

مازیګری دی ښېرې مه کړه

ته به د نار ښېرې کوې رښتیا به شینه

پورتنۍ لنډۍ د پښتو ولسي ادب ډول او شعر دی ، خو ګورو ، چې څنګه یې یو دود خوندي کړی . زموږ په ټولنه کې همدا اوس دود دی ، چې میندې هېڅکله په مازیګر کې خپلو اولادونو ته ښېرا نه کوي ، ځکه ویرېږي ، چې قبولې نه شي ، د خلکو عقیده داده ، چې په دې وخت کې یې د قبلیدو شونتیا ډېره ده . که څوک غواړي ښېرا یې قبولې شي ، نو همدې وخت کې یې کوي . په پورتنۍ لنډۍ کې د دود ترڅنګ کرکه هم شته .

همدارنګه :

لاس دې تر زنې لاندې مه ږده !

ستا به عادت وي ما به ورک کړې له وطنه

په پورتنۍ لنډۍ کې هم د دې ترڅنګ ، چې محاوره یا ګړنه او کرکه خوندي ده . زموږ په ټولنه کې یو دود هم شته ، هاغه دا چې که څوک کوم ځای کې لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر زني ناست وي ، نو بل يې منع کوي ، چې داسې مه کښېنه ښه پايله نه لري يا پلار دې مړ کېږي .

د متلونو ويل په خپله هم زموږ د ټولنې او خلکو دود دی ، چې د وينا او ګړېدلو پر وخت يې کاروي .

د پورتنيو بېلګو په څېر ، د ولسي ادب ګڼ شمېر داسې ډولونه شته او حتا په اوسني شعر کې هم دا لړۍ روانه ده ، چې زموږ شاعرانو پکې خپل دودونه خوندي کړي دي. اوس يو څو داسې متلونه هم ګورو :

- مشر د کشر پل دی :

کشران له مشرانو زده کړه کوي ، د کوچني يا کشر د ژوند يو پړاو داسې دی ، چې له مشرانو او نورو اخيستنه يا کاپي کوي . ډېر ځله زوی يا کوچنی هغه کارونه کوي يا يې تکراروي ، چې پلار يې کړي يا يې د کورنۍ نورو مشرانو کړي دي . دلته کوم دود خوندي شوی دی ؟

که وګورو ، پښتانه مشران کوم نيمګړی کار يا داسې ، چې بد ورته ښکاري ، د خپلو کشرانو او کوچنيانو په مخ کې نه کوي او وېره لري ، چې ګواکې هغه به يې هم زده او تکرار کړي او فکر کوي ، چې (مشر د کشر پل دی) چې دا يو دود دی .

- ګټه په تاوان کېږي :

د پورتني متل له بېلابېلو کارونو څخه يوه داسې دی ، چې که څوک خاني او ملکي کوي بايد ډېره او ډنده ولري . د خلکو سره د ستونزې پر وخت منډه ووهي ، له خپلو ګاونډيانو او کليوالو سره ښه چلند وکړي او ... اوس که وګورو همدې متل ته په کتو هغوی چې لوړې څوکۍ غواړي . دولت غواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... نو دايي په ځان منلي وي ، چې تاوان به کوي ، چې گټه ترلاسه کړي . که ځان ولسي جرگې ته کانديدوي ، نو خلکو پسې به منډې وهي ، خپل ملگري به خوښ ساتي ، خلکو ته به ډوډۍ او چايونه ورکوي او نور خدمتونه به يې کوي ، چې دا ټول د شخص لپاره تاوان دی ، چې په پايله کې يې گټه هماغه د ده وروستۍ موخه يا د ولسي جرگې وکالت او استازيتوب دی. اوس دا زموږ په ټولنه کې دود دی ، چې څوک گټه غواړي ، نو تاوانونو ته غاړه ږدي .

- له کلي وځه ، خو له نرخه مه وځه :

دا هم يو پښتو متل دی ، هغه وخت کارېږي ، چې څوک غواړي مقابل لوری ، ټولنيزو آرونو ، معيارونو قوانينو او پرنسيپونو ته متوجه کړي . اوس دود پکې څه شی دی ؟

موږ همداسې متلونو او په دې کې پټ ارزښتونو ته په کتو ، له خپل کليوال او گاونډي سره هغه کوو ، چې څه دود او دستور وي او دا زموږ دود گرځېدلی دی .

- پردی کټ تر نيمو شپو وي :

پورتني متل هم ښايي خپله فلسفه ولري ، خو موږ يې څه وخت کاروو ؟ کله مو چې له چا يو څه راوړي وي ، نو هر وخت چې د هغه اړتيا شوه ، بېرته يې وړي . دې ته نه گوري ، چې زموږ کار پرې خرابېږي ، بلکې خپل کار جوړوي او دا يې حق هم دی . دود پکې څه دی ؟

له يوې خوا ، له چا راوړی يا پور شوی څيز ، پر وخت ورکوو او ځان يې پوروړی بولو . دا زموږ دود دی ، چې دغو اشخاصو سره بايد پر وخت عمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو ، څه وخت چې هغه وغواړي څیز یې ورکوو . بلخوا د دې متل پټ راز په دې کې دی ، چې موږ باید خپل اړتیاوړ توکي او نور ، چې د ژوند په بېلابېلو برخو کې ورته اړمن یو خپله پوره کړو او له بل نه یې ونه غواړو ، ځکه هغه رانه وړي . زموږ دود دادی ، چې تر ډېره هڅه کوو ، خپل اړتیاوړ توکي ولرو او بل ته اړ نه شو .

- اخښي چې جیب ترلی وي ، په خواښې او ښینې یې قدر خوړلی وي(١٦ : ١) :

زموږ په ټولنه کې کوژده او واده د ټولنیز ژوند بېلابېل دودونه او پړاوونه دي . کوژده او واده ، د دوو پردیو انسانانو ، یو ځوان او یوې پېغلې او دوو کورنیو ، کلو او قومونو ترمنځ د نږدېوالي لامل ګرځي . په کوژده او واده سره ، یو ځوان او یوه پېغله نوي خپلوان پیدا کوي . اوښی ، خواښې ، خسر ، ښینه ... خو د هلک لپاره د دې نویو خپلوانو او نجلۍ خوښ ساتل او د هغوی رضایت ترلاسه کول زموږ دود دی .

هلک اړ دی د نجلۍ کورنۍ او د کورنۍ غړي ، په ځانګړې توګه خواښې ، خسر اوښی او ښینه له ځانه راضي کړي ، چې د ده راتلونکې میرمن خوښه شي . دا کار تر واده مخکې ډېر پېښېږي . دا داسې وخت وي ، چې هلک خپلې خسرګنۍ ته ډېر اړ وي ، وېره لري ، چې د واده بار پرې درون نه کړي . له واده وروسته بیا دا فشارونه لږېږي . دا موضوع په هغه وخت کې ، چې هلک غریب وي ، محسوسېږي ، خو د بډای لپاره بیا یاده ستونزه نه وي .

پورتني متل زموږ د ټولنې او خلکو دا دود خوندي کړی ، چې کله هلک کوژده وکړي بیا تر واده مخکې او حتا تر هغې وروسته په خپله خسرګنۍ ډېر مهربانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په هغوی لګښت کوي . هغـوی لـه همـدې لارې خـوښ سـاتي ، چـې دا پـه نامستقیم ډول د ده د راتلونکې میرمنې خوښي ده . زموږ میرمنې هم همداسـې دي ، که چېرته یې مېره د دې پلارګنۍ خوښه وساتي دا پرې خوښېږي . د مېره لپاره دا مهمه ده ، چې میرمن یې خوښه اوسي . د زوم قدر هغه وخت ډېر وي ، چې د خواښې ، اوښي او ښینې زړه خـوښ وسـاتي ، د خسرـګنۍ مهمـه برخـه ښځینه ده نارینه هم خوښ سـاتل پـه کـار دي خـو د ښـځو ونـډه د کـوژدې او ودونو په چارو کې ډېره غوښنه ده . که چېرته زوم یـا ځـوان د پـورتني دود پـر وړاندې حرکت وکړ او د خسرګنۍ په ځانګړې توګه ، خواښې اوښـي او ښـینې زړه یې ونه ساته ، بیا یې قدر او درناوی هم نشته . په پورتني متل کـې همـدا دود خوندي دی ، هغه دود ، چې زموږ د ټولنې زومان ورسره مخ دي ، هغه دود چې خواښې ، اوښی او ښینه یې له زومانو سره پالي .

- اختر چې تېر شي ، نکریزې په دیوال وتپه !

مـوږ د اسـلامي ښسـتېونو لـه مخـې دوه اخترونـه لمـانځو ، کـوچنی او لـوی . اخترونه دوه سترې کلنۍ خوښۍ دي چې ډله ییز او عمومي رنګ لـري ، ټـول مسلمانان په دې کې ګډون لري .

اختر سره د یو دود په توګه ، نور دودونه تړلي دي یا دا دود جلا جلا برخې لري . یوه برخه یې داده ، چې ښځې او نجونې په اختر کې نکریـزې وهـي ، لاسـونه او پښـې سرې کـوي . دا زمـوږ د ټـولنې دود دی . د اخـتر ترڅنـګ پـه نـورو خوښیو ، لکه : کوژده او واده کې هم دا کار کېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه ، چې د خوراک اړتیا د ولګې پر وخت وي او په مـوړ ځـان څـوک څه نه خوري ، دغسې د نکریزو وخت هم اختـر او نـورې خوښـۍ دي ، لـه دې پرته بې اړتیا څوک نکریزې نه وهي ، بې وخته نکریزې په دیوال تپي .

- بنیادم یو نور ، جامه یې دوه نوره (١٦ : ١١) :

بنیادم ، الله ج او قرانکریم مکرم بللـی دی ، بنیـادم د الله ج خلقـت او نـور دی . ټول بنیادمان ، چې په هره جغرافیه کې اوسېږي ، له یادو ځانګړنو برخمن دي . بنیادمان ټول یو ډول نړۍ ته راځي ، په جوړښت کې یـې تـوپیر نـه وي ، خـو ځینې څیزونه له بېلابېلو ټولنو اخلي ، چې یوه یې جامه یا کالي دي .

په پورتني متل کې که د (جامه) له کلمې د کالیو او لباس مانا اخلو ، هغه چې موږ یې اغوندو او د ځان پټولو لپاره یې کاروو ، دا د بنیادم لپاره دوه نوره دي . جامې اغوستل زموږ دود دی .

که له (جامه) نه د اخلاقو مانا اخلو او د پورتني متل موخه دا ګڼو ، چې اخلاق تر بنیادمیت وروسته مهم او دوه نوره دي ، نو بیاهم زموږ د خلکو دا دود دی ، چې نېک او غوره اخلاق خوښوي او هر سړی هلته درون او قـدرمن وي ، چـې نېک اخلاق ولري . دا زموږ دود دی ، چې په خپله هم نېک اخلاق کـوو او لـه نورو یې هم غواړو .

- بې ستره څوک جنت ته نه ځي :

ست کول زموږ په ټولنه کې دود دی . ست څه ته وایي ؟

له کندهاره یو راغلي شخص ته په کابل کې د هغه یو ملګری وایي ، چې راځه ! نن شپه له ماسره لاړ شه . دغسې غوښتنې ته ست وایو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دسترخوان ناست میلمه ته کوربه وایي ، ډوډۍ وخوره ! ست مه کوه . دا په داسې حال یا هغه وخت کې چې کوربه فکر کوي ، مېلمه موړ شوی نه دی .
ست یوه جدي غوښتنه نه ده ، خو غیر واقعي یا دروغ هم نه ده . موږ چې کله چانه غوښتنه کوو ، چې راځه! له ما سره لاړ شه یا له ماسره شپه وکړه ، هغه پرې خوښېږي او وایي ، چې پلانې ماته ست وکړ .

- پرهېز له سلو درملو ښه دی :

کله چې څوک ناروغ شي ، بیا درمل خوري ، خو د ناروغۍ د مخنیوي او شاتګ لپاره ښه لاره پرهېز او د هغو څیزونو نه خوړل دي ، چې ناروغي ډېروي .
د ناروغیو د درملنې لپاره درمل خوړل زموږ دود دی ، خو پورتنی متل پرهېز تر درمل خوړلو نه سل ځله غوره بولي . پرهېز کول هم زموږ د ټولنې بل دود دی .

- په ډېرو وهلی ښه دی ، په یوه ملامت نه :

په پورتني متل کې کوم دود پروت دی ؟
په وهلو کې د انسان بدن ضربه ویني ، ټپي کېږي او تر دې ، چې د زیان کېدو ګواښ هم پکې شته او بیا چې دا وهل د ډېرو خلکو په وسیله وي . څرګنده ده ، چې ځاني او روغتیایي زیان یې هم ډېر وي . زموږ خلک دا هرڅه مني ، خو ګرمتیا یا ملامتي ورته تر دې درنه او سخته ښکاري .
دا اوس زموږ دود دی ، چې په یو کار کې هر څومره زیان ګورو ، راته سپک ښکاري خو ملامتي راته درنه ښکاري او ځان د خلکو له ملامتۍ ساتو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پړ مې کړه ، مړ مې کړه :

د ګرمتيا او پړتيا په اړه وړاندې هم وغږېدو . زموږ خلک هر ډول سزا منلو تـه هغه وخت چمتو کېږي ، چې پړ يا ګرم شي . له هغې پرته هېڅ ډول زيـان منلـو ته چمتو نه وي .

موږ د بېلابېلو ټولنيزو پېښو پر وخت دا دود پالو ، چې که چا زموږ پر وړاندې يو ناوړه عمل وکړ ، نو هغه د يوې جرګې يا په انفرادي توګه ګـرم او پـړ کـړو ، هغه ته د بېلابېلو دليلونو په وسيله قناعت ورکوو ، چې ګواکې پړ دی . پـړ يـا ګرم وګړي هم دا دود پالي چې که په يوه موضوع کې ګرم شي ، بيـا هـر زيـان ته چمتو وي ، که هغه مرګ هم وي .

- په اوړي يې ګټه ، په ژمي يې ښته :

زموږ د هېواد په ډېرو سيمو کې اوړی د کرلو او رېبلو وخـت وي . پـه همـدې وخت کې بېلابېل فصلونه کرل کېږي او کرګر خپل حاصـلات لاسـته راوړي . په ژمي کې عام فصلونه نه کېـږي . پـه دې وخـت کـې هغـه حاصـلات لګـول کېږي ، چې په اوړي لاسته راغلي دي . زموږ په خلکو کـې دا اوس دود دی ، چې په اوړي کار کوي څمکې کري او د ژمي لګښتونه برابروي .

- په خوارۍ څوک بد نه ايسي ، په بې کارۍ بد ايسي (١٦ : ٢٠) :

په پورتني متل کوم دود پروت دی ؟

زموږ خلک کار خوښوي ، هغه انسان خوښوي ، چې په کـار بوخـت وي ، کـه څه هم ګټه يې ځان ته وي ، داهم يو دود دی . د دې ترڅنګ له بې کارۍ کرکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي ، بې کاري ورته د سلو بلاوو مور ښکاري او هغه خلکو ته بد ګوري ، چې بې کاره وي داهم دود دی .

- په ژرنده کې دې شپه شه ، زوم کره دې مه شه :

په ژرنده کې شپه تېرول ، اسانه کار نه دی . هلته شپه په دې مانا ده ، چې شپه په ويښه تېره شي ، نه په خوب. په ژرنده کې د ژرندې د ماشينونو غږونه وي ، د خلکو شور ما شور وي . د غنمو او جوارو بورۍ وي ، د اوړو ګردونه او دوړې وي ، خو يوې خواښې ، خسر ... ته د زوم تر کوره ښه ده .

زموږ خلک د يوه دود په توګه دا پالي او په زوم باندې ډېر حساب نه کوي . دا خبره او دود تر ډېره عام دی ځينې زومان کېداشي داسې نه وي .

- ځو کوچنی ونه ژاړي ، مور تی نه ورکوي :

کوچنی خبرې کولای نه شي . که څه غواړي ، نو د بېلابېلو غږونو او ژړا په وسيله يې غواړي . هر کله ، چې کوچنی وژاړي ، مور يې پوهېږي ، چې کوچنی څه غواړي يا څه ستونزه لري .

که څه هم پورتنی متل د کارونې بېلابېل ځايونه لري ، خو په پورتني شکل کې يې ځو دودونه خوندي کړي دي . يو دا چې کله زموږ د ټولنې کوچنی ارام پروت وي او نه ژاړي ، نو مور تی هم نه ورکوي . بل دا چې کله کوچنی وژاړي او مور وپوهوي ، چې وګی يم ، نو مور تی ورکوی ، چې دواړه دودونه شته .

- څه وهلی ، څه پورې وهلی :

وهل يو داسې عمل دی ، چې په هغې کې انسان ډېر کړاو او رنځويني ، بدني او روحي زيان ويني ، خو پورې وهل ، ټېله کول يا ديکه کول ، بيا داسې عمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ، چې د وهلو په پرتله سپک او ډېر زيان پر سړي نه راځي ، خو زموږ خلکو ته وهل او پورې وهل يوه مانا لري . دا د دود په توګه پالي ، که څوک د بل پـه وسيله پورې وهل شي هم د وهلو په توګه ورته ګوري .

- حاجي په مکه کې لټېوه ، چرسي په تکيه کې :

حج کول او بيا مکې ته تلل زموږ دود دی ، چې اسلامي سرچينـه لـري . د دې ترځنګ بل دود هم د چرسو څښل دي . تکيه په ننګرهار کې يوه سيمه ده ، چې چرس پکې ډېر کرل کېږي او چرسيان هماالته چرس څښي .

د دې متل موخه داده ، چې د هر سړي کار و روزګار ته په کتـو ، د هغـه ځـای هم موندلای شو ؛ پوه او عالم بـه چېرتـه پـه پوهنتـون او ښـوونځی کـې وي او جاهل به چېرته په جواري ، غلا او وژلو بوخت وي .

- حيادار حيا کوله ، بې حيا ويل له ما څخه ويرېږي (۱٦ : ۳۴) :

حيـا کـول او شرم کـول زمـوږ د ټـولنې عـام دود دی ، چـې د اسـلامي بنسـټ ترځنګ افغاني او پښتني هم لري . زموږ ښځينه او نارينـه ټـول د حيـا او شرم دود پالي . حيا د ګټې بېلابېل ځايونه لري .

- حيوان چې بېکاره شي ، هم خوړل کېږي هم خرڅېږي (۱٦ : ۳۴) :

حيوان که غوا وي که غويی يا بل څه ، تر هغې ساتل کېـږي او لګښـت پـرې کېږي چې کار کوي ، يا شودې کوي يا يوی او کولبـه ، خـو کـه دانـه کـوي ، زموږ دود دا دی چې يا يې حلالوو او خورو يې او يا يـې پلـورو ، چـې پـه دې وسيله ځان له يو بېکاره او بې ګټې حيوان خلاص کړو .

- چټه چې ځوان ووينې ، صورت حيران ووينې :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی متل هم هغه څه بیانوي ، چې زموږ په ټولنه کې دود دی . دا دود داسې دی چې کله هم یوه پېغله یو ځوان ووینې ، نو هیجاني کېږي . د مینې او عشق سیندونه یې څپڅپانده کېږي . له ځوان سره د یوځای کېدو هیلې یې را ژوندۍ کېږي . ځوان هم همداسې دی . دی هم د پېغلو په لیدو هغه حالت ته ځي ، چې پېغله ځي .

- چې غوښه وسوځي ، هم له پیتو نه ښه ده :

دا متل زموږ دا دود بیانوي ، چې زموږ خلک غوښه ډېره خوښوي او ډېره یې خوري . که غوښه سوځېدلې هم وي ، خو تر پیتو یې ورته ارزښت ډېر وي . یاد متل بیا په کنایوي مانا په بېلابېلو ځایونو کې کارېږي .

- چې ډب نه وي ، هلته ادب نه وي :

د مشرانو درناوی ، ښه گرځېدل او ښه کول ، له ناوړه اخلاقو ځان ساتل ، ښې خبرې زموږ له نظره ادب دی ، خو دا څنگه راتلای شي ؟ څنگه کولای شو یوه با اخلاقه ټولنه ولرو ؟

زموږ وگړي په دې بارو دي او دا یې دود دی ، چې د ډب او کوتک په وسیله اخلاق او ادب راولي . که چېرته کوم کوچنی ناوړه کار وکړي ، نو وهي یې ، چې بیا هغه کار ونه کړي . په ښوونځیو کې هم دا کار کېده خو اوس یې تر یو ځایه مخه نیول شوې ده.

- چې سرونه وي ، خولۍ ډېرې دي :

په پورتني متل کې خولۍ یاده شوې ، لومړی خو دا زموږ دود دی ، چې خولۍ جوړوو بل دود مو دا دی ، چې خولۍ په سروو . خولۍ بیا د هېواد په بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمو کې جلا جوړښت او رنګ لري ، خو خولۍ هلته په کار راځي ، چې سر وي که سر نه وي ، نو خولۍ هم بې ګټې ده .

- چې سود کوي ، سودا به مومي (١٦ : ٤٣) :

زموږ د ټولنې له بدمرغه دودونو څخه یو سود دی ، چې د اسلام مبارک دین ډېر بد او حرام ګڼلی دی . هغوی چې سود کوي ، ګټه نه ، بلکې زیان کوي ، خو نه پوهېږي .

- چې شپه تیاره شي ، بدان تېره شي :

شپه د ټولو انسانانو لپاره پرده ده ، دا د هغوی لپاره هم پرده ده ، چې ناوړه اعمال ترسره کوي . که څوک غلا کوي ، زنا کوي ، قیمار وهي ... ټولو ته شپه غوره وخت دی . دا یو دود دی ، چې غله د شپې غلا کوي ، زاني زنا کوي ... . د دې پر وړاندې د خلکو دود دا دی ، چې د شپې ډېر نه ګرځي ، د کورونو ورونه تړلي ساتي او ښځینه له کورونو نه وځي . د شپې له خوا څوک پیسې او زیورات هم چېرته نه وړي .

- چې له ځایه مست نه وي ، په بنګو نه مستېږي :

زموږ په سیمه او هېواد کې ګڼ شمېر نشه یي توکي کارېږي ، سګریت ، نسوار ، چرس هیرویین ... چې یو یې بنګ دی . له بنګو نه د نشې په موخه ګټه اخیستنه زموږ په ټولنه کې یو دود دی او اوس هم ژوندی دی .

- چې هلک دې ملک شو ، کلی دې ورک شو :

زموږ د ټولنې دا دود دی ، چې د مشرۍ او ملکۍ لپاره پاخه او بوډاګان ټاکي . هغوی په دې فکر دي ، چې هلکان د بوډاګانو او پخو سړیو په پرتله بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجربې او خام وي نه چې کليوالي چارې ګډې وډې کړي . داهم يو دود دی ، چې مشري او ملکي ځوانانو او هلکانو ته نه پرېږدي .

- چېرې کلاله ګوره ، خو خپله سياله ګوره :

زموږ خلکو کې دا دود دی ، چې کله يوه کورنۍ له بلې کورنۍ سره خپلوي کوي يا هلک ته کوژده کوي ، نو خپله سياله کوي ؛ داسې ځوک ، چې له دوی سره د ژوند په بېلابېلو چارو کې انډول وي . ياد متل د ژوند په نورو برخو کې هم په پام کې نيول کېږي .

- چېرې چې ډنګ شي ، د ابۍ ګوډې ترڅنګ شي :

زموږ ټولنه د خوښيو په وختونو او نورو حالاتو ، لکه : چاته خبر ورکول يا اعلان پر وخت ډولونه ډنګوي . د پورتني متل موخه له (ډنګ) څخه هماغه د خوښيو ، کوژدې واده ، سنت ګري او نورو وختونو کې ډنګ او ډونګ ، ټنګ ټکور او سيل کول دي چې داهم يو دود دی . داسې محفلونو او وليمو ته د ښځو (ابۍ) ورتګ هم زموږ دود دی ، چې په دوی کې يې ځينې بيا د دې خوښيو او ودونو ډېرې ليواله وي .

- خپل به دې وژړوي ، پردی به دې وخندوي :

دا زموږ د ټولنې او خلکو دود دی ، هغه ځوک چې له چا سره د زړه له تله مينه او ملګرتيا لري ، هغه ته رښتيا او حق وينا کوي . داسې ويناوې ورته کوي ، چې کېدای شي هغه پرې خپه شي ، ځکه د هغه نيمګړتياوې ورته ځرګندوي . بلخوا داهم دود دی چې پردي خلک چاته رښتيا نه وايي ، د چا په سپکوالي نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپه کېږي ، بلکې يو شخص ته داسې خبرې کوي ، چې هغه پرې سمدستي خوښ شي ، که څه هم شخص له ګناهونو او تيروتنو ډک وي .

- خيرې په اوبو پاکېږي او وينې په وينو (١٦ : ٥٢) :

په پورتني متل کې کوم دود پروت دی ؟

يو خوا دا معمول دی او دود دی ، چې ټولې عامې خيرې او چټلۍ په اوبو پاکوي . ځينې يې کېدای شي په اوبو پاکې نه شي ، خو بياهم وروستی پاکوونکی يې اوبه دي لکه : ودانيز رنګونه ، چې ودانۍ پرې رنګوي ، اوبه يې پاکولای نه شي . لومړی بايد د پاکولو لپاره ځانګړي مواد يا د خاورو تېل وکاروو او بيا اوبه .

وينه په وينو پاکېږي . له دې څخه موخه څه ده ؟

خدای ج مه کړه ، که يو څوک بل ووژني ، نو زموږ دود دا دی ، چې بېرته بايد يکې قاتل ياد قاتل د کورنۍ بل غړی ووژل شي ، له دې پرته بل بديل نه منې . که څه هم شوني ده ، په بله لاره دا موضوع حل شي . ځينې يې په بدو هم حلوي .

- خيښي په خوښي ، سودا په رضا :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې کله له چا سره خپلوي کوي ، يا خپل زوی ته د چا لور غواړي يا خپله لور د چا زوی ته ورکوي ، دغه دود په خوښۍ سره کېږي ؛ نه په بدۍ او شخړه . همدارنګه که څوک له چا څه پيري او يا يې په چا پلوري هم په خوښۍ سره کېږي ، نه په خپګان سره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د خوار ملا مساله څوک نه اوري :

له بده مرغه شته او مال کله ناکله داسې بد دودونه په ټولنه کې دودوي ، چې ټولنه بدمرغه کوي . د يوه ناپوه او جاهل ، خو بډای شخص خبره خلکو ته سمه ښکاري او د يوه پوه ، عاقل ، خو غريب انسان خبره خلکو ته ناسمه ښکاري . دا زموږ د ټولنې دود دی ، چې که يو ملا ، مولوي او ښوونکی ، خوار او غريب وي ، نو څوک يې خبره هاغسې نه اوري ، لکه د يوه بډای او شتمن شخص يا ملا او مولوي چې اوري . که شخص شتمن وي ، نو خبره يې هم خلک ښه مني او که غريب وي ، خبره يې څوک نه مني ، که څه هم ډېره پوهه او عقل ولري .

- د خطا يا ناغه وي يا توبه :

دا متل کوم دود بيانوي ؟

زموږ په ټولنه او خلکو کې دود دی ، چې که کوم سړی خطا يا تېروتنه وکړي ، د دې لپاره ، چې له خطا څخه زيانمن شوي شخص ته ځان پاک کړي ، اړ دی يا ناغه ورکړي يا توبه وباسي . خطا يا تېروتنه يو قصدي کار نه دی ، بلکې په ناپوهۍ سره له يوه شخص کېږي . ناغه کېدای شي نقدې روپۍ وي يا بل څه . توبه د شخص ژمنه او اقرار دی ، چې دا تېروتنه يا خطا يې کړې او وايي ، چې بد ترې شوي ، بيا به يې نه کوي .

- دروغجن سړی ، هر چا ته بد ښکاري :

دروغجن انسان هغه څوک دی ، چې تل دروغ وايي او رښتيا نه وايي . داسې شخص د دروغو ويلو له امله د هيچا نه خوښېږي او ټول ورته بد ګوري او دا زموږ دود دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- له واده نه وروسته ، سندرې څه په کار :

واده د يو ځوان او يوې پېغلې د يوځاى کېدو او دوو کورنيو د خپلوۍ لپاره يو دود دى. د واده په بهير کې د خوښۍ سندرې ويل هم يو دود دى ، خو له واده وروسته سندرې ويل دود نه دى او په دې وخت کې سندرې نه ويل دود دى .

- ډېره چې پر ځاى پرته وي ، درنه وي :

کله چې څوک په يوه دنده کار کوي ، هماغه ځاى کې خپل درنښت او عزت گوري او بل ځاى يا دندې ته زړه نه ښه کوي . دا کار زموږ د ټولنې او خلکو دود دى .

- ډمه گډېدلى نه شوه ، ويل يې ځمکه کږه ده :

په پورتني متل کې د ډمې گډېدلو يا نڅېدلو موضوع ياده شوې ده . کله چې زموږ خلک او ټولنه د خوښۍ مراسم ولري لکه : کوژده ، ودونه ... نو په داسې وختونو کې د کور او خپلوانو د ښځو ترڅنگ کليوالې ډمې هم گډېږي او دا زموږ دود دى .

- راتگ په اراده ، بېرته تگ په اجازه :

زموږ په خلکو کې دا دود دى ، چې کله يو څوک چېرته ځي ، څرگنده ده ، چې په خپله خوښه او اراده ځي چې داهم دود دى او کله ، چې له هغه ځايه يا کوره وځي يا رخصت اخلي ، نو له کوربه څخه اجازه اخلي او پرته له اجازې نه ځي ، چې دا هم دود دى .

- رنگ يې د ملا ، عمل يې د بلا :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې داسې خلک شته او داسې دود دی ، چې یو شمېر انسانان په ښکاره یو ډول او عمل یې بل ډول وي ، یعنې په ظاهره او وینا کې ډېر نېک او ښه ، خو په عمل کې بد او بلا وي .

- زوړ شو ، خو سوړ نه شو :

زموږ په ټولنه کې تر ډېره ځوانان مست او ګرم وي او دا یو دود دی ، خو ځینې زاړه یا سپین ږیري هم داسې وي ، چې د ځوانانو کانې کوي ، چې دا کار د یو شمېر زړو او بوډاګانو دود دی .

په پورتني متل کې زموږ د خلکو دا دود پروت دی ، چې زموږ وګړي که د ځوانۍ په پړاو کې کوم داسې کار کوي ، چې ټولنې ته د منلو وړ نه وي یا یې بد بولي ، خو د بوډاتوب او زړښت په پړاو کې بیا ډېر درون او داسې کارونه کوي ، چې د ټولنې له غوښتنو او ارزښتونو سره په ټکر کې نه وي . همدا زموږ دود او زموږ د ټولنې بوډاګان او زاړه ، ځان داسې سمبالوي ، چې کومه دیني او ټولنیزه نیمګړتیا ونه لري .

- زرګر د مور له نتکۍ نه هم غلا کوي (١٦ : ٥٧) :

پورتني متل هم زموږ د ټولنې یو اړخ او دود روښانه کوي . زرګران زموږ د ټولنې یوه برخه ده . د دوی کار دا دی ، چې له زرو نه بېلابېل توکي جوړوي ، په ځانګړې توګه د ښځو د سینګار وسیلې ، خو د دوی نیمګرتیا داده چې تل په بېلابېلو رنګونو له خپلو پېرېدونکو او خلکو غلا کوي ، د لږ ارزښت زر په لوړ ارزښت خلکو ته پېژني او په لوړ قیمت یې پلوري . همداسې نوري بېلابېلې غلاوې او چلوټې کوي .

- زور ته پوله نشته :

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه ، زمونږ په ټولنه کې داهم یو دود دی ، چې زورور هره ناروا کوي او هېڅ برید نه مني . هغوی چې زور لري خلک وژني ، د خلکو ځمکې نیسي- ، د خلکو لونې په زور واده کوي او نور بېلابېل تېري کوي .

- ژرنده او جومات نه پېژني :

ژرنده زمونږ په ټولنه کې جلا او جومات جلا درېځ لري . زمونږ دود دا دی ، چې په ژرنده کې اوړه کوو، خبرې کوو ، مرکې او کیسې کوو ، ژرنده کې په لوړ غږ غږېږو خو جومات کې بیا یواځې عبادت او دیني چارې ترسره کوو .

- ژبه لنده لښته ده :

زمونږ په ټولنه او خلکو کې یو شمېر خلک داسې دي او دا دود دی ، چې په خپله ژمنه او ژبه ټینګ نه ودرېږي . هره ګړی ژبه اړوي او د خپل ځان په ګټه خبره بدلوي . د یو شخص پر وړاندې یوه خبره او د بل پر وړاندې بله خبره کوي.

- ږغ د ملا ، امین د کلي :

زمونږ په ټولنه کې ملا او مولوي ستر مانیز درېځ لري او دا دود دی ، چې ملا ورته هر څه ووایي ، هاغسې کوي . که ملا خلک له کوم کار راوګرځول ؛ بیا یې نه کوي او که د کوم کار د کولو یې ورته وویل ؛ بیا هغه کوي.

- ږیره زما ، واک یې د ملا :

زمونږ په ټولنه کې داهم دود ده ، چې د ملا واک او اختیار په ټولنه او خلکو کې ډېر دی . هر وګړی مکلف دی هاغسې وکړي ، چې ملا یې غواړي او غوښتنه یې کوي خو ځینې خلک بیا د ملا دومره واک نه مني .

- سپي چې غاپي ، څه ویني :

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپیان د شپې له خوا د نامالومو د لایلو له امله غاپي . مـوږ هـېڅ نـه وینـو او هېڅ مو په سترګو نه ښکاري ، چې فکر وکړو سپی هغو ته غاپي . ځینې وګړي وایي ، چې سپیان پېریان او ملایکې لیدای شي . پېریان او ملایکـې بیـا مـوږ لیدای نه شو . کله چې سپی د شپې له خوا پېریان او ملایکې ګوري ، نو ورته غاپي .

- سپینوالی د زړه ښه دی ، نه د ویښتو (۱٦ : ۷۹) :

زموږ خلکو کې دا دود دی ، چې سپین زړي او مخلـص انسـانان خوښـوي او هغوی ښه ګڼي . ورسره بیا داهم دود دی ، چې سپین ویښتان یې نه خوښېږي ، سپین ویښتان خلکو تـه د زړښـت نښـه ښـکاري او هـر سـړی غـواړي ځـوان اوسي.

- سپین ویښته ، د عزت نښه ده :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې ځوانان او ټول خلک د بوډا او سپین ږیري ډېر درناوی کوي . د هغه خدمت کوي او خبرې ته یې غوږ ږدي .

- سپی مې کړې ، کشر مې نه کړې (۱٦ : ۸۱) :

په هر کور کې مشر او کشر وي . زموږ په ټولنه کې د هر کور کشرـ او مشرـ خپلې دندې او مسوولیتونه لري. مشر سـتر کارونـه کـوي او کشرـ کـوچنې ، کشر په کور کې د مشر تر امـر لانـدې وي . د دود لـه مخـې د کـور کـوچني کارونه ډېر په کشر وي .

- شلومبې او ښوروا د بې خونده سړي لړېږي :

شلومبې له مستو او چکې څخه لاسته راځي . په دې ډول ، چـې مسـتې او چکه نرۍ کړي او اوبه ورواچوي. دا د ټولنې او خلکو دود دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوروا هم همداسې ده ، لکه شلومبې ؛ غوښه پخه کړي او ډېرې اوبه ورواچوي ، چې په دې ډول شلومبې او ښوروا د ډېرو خلکو لپاره کار ورکوي.

- شف شف مه کوه ، شفتالو ووايه :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې خلک گونگې او ژوولې خبرې نه منې . که يو څوک په کنايو او اشارو کې غږېږي او مطلب مستقيم نه وايي ؛ دا نه خوښوي ، بلکې غواړي يو څوک ورته خبره سپينه او روښانه وکړي.

- ښځه په کور ښه ايسي ، ژرنده په شور :

په هره ټولنه کې د ښځو لپاره جلا فکرونه او دودونه شته . په موږ کې دا دود دی ، چې ښځې ډېرې لږې او د سختې اړتيا پر وخت له کوره وځي ، نور تل په کور کې وي او د کور کارونه سمبالوي .

- ښځه يا پر کور يا په گور :

د تېر ياد شوي او د دې متل کيسه نږدې ورته ده . د يو دود ښکارندويي کوي . زموږ په ټولنه کې کور بشپړ ارزښت لري او زموږ د چاپېريال د شونتياوو او اسانتياوو په رڼا کې کورته د يو شخص اړتيا وي ، چې هغه سمبال کړي . دغه شخص ښځه بلل شوې څکه ښځه د کور په چارو ښه پوهېږي او مينه هم ورسره لري . له بلې خوا ، دا هم زموږ دود دی ، چې ښځه بايد له خلکو پټه وي ، پردي وگړي يې بايد ونه گوري . له همدې امله ښځې پر کور او پرده کې ساتل کېږي او ټولنيزو چارو او کارونو لپاره لکه نارينه بهر نه وځي ، يواځې د سختې اړتيا پر وخت ، لکه : واده ، ناروغتيا او ... کې له کوره وځي .

- ښځه مې دې نجل وي ، زامن مې دې سل وي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په خلکو کې دا هم یو دود دی ، چې ځان هم ځوان غواړي او ښځه هم ، خو دا هم دود دی ، چې د بېلابېلو لاملونو له مخې ، اولادونه او زامن هم ډېر خوښوي .

- ښځه شریکه ښه ده ، نه تجارت :

سوداګري او تجارت زموږ د ټولنیزو چارو یو اړخ دی ، خو په سوداګرۍ کې د دوو یا ډېرو وګړو ګډون بیا زموږ خلکو ته ډېر د منلو نه دی او دا نه خوښوي . دا یې دود دی چې خپلواکه سوداګري وکړي . ښځه شریکول زموږ ټولنه کې ناشونی کار دی ، له دې کار خلک ډېر بد وړي ، دا دود په موږ کې نشته ، خو دا ورته تر ګډې سوداګرۍ غوره ښکاري .

- طلاقي د پردو ښځو هم بد ایسي :

طلاق یا د ښځې پرېښوول یو داسې عمل دی ، چې زموږ خلک ترې بد وړي . دلته له ښځې سره تر مرګه ژوند کول دود دی ، خو طلاق دود نه دی ، که وي هم ، دومره دی چې حساب پرې نه کېږي . دا هم دود دی چې له طلاقي شخص نه ښځې کرکه کوي ځکه هغه ښځې جنس ته بد کتلي دي او طلاق یې ورکړی دی .

- غل چې غلا ته ځي ، قسم پر شا ګرځوي :

غلا بد عمل دی ، خو زموږ په ټولنه کې شته . د غلو دا دود وي ، چې کله رسوا کېږي او یا ونیول شي ، نو د ځان د ژغورنې لپاره قسمونه خوري . د دوی لپاره ځان ژغورنه مهمه وي ، د قسمونو خوړل ورته کومه درنه موضوع

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ښکاري د قسم خوړلو ارزښت ورته دا دی ، چې ځان پـرې وژغـوري ، هغـه هم د غله په توګه .

- غلو به قافلې وهلې ، نو نه چې يې کوټې وهلې :

د پخوانيو غلو دا دود وو ، چې په خپل کلي او کور کې به يې غلا نـه کولـه ، کاروانونه او قافلې به يې وهلې . اوسنيو غلو بيا دا دود بـدل کـړ ، کاروانونـه هم وهي ، کورونه او کوټې هم .

- غوښې د هر چا خوښې دي ، خو پيشو ايمان پرې راوړی دی :

غوښه خوړل په موږ کې ډېره دود ده . داسې لږ وګړي به وي ، چې غوښـه يـې نه خوښېږي . د دې ترڅنګ چې غوښـه خـوړل زمـوږ د انسـانانو يـو دود دی ، ځناور (پيشو) بيا له انسانانو تېر دي . د هغـوی لـه انسـانانو هـم غوښـه ډېـره خوښېږي .

- غل په ترږمۍ کې خوشحاله وي :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې غله تل د شپې له تاريکۍ نه په ګټنـه غـلا کوي ځکه څوک يې ليدای نه شي . که د ورځې غـلا وکـړي ، بيـا يـې خلـک ګوري او نيول کېږي .

- قربان له خپله کوره ، چې خبري شي په زوره (١٦ : ٩٤) :

زموږ په ټولنه او خلکو کې دا دود دی ، چې څه ډول په خپل کور او کلي کـې ژوند کوي ، هاغسې يې د بل په کلي او کور کې کولای نه شي . په خپل کور کې د خپلواکۍ او ازادۍ احساس کوي . هغه چې د بل په کور کې نه وي .

- قرض ورکول يو هنر ، اخيستل يې بل هنر :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پور ورکول او اخيستل زموږ په ټولنه کې دود دی . ډېر ځله داسې کېږي ، چې د پور ورکولو پر وخت ، پور ورکوونکی خپه او پور اخيستونکی خوښ وي . خو کله چې پور ورکوونکی له پوروړي ، پور غواړي ، بيا دواړه خپه وي ، که څه هم پور ورکوونکی زړه کې ګوړې ماتوي ، چې پور به مې راووځي ، خو پوروړی ، اخوادېخوا کوي ، چې پور ورنه کړي . پور ورکوونکی اړ دی ، د دې لپاره ، چې نه سيخ وسوځي نه کباب ، له چل او هنر نه کار واخلي ، چې خپلې پيسې ترلاسه کړي .

- کارغه د زرکې مزل کاوه ، خپل يې هېر شو :

زموږ په ټولنه کې داسې دود دی ، چې ځينې خلک د نورو پېښې کوي يا خپل طبيعي عادات پرېږدي او د نورو عادات کوي ، لکه : خپله غريب دی ، خو د خانانو غوندې ځان ښکاره کوي يا د هغوی په څېر لګښتونه کوي . له دې کبله دويم حالت (خاني) هم خپله نه کړي او له لومړي حالته (غريبۍ) هم ووځي ، بيخي بل حالت ته لاړ شي .

- کار چې په سلا شي ، بې بلا شي :

کله کله يو وګړی ، د داسې کار کولو هيله لري ، چې په سمه توګه يې پايلې سنجولای نه شي . په داسې وخت کې زموږ د خلکو دود دا دی ، له هغوی سره ، چې په اړونده برخه کې پوهه او تجربه لري سلا مشوره کوي . د سلا او مشورې ګټه دا وي ، چې د کار پايلې ګټورې وي .

- کړې خولې په سوک سمېږي :

که څه هم دا ښه او غوره ده ، چې د ټولنې هر کار او ستونزه په سوله او منطق حل شي او همدا زموږ د خلکو دود هم دی ، خو کله نا کله بيا ځينو خلکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوتک په کارېږي ، چې سم شي ، ځکه هغوی همداسې روږدي وي . خلک په زور او کوتک سمول هم زموږ دود دی .

- کونډه چې سترگې تورې کړي ، مېړه به وکړي :

کونډه هغې ښځې ته وايي ، چې مېړه يې مړ شوی وي . زموږ په ټولنه کې دا دود دی چې کونډې ، د ډېرو کړاوونو او غمونو زغملو له کبله رنځورې ، مړاوې ، خپه او نهيلې وي . که ډېره ځوانه هم وي ، سينگار نه کوي په خپله يې هم زړه نه غواړي او خلک هم دا نه خوښوي او دا دود هم دی . که کونډه غواړي ، مېړه وکړي ، نو بيا دود دا دی ، چې ځان سينگاروي ، چې د چا خوښه شي او واده يې کړي .

- کونډه د لېوره په تمه ، له مېړه ووته :

زموږ په خلکو او ټولنه کې دا دود دی ، چې کله يې په کورنۍ کې يو زوی مړ شي ، نو بيا د خپل زوی کونډه بل زوی ته کوي . دا نه خوښوي ، چې کونډه بل ځای مېړه وکړي . په يوه کور کې کونډه شوې ښځه هم همدا خوښوي ، چې په همدې کور کې پاتې او واده شي . دا دود هم شته ، چې کېدای شي ، کونډه له کوره بهر واده وکړي خو دا ډېر عام نه دی . ځينې پښتنو کې دا دود دی ، چې کونډه داسې ښځه بولي چې واک يې له دوی سره دی ، خو ځينې بيا د کونډې په خپلواکۍ باور لري .

- که باران وي که ږلۍ ، ميلمه غواړي ښه مړی :

ميلمه زموږ په خلکو او ولس کې خپل ځای او ارزښت لري . په موږ کې داسې دود دی ، چې د ميلمه ډېر قدر او درناوی کوو . هغه سره خوږې خوږې خبرې کوو ، د کوټې په بر ځای يا له وره يې لرې کښېنوو ، د خوب پر وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته ځانګړی ځای ټاکو د کور له عادي خوړو نه د ده خواړه ښه چمتـو کـوو . هر سړی د خپل ځواک سره سم د مېلمه پالنه کوي . پـه هـر ډول حـالاتو کـې د مېلمه خوراک و څښاک زموږ له ورځنیو خوړو ښه وي .

- لاس چې مات شي ، خپلې غاړې ته لوېږي :

پورتنی متل کوم دود رانغاړي ؟

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې کله د چا ورور ، پلار ، خور ، مېره ، میرمن ، تره ترور ... کوم زیان ووینې یا داسې شي ، چې د ژوند په چارو کې مرسـتې ته اړ وي ، نو دی اړ دی مرسته یې وکړي . ټولنه او خلک له دې شخص همدا هیله او تمه لري .

٦ ـ متلونه او د خلکو اندونه :

د متلونو په تېرو بحثونو کې دا خبره روښانه شوه ، چې ملتونه د ولسي ادب د یوه توک په توګه ، هغه ژبنـی واحـد دی ، چـې دیـوې ټـولنې د وګـړو د ژونـد چاپېریال ، کړه وړه اړتیـاوې او غوښـتنې منعکسـوي . متلونـه د یـوې ژبـې د ویونکو لپاره د ژوند د لارښود ښه او مانا لري ، متلونه دي ، چـې پـه ویلـو او اورېدلو یې ستر بشري کړکیچونه او ربړې حلېږي . متلونه یو لاروړکي انسان ته لار ورښايي او ړوند ته د امسا کار ورکوي .

متلونه چې د هرې ژبې اړونـد وي ، پـه بـاوري توګـه د هغـه خلکـو د افکـارو څرګندوی او د ژوند روښانه هېنداره ده . که چېرته متلونـه وڅېـړل شي ، نـو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوې ټولنې د ژوند ټول اړخونه ، که هغه مادي دي که مانيز ، ترې څرګندېدای شي .

د پورتني سرليک د روښانتيا لپاره ، لاندېني متلونه ګورو :

- کار مې د بل خوښ ، خوراک مې خپل (١١ : ١٠٦) :

زموږ په ټولنه کې يو شمېر وګړي داسې دي ، چې د بل په خدمت او يا بېګار کې عدالت نه کوي . په دې مانا چې خپل کارونه يې پرېښي وي ، ځان او کورنۍ يې در په در ، خو دی ټوله ورځ ، د خلکو په کارونو پسې ګرځي . له دې سره سره ، کړاو او زيان يې خپل کور ته رسېږي . ټوله ورځ د بل په کار پسې ورک وي ، چې غرمه شي ډوډۍ کور ته راوړي ، جامې د خلکو په کار کې ناولې کړي ، خو وينځلو ته يې کور ته راوړي . که همدا متل سياست ته راوباسو نو ګورو ، چې ګڼ شمېر سياستوال داسې دي ، چې ګټه يې يو بل ملت او هېواد ته رسېږي ، خو زيان يې خپل ملت ته . په دې توګه دا متل زموږ د ټولنې د افرادو د اندونو د يو اړخ څرګندوی دی . په همدې توګه :

- د مېړه لوز ګوره ، د ښځې ښايست (٢٠ : ٢٠٨) :

که دې متل ته وګورو ، نو موږ ته ځينې معيارونه په ګوته کوي . هغه دا چې دلته د مېړانې لپاره معيار ژبه ، ژمنه او ټينګښت دی . مېړه هغه څوک کېدای شي ، چې په خپله ژبه او خبره ولاړ وي ، مېړه داسې ژمنه نه کوي چې بيا ترې په شا شي .

بلخوا ، ياد متل داهم راښيي ، چې مېړانه د ښځو کار نه دی ، ځکه دلته (ښځه) د (مېړه) پر وړاندې راغلې او دا زموږ د ټولنې يو واقعيت هم دی . موږ په يوه داسې ټولنه کې اوسو ، چې هلته نرواکي ده او له ښځو هغه تمه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي ، چې له سرو کېږي. په دې متل کې ، په ټولنه کې د نارينه او ښځينه دريځ هم روښانه شوی دی . د دې ترځنګ دوه بېلابېلې پدېدې (لوز او ښايست) د دوو بېلابېلو جنسونو (نر او ښځه) لپاره مناسب ګڼل شوي دي . دلته دا هم روښانه شوې ، چې زموږ په ټولنه کې د ښځې ښايست څومره ارزښت لري ؟ هاغسې چې يوه مېړه ته (لوز) مهم معيار دی ، همداسې ښځې ته (ښايست) . ښايي څوک ووايي ، چې د ښځې ښايست نه به موخه ، د ظاهري ښکلا ترځنګ باطني او اخلاقي ښکلا هم وي ، خو زه فکر کوم ، زموږ په ټولنه کې د ښځو لپاره تر ډېره ظاهري ښکلا د پام وړ ده ، نه اخلاقي او باطني . دلته داهم يادول په کار دي ، چې زموږ ښځينه طبقه نږدې په ورته او ښه اخلاقي ښکلا سمبالې دي ځکه نو هغې ته اړتيا هم نشته . له دې حقيقت نه هېڅوک سترګې نه شي پټولای ، چې زموږ د ټولنې هر نارينه ښايسته او ښکلې ښځه غواړي او ښځې ښايسته مېړه ، خو معيارونه ، د نارينه لپاره (لوز او ژبه) او د ښځې لپاره (ښايست) دی او دا معيارونه د دواړو (نر او ښځې) لپاره دي . په دې مانا ، چې د ښځو هم هماغه نارينه خوښېږي چې په خپل (لوز او ژبه) ټينګ ولاړ وي او خپله ژمنه نه ماتوي ، نارينه بيا هغه ښځه چې ښايست ولري .

د متلونو ستره ځانګړنه همدا ده ، چې پراخې ماناوې او مفاهيم په خپله غېږه کې رانغاړي ، دومره رنګين او ښکلي شالونه پرې خپاره وي ، چې يو له بله ښکلي وي او هر څومره خبرې ، چې پرې وشي ، پای نه لري .

که د پورتني متل بل اړخ راوسپړو ، نو هاغه دا دی چې :

(c) ketabton.com: The Digital Library

انحضرت (ص) د منافق له نښو څخه يوه دا بللې ده ، چې هغه څوک منافق دی ، چې (لوز او ژمنه يا ژبه) ماتوي او په مقابل کې يې هغه څوک له منافقته خلاص دی ، چې پر (لوز ، ژبه او ژمنه) ولاړ وي . دلته دا خبره هم زباتېږي ، چې زموږ متلونه څومره اسلامي رنګ لري او څومره له اسلام او شريعت سره اړخ لګوي .

که د پورتني متل بل اړخ سپړو ، نو هغه به دا وي ، چې هره پديده ، الله (ج) په خپلو اوصافو او ځانګړنو سره پيداکړې ده . منه خپلې ځانګړنې لري او ناک خپلې همداسې مندتې ، هندوانه ، ډبره ، لرګی ... انسان ته په کار ده دا ومني او پديدې هم له خپلو ځانګړنو سره ومني ، ځکه (هر سړی پيدا دی خپل خپل کار لره که نه).

يوه بله بېلګه :

- د اولاد بد چاته نه ښکاري :

پورتنی متل هم زموږ د خلکو ترمنځ دود دی او په ورځنيو چارو کې يې کاروي . له دې متل هم بېلابېلې ماناوې اخيستلای شو ، خو ماته يې ډېره نږدې دا ښکاري :

زموږ په ټولنه کې دود دی ، چې يو څوک ، هغه مينه ، چې خپل اولاد سره لري ، د بل سره يې نه لري . د خپل زوی په ډېرو بدو ځان ناګار اچوي ، خو د بل لږ بد هم ډېر لوی ګڼي . که د ډېرو کورنيو حال وګورو ، نو وروړنه د اولادونو په سر خپلو منځو کې سره وران او تر دي ، چې په جګړو اوښتي ، د يو شمېر کورنيو د بېلتون لامل هم همدا اولادونه دي . دلته زموږ پام بل اړخ ته هم اوړي او هغه دا چې په پلرونو باندې خپل اولادونه دومره ګران دي ، چې بد يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هيڅ ليدای نه شي . په دې ځای کې زموږ د ټولنې د وګړو او پلرونو د ژوند يو بل اړخ څرګندېږي ، هغه چې کېدای شي د نړۍ په يو بل ګوټ کې داسې نه وي . د دې ترڅنګ دا پوښتنه هم راولاړېږي ، چې د اولادونو فکر بيا د پلار په مقابل کې څنګه وي ؟ په دې توګه پورتنی متل موږ ته د لا څېړنو لار اواروي ، چې د خپلې ټولنې په اړه يې وکړو .

پورتنی متل هم زموږ د ټولنې د وګړو د اندونو احوال راکوي ، لږ تر لږه زموږ په ټولنه کې د (پلار او اولاد) ترمنځ اړيکي څرګندوي .

- ژرنده که د پلار ده ، هم په وار ده :

پورتنی متل موږ کله کاروو ؟ هغه وخت ، چې يو څوک غواړي په يو کار کې له نورو خلکو مخکې شي او نوبت يا وار مرعات نه کړي . دا متل د دې څرګندوی دی ، چې زموږ په ټولنه کې بېلابېل توپيرونه نه منل کېږي. دا شوني نه ده ، چې يو خان دې راشي او د غريب وار دې ونيسي. او يا يو قومندان دې راشي د يو سرتيري يا عادي وګړي وار دې ونيسي . دلته ټولو ته يو معيار دی او هغه دا چې هر څوک مخکې راغلی ، له وروستيو مخکې دی .

ياد متل دا هم راښيي ، چې زموږ ټولنه په ټولنيز نظم او نظام باور لري ، د ګډوډۍ او بې نظمۍ پلوي نه ده خو دا هم په ګوته کوي ، چې شوني ده د خپلوۍ اړيکي لامل شي ، چې حق حقدار ته ونه رسېږي او ټولنيز معيارونه تر پښو لاندې شي ، لکه : دا اوس يې ځينې بېلګې ګورو ، اوس قومندان ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان یا د زور او زر خاوند ټولنیز معیارونه ماتوي د بې واکه ، بې وسه او بې ځواکه شخص حق خوري ، خو هر څه چې وي له معیارونو سرغړونه ده ، معیار هماغه پورته متل دی ، چې د حق پلوي کوي او دا زموږ د خلکو او ټولنې فکر دی .

که د متل بل اړخ سپړو ، نو دلته د (ژرندې) کلمه راغلې ، چې دا پخپل ځای د څېړنو جلا جلا زېګنالونه راکوي :

ژرنده ، زموږ د کولتوري یون یوه برخه ده ، له دې څخه زموږ د ژوند د پرمختیایي پړاو یو ګوټ څرګندېږي .

دلته د (ژرندې) کلمه د فرهنګي تاریخ لپاره ډېره مهمه ده ، چې دې متل خوندي کړې ده . نن زموږ په چاپېریال او ټولنه کې داسې وګړي شته ، چې هغوی ژرنده په هغه لومړني شکل (د اوبو ژرنده) لیدلې نه ده . ښايي راتلونکې کې هغه نسل ټول له منځه لاړ شي ، چې ژرنده یې په خپلو سترګو لیدلې ، نو بیا همدا متلونه او نوره ژبنۍ پانګه ده ، چې زموږ د ژوند رښتینی تصویر ساتي ، کله چې ژرنده یادوو ، له هغې سره موږ څو کلي ، ولس او فولکلور ته . له ژرندې سره ، د ژرندې ابتدایي ماشینونه ، د ژرندې ودانۍ او جوړښت ، د ژرندې موقعیت ، د ګرځېدو وخت ، په ژرنده پورې تړلې افسانې او کیسې ، شیشکه ، اوبه ، شنیلی او ... . له دې لنډو جملو څخه څرګندېږي چې متل څنګه زموږ ژوند په خپله غېږه کې رانغاړي . متل د ولس ژبه او د ولس د اندونو خوندي کوونکی دی . دلته دا خبره باید یاده کړو، چې متل د زرګونو کلونو وړاندې وینا او تجربه ده ، خو اوس هم ژوندی او لا به ژوندی وي . موږ اوس هم له هغو پېښو سره مخېږو ، چې زرګونه کلونه وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانان ور سره مخ ول او بيا د متل مانيز پراخوالى ، هغه تل ژوندى ساتي ، د هغه ارزښت په ټاکلي وخت پورې تړلى نه دى .

يو بل متل دى ، چې په لغمان ولايت کې ما اورېدلى دى :

- له دې ځاى تر کامې ، چا کړې يارانې :

لغمان د هېواد په ختيځ کې پروت يو ولايت دى او کامه د ننګرهار ولايت يوه ولسوالي ده . کامې ته يې يو وخت وړه امريکا ويله ، ځکه ډېر کرنيز حاصلات يې لرل ، له همدې امله د لغمان خلک ډېر دې ولسوالۍ ته د کار لپاره راتلل . زه هغه وخت يادوم چې ښايي موټر او نور لېږدوونکي وسايل لا لغمان ته راغلي نه ول ، خلکو د سفرونو لپاره له ژويو يا خپلو پښو نه کار اخيست . که څوک به له لغمان نه کامې ته لاړ هم ، نو مياشتې او کلونه وروسته به بېرته لغمان ته راته او يا به د تل لپاره هلته پاتې کېده . له دې امله ، چې واټن ډېر وو او چا نه شو کولاى دې دوو ځمکو ته لاړ شي راشي . په پورتني متل کې له (يارانې) نه موخه د اړيکو پالل او تګ راتګ دى .

که په تاريخي لحاظ دې متل ته وګورو ، نو بېلابېل اړخونه مو مخې ته ودرېږي ، چې بايد روښانه شي . دا د يو داسې وخت متل دى ، چې که نن يو لغماني ځوان ته ووايې نو هغه ته به افسانه ښکاره شي ، چې ګواکې داسې وخت هم وو ، چې له لغمانه تر کامې چا د تک راتګ او اړيکو پاللو ځواک نه درلود ، په داسې حال کې چې نن په يوه يا دوو ساعتونو کې ورسېږي .

- غر که لوړ دى ، په سر يې لاره ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ ټولنې د خپلو تجربو په لړ کې ثابته کړې ، چې د هرې ستونزې حل شته . هر سخت انسان يوه کمزوري لري ، يوې جګې ، بندې ، بې وره او بې ګودره کلا ته د ننوتلو لار پيداکېږي . هره سخته غوټه د پرانيستنې لار لري ، هر زورور د کمزوري کېدو لار لري ، هر نه تسليمېدونکی انسان د تسليمېدو لار لري ، په هره تياره کې تګ شونی دی يا له تيارې وروسته رڼا شته . لسيزې وړاندې چا نه منله ، چې ګواکې انسان دې وکولای شي سپوږمۍ او فضا ته لاړ شي ، دا هم چا نه منله ، چې د نړۍ له يوه ګوټه ، بل ګوټ کې يو انسان بل انسان په ژوندۍ بڼه وګوري ، خو نن داسې بلا پرمختګونه وشول او روان دي .

زمونږ ټولنې او وګړو ، زرګونه کلونه وړاندې دا فکر درلود ، چې د نړۍ ټولې نېمګړتياوې او اړتياوې به سوکه سوکه بشپړېږي ، که يو وخت سپوږمۍ ته ختل (غر او لوړ) ول ، خو دوی ورته ختل شوني بلل (په سر يې لار شته) .

پورتنی متل انسان ته د زغم او صبر لارښوونه کوي ، هيلې يې نه مري او د ژوند د پايښت هڅه او هاند کوي باوري کېږي ، چې د ټولو هغو کړکيچونو سره چې مخ دی حل لري او بری يې په برخه دی .

متل د ولسي افکارو بېلابېل رنګونه ښيي . متل د ولس د هغه وګړو تجربې او مشاهدې دي ، چې افکار يې د علم او ساينس له کتابونو اخيستي نه دي ، بلکې له خپل چاپېريال او ژونده يې اخيستنه کړې ده . ولس د پوهانو او فلسوفانو ژوند او نظرونه لوستي نه دي ، خو داسې متلونه يې رامنځته کړي ، چې پوهان او فلسوفان ترې اخيستنې کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چې د ولس ژوند ساده او طبيعي دی ، په متلونو کې هم ساده او طبيعي مسايل بيان شوي ، خو دا چې په فکري او مانيز اړخ کې ځومره پياوړي دي ، له دې ځرګنديږي ، چې تر ننه يې ژوند اوږد شوی او د هر زمان او مکان سره اړخ لګوي . د متلونو په شاليدونو کې پرتې تجربې کومې لابراتواري تجربې نه دي ، بلکې دا داسې تجربې دي ، چې په ټولنه او وګړو کې ازمايل شوي او پايله يې وړاندې شوې ده .

که څه هم متل په يوې ځانګړې وخت او ځای پورې اړه لري ، خو د مانا عموميت يې دا له دې دريځه وباسي او د ګڼو مسايلو د بيان وړتيا پيداکوي . متل د يوې داسې پېښې پايله ده ، چې زرګونه کلونه وړاندې پېښه شوې ، خو دا چې په بشري ټولنه کې پېښې تکراريږي او يا داچې د پېښو ترمنځ مانيز تړون او شکلي بدلون د دې لامل ګرځي ، چې متل تل ژوندی پاتې شي او هر وخت او ځای سره اړخ ولګوي .

- بې کاري لنګېږي ، خواري ترې زېږېږي (١٦ : ١٢) :

زموږ په کليوالي او ښاري ژوند دواړو کې ، بې کاري لويه بلا ده . بې کاره انسان هغه ماشين ته ورته دی ، چې ګرځي ، برېښنا لګوي ، نور لګښتونه لري ، خو بېرته توليد نه کوي يا د هغه کار لپاره ، چې چمتو شوی ، هغه نه کوي .

که يو پلار او د کورنۍ مشر بې کاره وو ، نو زامن او کورنۍ به يې خواره وي ، د ټولنې او وګړو اړمنه به وي نالوستې او د نورو ستونزو سره به مخ وي . کار ، نه يواځې دا چې انسان ته روغتيايي ګټې لري ، ګڼې نورې ټولنيزې او شرعي ګټې هم لري . که پلار کار وکړي او يوه اندازه پيسې لاسته راوړي ، ميرمن او کورنۍ به يې سوکاله شي ، د هغوی اړتياوې به يوه اندازه پوره کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

، ژمی به یې ګرم او اوړی به یې سوړ شي . په کلي او ګاونډ کې به سرلوړی او ډاډمن ژوند ولري او که نه بدمرغه او خوار به وي .
زموږ ولس فکر کوي ، چې بې کاري د خواريو ، ذلالت او بدمرغيو مور ده .
انسان چې بې کاره شو او بوختيا يې نه لرله ، له دې امله يې ، له بې كاره خلكو ، غلو او نشه يانو سره مخه شي .
كه فكر وكړو ، غله څوک دي او څوک غلا کوي ؟ ځواب به يې دا وي ، هغه انسانان چې زيار ګاللی نه شي او غواړي د زيارکښو زيار په خپله ګېډه کې واچوي . کارکول او زيار ګالل ، د دې لامل ګرځي ، چې انسان خوښ ، سوکاله او ډاډمن ژوند ولري .
د پورتني متل څخه څرګندېږي ، چې زموږ په ولسي نړۍ ليد کې بې کارۍ ته په کوم فكر كتل كېږي . د بې کارۍ پر وړاندې ولسي غبرګون او دريځ څه ډول دی ؟
په ياد متل کې د کاڼي داسې کرښې ايستل شوي ، چې تر ننه تازه او خپل رنګ او کيفيت لري . د اوسني نړۍ د انسانانو فكري تګلورې کټ مټ د پورتني متل سره جوخت ځي ، چا چې پورتنی متل منلی پرمختګ يې کړی او چا چې نه دی منلی خوار او بدمرغه دی .

- د بل زوی ، نه زوی :

د زوی په اړه زموږ ولس خپل تعريف او معيار لري . زوی هغه چاته وايي ، چې د شخص له وينې او نطفې څخه وي . له همدغې زوی نه بيا پلار لويې هيلې لري همدغسې زوی ته په درنه ګوري او همدغسې زوی لپاره هره قرباني ورکوي . خو داهم بايد هېره نه کړو ، چې زموږ په ټولنه او ولس کې داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښېږي هم کېږي ، چې دوه بېلابېل وګړي د څه مجبوريتونو له کبله خپلوان شي . د بېلګې په توګه ، د چا زوی نه کيږي ، نو د بل چا زوی او ماشوم د خپل زوی په توګه مني او هغه لويوي يا داسې چې يو شخص هغې کونډې سره واده وکړي ، چې بچيان لري ، په دې حالت کې يو شخص د داسې زوی او لور سره مخ شي ، چې د ده نه دي .

د پورتنيو حالاتو پر وړاندې زموږ د ولس او ټولنې پرېکړه همدا ده د (بل زوی نه زوی يا پردی زوی نه خپلېږي) . دا فکر د پام وړ دی ، ځکه موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې حتا په اوسني ښاري ژوند کې هم د (بل زوی) په (نه زوی) حساب دی ، ډېرې لږې پېښې به داسې ولرو ، چې د (بل زوی ، خپل زوی) ثابت شوی اوسي . که خبره لنډه کړو او پورتني متل د طب او اروا پوهنې له نظره وڅېړل شي ، نو کټ مټ يو فورمول دی چې تر اوسني پرمختللي ژونده او مهاله هم ثابت او روغ دی او انسان يواځې هغه انسان خپل زوی بولي او ځانګړي اړيکي ورسره پالي ، چې له خپلې وينې او نطفې يې وي . له دې پرته ، که يو کوچنی ، چې نړۍ ته له راتګ سره سم ، يو داسې چا ته ورکړل شي ، چې پردی او پلار يې نه وي ، له لسيزو ژوند تېرولو وروسته به هم هاغه ځای ونه نيسي ، چې اصلي زوی يې لري . دا متل يواځې د نارينه او پلار لپاره نه دی ، بلکې ښځه او مور هم همداسې حالت لري ، ښځه او مور هم وايي ، چې (د بل زوی نه وزی) .

په پورتني متل کې پروت ولسي فکر ، همدا نن هم زموږ د ولس ، وګړو او ټولنې ژوندی فکر دی . نن هم هاغه وګړي ، چې زامن نه لري او يا يې زامن نه کېږي ، د دې هڅه نه کوي ، چې د بل چا زوی په زويتوب ونيسي- ، همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې زويه پاتې کېږي ، خو دا کار نه کوي ، ډېر لږ شوني ده ، چې څوک دې کار ته زړه ښه کړي .

- تر بې عقلې ناوې ، هوښياره کونډه ښه ده (١١ : ٢٦) :

په دې متل کې څومره لويه فلسفه او منطق پروت دی ، څومره لوی ازمون او تجربه او څومره ژور ولسي فکر ؟

په پورتني متل کې متضادې کلمې او اړخونه راغلي (بې عقلي) له (هوښياري) سره او (ناوې) د (کونډې) پر وړاندې راغلي کلمې دي . خو زموږ ولسي فکر کوم ته درنښت او ارزښت ورکوي ؟

(ناوې) هغه پېغله نجلۍ ده ، چې د لومړي ځل لپاره له يوه نارينه سره يوځای کېږي خپلې جلا رواني او فزيکي ځانګړنې لري ، دا معمولاً د (کونډې) په پرتله ځوانه او ښايسته وي ، ځکه د (کونډې) په څېر ناخوالو ځپلې نه ده . (ناوې) د (کونډو) په پرتله لږې غوښتنې لري ، په لږ شي قناعت کوي او نور بلا غوره صفتونه لري ، چې له همدې امله زموږ ټولنه ورته ځانګړې ارزښت ورکوي . په نشت حساب ځوانان به چمتو وي ، چې (کونډې) سره واده وکړي ، خو پېغلې (ناوې) ته هر يو حاضر وي .

کونډه ، خو بيا د هنديانو له نظره ډېره بدمرغه ښځه ده او دا فکر زموږ په ولسي نړۍ ليد کې هم لږو ډېر شته له نيکه مرغه ډېر نه دی . کونډه هم ، يواځې له دې کبله ، چې وړاندې واده شوې او بل مېړه يې درلود ، د يوه ځوان لپاره کم ارزښته وي ، که نه هغه هم بيا په خپل وار ، غوره صفتونه لري ، د ژوند تجربه لري ، په عقل پخه او د کور د سمبالښت ښه پوهه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (ناوې) د ټولو ښو او د (کونډې) د بدو صفتونو پر وړاندې زمونږ د ولس لپاره تر ټولو لوړ او غوره معیار د (بې عقلۍ او هوښیارۍ) توپیر دی . زمونږ د خلکو او ولس لپاره هغه څوک غوره او ښه دی ، چې (هوښیار) وي که څه هم (کونډه) وي . زمونږ ولسي فکر (بې عقلۍ ، ناپوهۍ او جاهلیت) ته ارزښت نه ورکوي ، که څه هم د یوې (ناوې) په وجود کې وي .

له پورتني متل څخه زمونږ په ولس کې د (عقل ، پوهې ، عاقل ، عالم ، هوښیار ، ناپوه او جاهل) دریځ روښانه کېږي او پوهېږو ، چې ولسي فکر له اوسني فکر سره کوم توپیرونه او یورنګي لري . ولسي- فکر د اوسني فکر لپاره ، داسې بنسټونه ایښي ، چې تر قیامته به ونه رژېږي .

- سرې غرونه دي ، ښځې اړمونه :

زمونږ او هره ټولنه له جنسي پلوه په دوو بازوګانو ولاړه ده ، یو یې (سړي) او بل یې (ښځې) دي . پورتنی متل په ټولنه کې د دواړو د دریځ او ځای یو اړخ څرګندوي ، دا متل ښیي ، چې زمونږ په ټولنه کې سړي په ځواک لوړتیا او نورو اړخونو کې تر ښځو ښه دي ، خو همدې ځواکمن او پیاوړي سړي (غر) ته بیا ښځه (اړم) دی دلته له (اړمه) څو بېلابېلې ماناوې اخیستلی شو . یو دا ، چې د سړي عزت ، درنښت ، لوړتیا او پرمختګ په ښځې پورې تړلی ، که ښځه د سړي مرسته ونه کړي ، نو راولېږي او سپکېږي ، د ژوند په چارو کې له کړاوونو سره مخېږي ، شرمېږي او ژوند یې خنډنی او ځنډنی کېږي . سړی که هر څومره پیاوړی دی ، خو د ښځې مرستې ته اړ دی،ځکه دا یې (اړم) دی ، که دا ترې لرې شوه ، نو (غر) راولېږي . ښځه مور ده ، که مور مورږ سره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وای ، نو څه به مو کړي وای ؟ ښځه میرمن ده که میرمن مو راسره د ژوند په چارو کې مرستیاله نه شي نو څه به وشي ؟

موږ ټوله ورځ په کارونو بوخت یو ، د غرمې یا شپې ډوډۍ کور ته یوسو ، هلته راته ښځې (مور ، خور یا میرمن) ډوډۍ تیاره کړې وي او موږ یې خورو ، جامې مو ناولې شي ، هغوی یې راته وینځي ، ناروغان شو خدمت مو کوي او ... دا څومره مرسته ده ؟

د دې ترڅنګ ، له دې حقیقته هم سترګې پټولای نه شو ، چې زموږ د ټولنې ډېر سرې او حتا ټول د ښځو له خبرې نه تېرېږي . په یوه موضوع کې سخت دریځ نیسي ، د کلي ، کلیوالو ، پلار و مور او ورور خبره نه مني ، خو د ښځې مني . په دې مانا چې که ښځه ، سړي ته اړم شوه ، بیا یې اړولی شي ، که څه هم هغه (غر) دی . همداسې په بېلابېلو مواردو کې د ښځو (اړمتوب) لیدای شو .

که پورتني متل ته ځیر شو ، نو دواړو (نر او ښځې) ته یو ډول ارزښت ورکوي . ښځه او نر دواړه د ټولنې مهم بنسټونه بولي او چاته یې لوړوالی او برتري ورکړې نه ده . همدا زموږ د ولس فکر دی او همدا هغه معیار دی ، چې په ولس او ټولنه کې یې د (نر او ښځې) ارزښت ټاکل کېږي . دا معیار زموږ یو داسې ولسي معیار دی ، چې د نړۍ هېڅ ولس یې د ماتولو ځواک نه لري . پرمختللې نړۍ او وګړي د همدغې معیار لاندې ژوند تېروي .

- چې واک یې د مور وي ، کانې یې پر کور وي :

پورتنی متل زموږ د ولس او ټولنې د ژوند یو بل اړخ روښانه کوي . زموږ ټولنه یوه نرواکې ټولنه ده ، دلته پر ډېرو ټولنیزو چارو نر واکمن دی . تر دې ، چې د ښځو ډېرې پرېکړې هم دوی کوي . له دې کبله دا یو عیب او نیمګړتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده ، چې څوک دې د پلار پرځای د مور تر واک لاندې وي . زموږ ټولنه په ټولنيز ژوند کې هغه واک ښځې ته نه ورکوي ، چې نارينه ته يې ورکوي ، ځکه نو هاغه کورنۍ او وګړي بدمرغه او له ناخوالو سره مخ بولي ، چې د ښځو (مور) تر واک لاندې ژوند تېروي ، دوی فکر کوي ، چې پر کور او کورنۍ يواځينی واکمن شخص پلار (نر) دی .

- د کور ګټه ، د لاهور ګټه :

پورتنی متل هم زموږ په ټولنه او وګړو کې يو ژوندی او عام متل دی او زموږ د ولسي فکر يو اړخ روښانه کوي . انسان په هغه ځای کې د خوښۍ احساس کوي او په رواني لحاظ سوکاله وي ، چې کوم ځای کې يې کلی ، کور ، مور و پلار ، ورور و خور ، ميرمن او بچي وي . له همدغې ځايه يې بېلتون او لرېوالی ځوروي ، تل غواړي له خپل کور او کورنۍ سره يو ځای ژوند وکړي ، دا زموږ د ټولنې د انسانانو فکر دی.

زموږ د ولس او وګړو فکر همدا دی ، چې که چېرته له خپلې کورنۍ او کلي لرې ډېره ګټه لاسته راوړي ، خو په کلي او کور کې لږه ، د کلي او کور لږه ګټه ورته د لرې ځای او مسافرۍ له ګټې غوره ښکاري .

که سړی د ياد متل په نورو اړخونو بحث کوي ، نو ويلای شو ، چې دلته د (لاهور ګټه) د خبرو لپاره نور ورونه پرانيځي . په دې مانا ، چې زموږ خلک له ډېر پخوا له (لاهور ، هند - پاکستان) سره اړيکي لري او دا ښار يو وخت د ګټې وټې ښار وو . کور و کلي ته ارزښت ورکول ، زموږ د ولس فکر دی ، ښايي دا فکر په نورو ولسونو کې بل ډول وي . له دې خبرې زموږ د ژوند او ولسي فکر بل اړخ څرګندېږي . بله دا چې په ياد متل کې دا هم ګورو ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ولس او وګړي له خپل ولس ، کور و کلي او کورنۍ سره څومره مينه لري ؟ دا مينه دومره ده ، چې (لاهور) ورته پرېږدي ، خو خپل کلی کور غوره ګڼي .

متل د يوې پېښې ، کيسې ، ازمون او تجربې نچوړ او لنډيز دی ، متل داسې يوه جمله ده ، چې د ويولو او اورېدلو پر وخت يې انسان قناعت تر لاسه کوي . د متل په اورېدو سره ، انسان هغه پرېکړه کوي ، چې د متل خوښه وي يا د متل د منځپانګې سره سم داسې پرېکړه کوي ، چې يوه ستونزه له منځه يوسي . متل د ژوند په ټولو برخو کې يو فعال کارېدونکی توکی دی ، که هغه فردي معاملې دي ، که ډله ييزې يا ټولنيزې.

جرګې او مرکې د پښتني او افغاني ټولنې دود دی . جرګه د ټولنې د افرادو ترمنځ اړيکي تنظيموي . جرګه او مرکه نه پرېږدي ، چې بشري او ټولنيز ژوند کړکيچن خنډونی او ځنډونی شي ، جرګه د ټولنيزو ستونزو کړکيچونو او ربړو د حل لپاره غوره او کارنده سيستم دی .

د جرګې جوړېدل د دې لپاره کېږي ، چې د دوو مخالفو لوريو ترمنځ ربړه او شخړه يا بل کړکيچ حل کړای شي . دلته خبرې کېږي ، داسې خبرې ، چې د دواړو لوريو د قناعت لامل شي او جرګه يوې پايلې ته ورسېږي. جرګه د خبرو ، منطق او استدلال ځای دی ، جرګه مار ، که غواړي جرګه يو لوري او پايلې ته ورسوي ، نو د دې لپاره بايد داسې دلايل ووايي ، چې د ربړې او شخړې دوه يا يو لوری يې ومني .

جرګه زموږ د ولس دود دی ، زموږ ولسي خلک پکې ناست وي ، هغه ولسي-خلک چې نه يې قرانکريم تفسير کړی او نه يې احاديث لوستي ، نه ارستو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژني نه اپلاتون نه د مصر له تمدنه خبر دي ، نه له بین النهرین او نــه یونــان . دوی کمونیزم ، سوسیالیزم کپېټالېزم او امپریالیزم هم نه پېژني او د فلسـفې او علم له اوسنیو کړکیچونو هم خبر نه دي .

دوی په خپلو خبرو کې پورتني یاد مسایل نه بیانوي ، بلکـې هغـه څـه وایـي ، چې د دوی خپل او له ژوند سره اړخ لګوي او دا منطقي هـم ده ، کـه مـوږ یـو شپون ته د ژوند مسایل د ارستو ، اپلاتون ، مارکس او ... له نظره بیـانوو ، نـه پرې پوهېږي او نه یې زغملای شي ، خو که یو متل ، لنډۍ ، حکایـت او نکـل ورته ووایو ، نو پدغو ادبي ډولونو کې پروت منطق ژر مني ، ځکه دا سـاده او له ژوند سره یې اړخ لګوي ، خپل مال یې دی . له همدې کبله دی ، چـې جرګـه مار او د جرګې نور ګډونوال د شخړې او ربړې یو یا دواړه لوریو تـه د قناعـت لپاره او د خپلو خبرو د پیاوړتیا لپاره ، لـه متـل لنـډۍ ، حکایـت ، نکـل او ... څخه کار اخلي ، چې مقابل لوري ته قناعت ورکړي .

څرنګه ، چې زموږ په فردي ژوند کې متل ، زموږ د فکر او نظر د بـدلون لامـل ګرځي همداسې په جرګه کې هم دی . هر کله چې د جرګې په بهیر کـې د ربـړې او شخړې یو یا دواړو لوریو ته د قناعت لپاره متل وکارول شي نو د هغه فکـر او نظر اوړي او هغه څه کوي ، چې د متل غوښتنه ده . له همدې کبله د جرګـو او مرکو په بهیر کې د متلونو کارونه ډېره او کارنده ده ، ځکه د کړکېچونـو او ربړو په حل کې ستره ونډه لري .

د جرګو او مرکو په بهیر کې د متلونو کارونه ، موضوع او وخت ته په پام سره ترسره کېږي . د متل کارونکی ګوري ، چې د مقابل لوري د قناعت ، باور او د فکر او نظر د بدلون لپاره کوم متل پرځای او وړ دی ، هماغه متل کاروي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورتنیو څو بېلګو څخه مو موخه دا وه ، چې وښیو ، متل په کومه کچه زموږ د ژوند او وګړو له اندونو سره تړاو لري . دا يې يوه کوچنۍ بېلګه وه او دا چې په زرګونو متلونه لرو ، نو څرګنده ده ، چې زموږ د ژوند زرګونه اړخونه انځوروي او د خلکو له ژوند و اند سرچينه اخلي .

۷ ـ متلونه او کولتوري یون :

کولتور ، د وګړنۍ او بشري ټولنې مادي او مانيز شتمني ده . هر هغه څه ، چې د ژوند له پيل څخه تر ننه لرو ، ټول کولتور دی .

د پورتني پېژند پر بنسټ ، زموږ د څېړنې موضوع ، ستر او کوچني موضوعات او سرليکونه کولتور دی ، فولکلور کولتور دی او متل هم کولتور دی .

د متل مانيز اړخ او فکر کولتور دی ، د دې تر څنګ په متل کې داسې بشري لاسته راوړنې يادې شوي دي ، چې موږ يې کولتور بولو ، لکه : ژرنده ، ویاله ، اټن ، ښوروا ادب او نور . موږ دلته موضوع يو څه راټولوو او په لاندې توګه پورتني ياد شوي مواد څېړو :

- اتڼ وهه شيرداده ، نن بيا د چرګ ښوروا ده :

په پورتني متل کې لومړی د ټول متل موضوع او فکر کولتور دی . بيا دلته اتڼ او د چرګ ښوروا ، هغه ښکارندې دي ، چې زموږ د ټولنې او بشر په وسيله رامنځته شوي دي ، له دې کبله يې کولتور بولو . دا چې مادي جوړښت لري ، نو مادي کولتور دی .

- اختر پټ مېره نه دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې هم لومړی د دې متل فکر د کولتوري يـون يـو گـام دی او بيا اختر او مېړه زموږ د ټولنې او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- ادب له بې ادبه زده کېږي :

ادب او اخلاق د کولتور او کولتوري يون يو گـام دی . اخـلاق او ادب د بشرـ او زموږ د ټولنې او ولس لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتـور بولـو . دا چـې د مانيزاتو برخه ده ، نو د کولتور مانيز اړخ دی .

- اسان يې نالول ، چونگښو هم پښې پورته کړې :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ بياهم د کولتور مانيز اړخ دی . بلخوا ، پـه (آس سپرېدل) بل کولتوري گام دی ، چې زموږ د خلکو ، ولس او بشرـ لاسـته راوړنه ده او کولتور دی .

- اسياوان ، چې تسبې اړوي ، ژرندگړی خطا کوي :

په پورتني متل کې پروت فکر د کولتوري يون يو گـام دی . ورسره اسـياوان ، تسـبې او ژرنـدگړی ، هغـه ښـکارندې دي ، چـې د وگـړو او بشرـ پـه وسـيله رامنځته شوي دي، ځکه يې کولتور بولو .

- اوړه دې په اوړه ، منت دې په څه ؟

د پورتني متل فکر او تجربه هم د کولتوري يون يـو گـام دی . ورسره ، اوړه او منت زموږ او بشر هغه لاسته راوړنه ده چې د ژوند په بهير کـې يـې رامنځتـه کړې ده او کولتور دی.

- اوسپنه ، په اوسپنه ماتېږي (۱۱ : ۹) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې پرته تجربه او موضوع هم کولتور دی . اوسپنه هم د نړۍ د بشر لاسته راوړنه ده او د کولتوري یون یو گام دی .

- اوبښ په غلبېل نه درنېږي :

د یاد متل فکر او تجربه زموږ کولتور او غلبېل هم د کولتور او کولتوري یون یو پړاو او گام دی . غلبېل د بشر او خلکو لاسته راوړنـه ده ، څکـه یـې مـادي کولتور بولو .

- اوگره ، چې سړېږي ، بلا پرې لگېږي :

اوگره ، یو ډول خوراک دی ، چې له وریجو چمتو کېږي . دا د بشر او خلکو په وسیله رامنځته شوی دی څکه د کولتوري یـون یـو گـام دی . د متـل فکـر او تجربه هم زموږ د کولتور مانیز اړخ دی .

- اول همیانۍ گوره ، بیا نو شی رانیسه :

د پورتني متـل نصـیحت او فکـر هـم زمـوږ د خلکـو کولتـور دی . همدارنگـه همیانۍ هغه وسیله ده ، چې زموږ ولس رامنځته کړې او د بشر لاسته راوړنـه ده ، له دې امله ورته کولتور وایو .

- باغ د باغوان دی ، ژرنده د ژرندگړي :

باغ ، باغوان ، ژرنده او ژرندگړي زموږ او په ټوله کې د بشر لاسته راوړنـه او د وگړو په وسیله رامنځته شوي دي ، څکه یې د کولتوري یون یو گـام بولـو . بیاهم د متل فکر او تجربه د کولتوري یون مانیز گام دی .

- بده ماینه ، تنگه موچنه ده (۱۰ : ۱۳) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل تجربه او فکر هم زموږ د کولتور مانيز اړخ دی . د دې ترخنګ ماينه او موچنه زموږ د وګړو او بشرـ لاسته راوړنه او د دوی په وسيله رامنځته شوي ، نو ځکه يې کولتور او د کولتوري يون يو ګام بولو.

- برمته ، د بدی بانه ده :

برمته او بدي زموږ د ټولنې او خلکو دودونه دي ، چې په کولتور کې هم راځي . سربېره پردې د ياد متل فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- بلا وه که بلاګۍ ، ابا يې مړکه په چوړکۍ :

په پورتني متل کې لومړی د دې متل تجربه او فکر د کولتور يو ګام دی . بيا د بلا بلاګۍ ، ابا او چوړکۍ زموږ د ټولنې او بشرـ لاسته راوړنه او د کولتوري يون يو ګام دی .

- پاړوګر د مار له لاسه مري :

پاړوګر هغه چاته وايي ، چې ماران ساتي . دا کار د ولس او بشر کار او لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . بلخوا د متل موضوع او تجربه زموږ د کولتوري يون يو ګام را په ګوته کوي .

- پښ موړ شو ، چې پاته يې کور شو :

په پورتني متل کې نغښتی فکر او تجربه بياهم د کولتوري يون يو ګام ښيي . د دې ترڅنګ پښ او کور د خلکو او بشرـ لاسته راوړنه ده ، چې د کولتور برخه يې بولو .

- په نيمڅي کې هم ويښته لټوي (۱۱ : ۲۴) :

نيمڅی ، هغه فرش او د کښېناستلو وسيله ده ، چې له ويښتانو جوړيږي . دا زموږ د خلکو او بشر په وسيله رامنځته شوی او په لاس راغلی دی . ځکه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کولتوري يون يو ګام بولو . د دې ترڅنګ د متل مانيز اړخ ، فکر او موضوع هم د کولتور برخه ده .

- په يوه تيکي کې ، دوه تورې نه ځايږي :

تيکی د تورې پوښ يا هغه ځيز دی ، چې توره پکې ساتل کېږي . همدارنګه توره د جګړې او دفاع يوه ستره چاره ده . دا دواړه تيکی او توره زموږ د خلکو او بشر په وسيله رامنځته شوي دي . ځکه يې د کولتوري يون يو ګام بولو . په متل کې پرته تجربه او فکر هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- تاته يې لور پخوي ، موږ ته يې تنور پخوي (١١ : ٢٦) :

د متل په زړه کې پرته مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانيز اړخ دی . همدارنګه لور او تنور د انسانانو او بشر په وسيله منځته راغلي دي . ځکه ورته کولتور وايو .

- تاته يې ابۍ پخوي ، ماته يې تبۍ پخوي (١١ : ٢٦) .

په پورتني متل کې ابۍ او تبۍ د انسانانو او وګړو لاسته راوړنه ده او د دوی په وسيله رامنځته شوي دی . دې ډول لاسته راوړنو ته کولتور وايو . د تېر په ځېر د متل موضوع ، فکر او تجربه هم کولتور دی هغه هم د کولتور مانيز اړخ .

- تربور ، د تررمې موږی دی :

په پورتني متل کې پرته مانا ، موضوع ، فکر او تجربه کولتور دی . سربېره پر دې تربور او موږی د انسانانو او بشر په وسيله رامنځته شوي دي ، چې د کولتوري يون يو ګام دی .

- تر پردۍ مصرۍ تورې ، لور پر غاړه ښه دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې مصرۍ توره او لور زمونږ او د بشر د کولتوري یون یو گام ، د وگړو او انسانانو رامنځته شوي توکي دي . پـه متـل کـې نغښـتی فکـر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- تر مزد یې شکرانه ډېره ده :

مزد او شکرانه زمونږ او د بشر د ژوند په بهیر او پړاوونو کـې رامنځتـه شـوې ښکارندې او د کولتوري یون یـو گـام دی . ورسره د متـل فکـر او تجربـه هـم کولتور دی .

- تر وېش یې په چور خوشحاله دی :

په یاد متل کې پروت فکر ، تجربه او د یاد متل موضـوع زمـونږ کولتـور دی . همدارنگه وېش او چور زمونږ د ژوند د بهیر او کولتوري یون یو گام راښیي .

- تور نیمڅی په سابون نه سپینېږي :

تور نیمڅی او سابون زمونږ او د بشر په وسـیله رامنځتـه شـوي دي . زمـونږ د ژوند د بهیر پړاوونه او د کولتوري یون یو گام دی . همدارنگه د متـل فکـر او تجربه هم کولتور دی .

- څنگه جومات ، هسې بروزې :

جومات ، هغه ځای ته ویل کېږي ، چې مسلمانان پکې لمونځ او عبـادت کـوي . بروزې بیا یو ډول واښه دي ، چې پخوا به یې د جومات پـه ځمکـه اچـول او د فرش کار یې ترې اخیست . جومات او بروزې ، دواړه زمونږ د کولتور برخـه ده ، څکه زمونږ او د بشر په وسیله رامنځته شـوي دي . د دې ترڅنـگ ، پـه متـل کې پروت فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی .

- څو یې ونه شاربې ، کوچ نه ورکوي (۱۱ : ۳۳) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل فکر او تجربه کولتور دی . بلخوا شاربل او کوچ هغه ښکارندې دي

چې زموږ د ولس او بشر په مټ رامنځته شوي او د دوی لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- ځنګل ، چې اور واخلي ، وچ او لانده ټول سوځي :

د پورتني متل مانيز پانګه ، فکر ، موضوع او تجربه کولتور او د کولتور مانيز اړخ دی . ځنګل له يوې خوا طبيعي پيدايښت دی ، بلخوا بشري لاسته راوړنه هم ده . داسې ډېر ځنګلونه شته ، چې انسانانو رامنځته کړي دي . همدارنګه اور هغه ښکارنده ده ، چې يوخوا طبيعي او بلخوا بشري ځانګړنه لري ، ځکه نو د ځنګل او اور مصنوعي بڼه د کولتوري يون ګامونه دي .

- حال منصور وايه ، چې سر يې په دار شو :

په پورتني متل کې پرته پېښه او تجربه ، فکر او موضوع د کولتور برخه ده . همدارنګه دار هغه پړی او وسيله ده ، چې انسانان پرې وژل کېږي ، د بشر او وګړو لاسته راوړنه ده ، چې په دې توګه کولتور ګرځي .

- حساب په مثقال ، بخشش په خروار :

حساب يا شمېرل ، هغه عمل دی ، چې بشر د ژوند په بهير کې رامنځته کړی دی . همدارنګه ، مثقال او خروار د وزن واحدونه او بخشش ټولې بشري لاسته راوړني او کولتور دی . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- چاره ، چې د سرو زرو شي ، څوک يې په نس نه منډي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل موضوع ، فکر او تجربه کولتــور او مــانيز اړخ دی . همدارنګــه چاړه او سره زر هغه ښکارندې دي ، چې زموږ او د بشر له خوا رامنځته شــوي او د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې د کولتوري يون يو ګام بولو.

- چې خاوند يې ليتې خوري ، د سپو به يې څه حال وي (۱۱ : ۴۱) :

ليتې يو ډول خوراک دی ، چې زموږ وګړي يــې خــوري . دا خــوراک زمــوږ د ولس لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولــو . پــه متــل کــې پــروت فکــر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- چې سر وي ، خولۍ ډېرې دي :

په پورتني متل کې پــروت فکــر او تجربــه کولتــور دی . ورسره ، خــولۍ هغــه وسيله ده، چې زموږ ولس يې په سروي او خپله لاسته راوړنه يې ده . ځکه يې د کولتوري يون يو ګام ګڼو .

- چې مالګه وخوري ، لوښی مه ماتوه :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه زموږ د ولس د ژوند د بهير او کولتور برخه ده . بلخوا مالګه او لوښی هغه ښکارندې دي ، چې زمــوږ ولــس او بشر- رامنځته کړي، ځکه يې د کولتوري يون يو ګام بولو .

- د بې عقلې ښځې ، تل کميس سوځي :

د تېر په څېــر بيــاهم ، د متــل فکــر ، موضــوع او تجربــه زمــوږ د خلکــو ده او کولتور دی . د دې ترخنګ کميس هغه بشري لاسته راوړنه ده ، چې موږ يې د ځان پټولو لپاره کاروو او اغوندو . داهم کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د تبر خوله نیمخي نیولې ده :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه د کولتـور مـانیز اړخ دی . همدارنګـه تبر او نیمخی هغه وسیلې دي ، چې بشر رامنځته کړي او د کولتوري یـون یـو ګام دی .

- د پیشو نظر به کولپۍ وي (۱۱ : ٦۱) :

کولپۍ ، چې په دري ژبه کې یـې (خمـیردان) بـولي ، زمـوږ او د بشر لاسـته راوړنه ده او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه د کولتور مـانیز اړخ دی .

- د تش ټوپکه ، دوه کسه ویرېږي :

ټوپک هغه وسیله ده ، چې ګولۍ پکې کارېږي او تر لرې واټن موخه ویشتلی شي . دا د انسان او بشر په وسیله رامنځته شوی دی ، ځکه یې کولتور بولـو . د دې ترڅنګ د متل مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانیز برخه ده .

- د خوریي خاوره ، د ماما له نغري ښه ده :

خوریی د خور زوی ته وایي او نغری هغـه ځـای دی ، چـې اور پکـې بلېـږي . خوراک و څښاک پرې پخېږي خوریی او نغری دواړه د کولتوري یون ګامونـه دي . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- د خطا یا ناغه وي ، یا توبه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناغه زموږ د ولس دود او په ټوله کې کولتور دی . همدارنګه توبه هم زموږ د بشر او خلکو لاسته راوړنه او کولتور دی . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ راښیي .

- د دوبي کور د اختر په ورځ ګوره :

د پورتني متل موضوع ، فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی . همدارنګه دوبي ، کور او اختر هم کولتور او د بشر لاسته راوړنه ده .

- د دېوال عمر ، له اخېړه پوښته :

دیوال د خټو ، سیمنټو او یا نورو موادو څخه جوړ هغه پدیده ده ، چې بشر د خپل ژوندانه په بهیر کې لاسته راوړې او کولتور دی . همدارنګه اخېړ هم همداسې بشري لاسته راوړنه ده او کولتور یې بولو . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ رغوي.

- د دې کلي خورزه ده ، په دې کلي واده ده :

په پورتني متل کې کلی ، خورزه او واده بشري لاسته راوړنه او کولتوري ګام دی . د دې ترڅنګ ، د متل مانا، فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ډول آواز ، له لرې ښه خوند کوي :

ډول هغه وسیله ده ، چې موسیقي تولیدوي او دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ډېرو امسا ، د یوه ګېډۍ :

امسا او ګېډۍ په پورتني متل کې راغلي ، چې دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل تجربه او فکر هم کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د سورناچي څه دي ، يو پو دی :

په پورتني متل کې پرته مانا ، فکر او تجربه د کولتـور مـانيز اړخ دی . ورسره سورناچي هغه چاته وايي ، چې سورنا يـا سـورنی غـږوي . دا د خلکـو او بشرـ لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- دښمن دې ، چې په شاتو مري ، په زهرو يې مه وژنه :

په پورتني متل کې دښمن ، شات او وژل د انسانانو او بشر لاسته راوړنه او د کولتوري يون يو گام دی . همدارنگه د متل فکر او تجربـه يـې هـم د کولتـور برخه ده .

- د کږې تورې ، کوږ چړتون وي :

فکر ، موضوع او تجربه بياهم په پورتني متل کـې د کولتـور مـانيز اړخ دی . همداسې توره او چړتون ، چـې د بشرـ او خلکـو لاسـته راوړنـه ده ، د کولتـور مادي اړخ بولو .

- د کبر کاسه نسکوره ده :

کبر او کاسه د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولـو . د متـل فکر او تجربه بياهم کولتور او د کولتور مانيز اړخ دی .

- د لوی منگي اوبه خوږې وي :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه زموږ د خلکو او بشر اړوند ده . دا يوه بشري لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . همدارنگه منگی هغـه وسـيله ده ، چې اوبه پکې ساتل کېږي ، داهم بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د نشت نه موزي ښه دی ، کټ پرې ډک وي :

کټ هغه وسیله ده ، چې مـوږ یـې د کښېناسـتلو او خـوب لپـاره کـاروو . دا وسیله په ګرمو سیمو کې ډېره کارېږي. کټ د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو، په متل کې نغښتی فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ننګرهار له ټوپۍ نه سرې سرتور ښه دی :

اوسنی ننګرهار ولایت ، چې د هېواد په ختـیځ کـې پـروت دی ، د بشر لاسـته راوړنه ده . ورسره ، ټوپۍ هم همداسې درواخله ، داهم بشر جـوړه کـړې ده . د متل فکر او کولتور بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- له واده نه وروسته ، سندرې څه په کار :

واده ، زموږ او د بشر دود او په ټوله کې کولتور دی . سـندرې هـم د بشر پـه وسیله رامنځته شوې او کولتور یې ګڼو . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتوري یون یو ګام دی .

- دوست ته تشه پیاله ، دښمن ته ډکه (۱۱ : ۷۸) :

فکر او تجربه بیاهم په پورتني متـل کـې د کولتـور مـانیز اړخ دی . دوسـت ، پیاله او دښمن ، زموږ او د بشر لاسته راوړنه ده ، چې داهم کولتور دی .

- دوه لوخ ، په حمام کې سره ښه ایسي :

حمام ، هغه ځای ته وایي ، چې په ژمي کـې ګرمـې اوبـه او پـه اوړي کـې هـم مناسبې اوبه لري او خلک یې د ځان وینځلو لپاره کـاروي . دا انسـانانو جـوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ، د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د متل فکر او تجربـه هـم کولتـور دی .

- ډال چې گرځوي ، ځان به ساتي :

ډال هغه وسیله ده ، چې په جگړه کې د توري او نورو وسلو پر وړاندې د ځـان ساتنې او دفاع لپاره کارېږي. دا د بشر او انسانانو په وسیله رامنځته شوی او کولتور دی . ورسره ، د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- ډمه گډېدلی نه شوه ، ویل یې ځمکه کږه ده :

ډمه هغه ښځینه نڅاگره ده ، چې د خلکو په ودونـو ، کـوژدو او نـورو خوښـیو کې نڅېږي. دا چـې یـو انسـان دې کـار تـه اوږه ورکـړې ، پخپلـه د بشرـ او انسانانو لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو . همداسـې گډېـدل هـم هغـه عمل دی ، چې بشر او خلکـو رامنځتـه کـړی او کولتـور دی . د متـل فکـر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی.

- روپۍ که کوچنۍ ده ، کارونه غټ کوي :

روپۍ د بشري او انساني ژوند په بهیر او پړاوونو کې رامنځته شوې ده . پخوا به مال په مال تبادله کېده . کله چې پولي واحد او روپۍ منځته راغلـه ، اوس د روپیو او مال تبادلـه کېـږي . روپـۍ د بشرـ او انسـانانو لاسـته راوړنـه او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بیاهم کولتور او مانیز اړخ دی .

- زامن خوارہ دي ، غشي یې کاږه دي :

غشی ، هغه وسیله ده ، چې په جگړو کې کارېږي او دښمن پرې ویشتل کېږي . په نورو کارونو کې هم کارېدای شي . دا انسـان او بشرـ رامنځتـه کـړی او کولتور دی . همدارنگه د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ راښیي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

• زما غوړي ، ستا په کورتو لوېږي :

غوړي او کورت ، زموږ او د بشر په وسیله رامنځته شوي دي ، دواړه د خوړلو توکي دي . دا چې بشري لاسته راوړنه ده ، کولتور یې بولو . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

• ژاولې چخونیا شوې ، نه د ستا شوې نه زما شوې :

ژاولې ، هغه ښکارنده ده ، چې ژول کېږي . تر ډېره یې کوچنیان او ښځې کاروي . یو ډول خواږه او نور توکي لري . دا چې ژاولې د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یې د کولتوري یون یو ګام بولو . د متل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

• سخوندر ، د موږي په زور غورځي :

موږی ، هغه وسیله ده ، چې له لرګي یا اوسپنې جوړېږي او کورني ژوي ، لکه : غوا خوسی او پسونه ور پورې تړل کېږي . دا د بشر په وسیله رامنځته شوی او کولتور دی. د متل فکر او تجربه بیاهم کولتور او مانیز اړخ دی .

• سر چې د شال وړ وي ، له کشمیره ورته راځي :

شال ، یو ډولستره لوپټه یا پټونی دی ، چې ښځې یې د ځان او سر پټولو لپاره کاروي. دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

• سل د زرګر ، یو د ګګر (۱۱ : ۹۳) :

ګګر ، چې دري کې یې (اهنګر) بولي ، هغه شخص دی ، چې له اوسپنو نه بېلابېلې کرګري او نورې وسیلې جوړوي . زرګر ، هغه شخص دی ، چې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرو بېلابېل سينګاري وسيلې جوړوي . سل ، چې يو عدد دی ، د بشر ـ لاسته راوړنه ده . زرګر ګګر او سل تړول د بشري ژوند لاسته راوړنې او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- سلواغه ، هره ورځ په ځا کې نه لويږي :

سلواغه هغه وسيله ده ، چې موږ پرې له ځا اوبه راوباسو ، تر ډېره له ربړ نه جوړېږي . همدارنګه ځا په ځمکه کې کنل شوي هغه سوري ته وايو ، چې اوبه ترې اخلو. سلواغه او ځا ، دواړه بشر او انسانانو رامنځته کړي او د کولتور مادي اړخ دی . د متل مانيز ، فکري اړخ او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- سود په لاس ، پيسې تر کاله :

د پورتني متل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيزه برخه ده . سود ګټې ته وايي او دا هغه ښکارنده ده ، چې څوک پيسې چاته ورکړي ، پيسې يې ثابتې او په خپل ځای وي او ګټه ترې اخلي . دا د بشر ـ لاسته راوړنه ، دود او په ټوله کې کولتور دی . همدارنګه پيسې يا روپۍ ، چې وړاندې مو پرې رڼا واچوله ، د بشر او انسانانو لاسته راوړنه او کولتور دی . د کولتور مادي برخه ورته وايو .

- غلبېل ولاړ شو ، کوزې ته يې ويل ، په تا کې دوه سوري دي :

د پورتني متل مانيز اړخ ، فکر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده . غلبېل هغه وسيله ده ، چې زموږ بشر رامنځته کړی ، په دې وسيله باندې غلې دانې پاکوي ، بې ګټې دانې له ګټورو جلا کوي . دا د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو ، هغه هم مادي اړخ يا برخه . د دې ترڅنګ ، کوزه هم هغه وسيله ، چې د اوبو د ساتنې او لېږدونې لپاره کارېږي ، پخوا له ختې او اوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پلاسـتیک او نـورو توکـو جـوړېږي . داهـم د بشرـ لاسـته راوړنـه ده او د کولتور مادي اړخ دی .

- غله څه غواړي ، د ځان مله غواړي :

غل ، هغه شخص ته وايي ، چې بې زیاره او بې کړاوه ګټه په وړیا توګه لاسته راوړي . که څه هم غلا خپله یو کړاو دی ، خو غل هغه څـوک دی ، چـې د بـل انسان ګټه ترې پټوي . غلا او غل د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د غلـه ملتیا هم د بشر لاسته راوړنه او کولتـور دی . د دې ترڅنـګ ، د متـل فکـر او تجربه د کولتور مانیزه برخه ده .

- غوايي حلال نه دی ، ښانک په سر ګرځوي :

غوايي حلالول ، هغه عمل دی ، چې زموږ په ولـس کـې تـاریخي او اسـلامي ریښه لري . دا عمل د بشر لاسته راوړنـه ده او کولتـور دی . ښـانک هـم یـوه وسیله او لوښی دی چې د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- کېږدۍ ، پخپلو مراندو ولاړه ده :

د پورتني متل مانا ، موضوع او فکر کولتور او مانیز اړخ دی . کېږدۍ ، هغـه وسیله ده چې خلک ترې د کوټې او ژوند تېرولو لپاره کار اخلي . تر ډېـره یـې کوچیان کاروي ځکه هغوی تل په سفر او لېږد کې وي . کېږدۍ د بشر لاسـته راوړنه ده او کولتور دی.

- که کټوه خوټېږي ، خپلې شونډې څټي (۱۱ : ۱۱۲) :

کټوه یو لوښی دی ، چې له خټو جوړېږي . په دې کـې خـوراکي اومـه تـوکي پخېږي او سـاتل کېـږي . دا څیـز زمـوږ د بشرـ لاسـته راوړنـه ده ، ځکـه یـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولتـور او د هغـې مـادي برخـه ګڼـو . د متـل فکـري او تجـربي اړخ بيـاهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- ليونی ، په ژمي فالوده غواړي :

فالوده ، هغـه سـوړ خـوراک دی ، چـې د اوړي او ګرمـۍ پروخـت يـې خلـک خوري . بېلابېل خواږه توکي او نور ورسره ګډ وي . دا څيز يا خـواږه د انسـان او بشر لاسته راوړنه او ماده ده ، ځکه يې د کولتور مادي برخه بولـو . د متـل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- مردار ځړوکی اور نه اخلي :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ د کولتور مانيزه برخه ده . ځړوکـی ، چـې د لوپټې او پټونې يو ډول دی ، هغه ټادر دی ، چې ښځې يې د سر پټـونې لپـاره کاروي . څرنګه چې له ټوکر څخه جوړ دا څيز د بشر لاسته راوړنـه ده ، ځکـه يې د کولتور مادي برخه بولو .

- مرګ د ټوپک ښه دی ، نه د تلتک :

ټوپک باندې وړاندې وغړېدو ، داهم د کولتور مادي برخه ده . تلتک هم د بشر او انسانانو لاسته راوړنه ده او مادي کولتور دی . همدارنګه د متل فکـري او مانيز اړخ د کولتور مانيزه برخه ده .

- ناوې هی هی لري ، خو په زړه کې ګوړې ماتوي :

د پورتني متل مانيز اړخ ، فکر او تجربه زموږ د ژوند او کولتور مانيز اړخ دی . ناوې هغه پېغله ده ، چې يو نارينه ته ودېږي . د واده پـه لومړيـو کـې ورتـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوې وايي . داهم د کولتوري يون يو ګام دی . ګوړه هغه خوږه ماده ده ، چې د ګني له اوبو څخه لاسته راځي . ګوړه هم زموږ او د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- مينځه ، چې توده شي ، هلته بيده شي :

مينځه يا وينځه ، هغه ښځه ده ، چې په يو کور يا دربار کې خدمت کوي . مينځه بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی . د متل فکري او مانيز اړخ د کولتور مانيز اړخ دی .

- نه ګندم چوتې ، بېزاره يم له ګتې (۱۱ : ۱۳۴) :

ګنډل يو داسې عمل دی ، چې زموږ او د بشر د ژوند په بهير کې د اړتيا پر بنسټ رامنځته شوی او کولتور دی . چوتې يا ځپلۍ هم د بشر يا انسانانو لاسته راوړنه ده ځکه يې کولتور بولو . د متل مانيز او فکري اړخ د کولتور مانيز اړخ دی .

- وګي د ملغلرو هميانۍ پيداکړه ، د نينو ګمان يې پرې وکړ :

ملغلرې يو کانۍ او طبيعي ښکارنده ده ، چې بشر او انسان د خپلې ګتې لپاره تر کار لاندې راوستی . هميانۍ هغه وسيله ده ، چې پخوانيو به پکې پيسې او نور ارزښناک څيزونه ساتل . نينې هم د بشر لاسته راوړنه ده . دا يو ډول خوراکي توکی دی ، چې د جوارو دانې په شګه يا مالګه کې سرې يا پخېږي او خوړل کېږي . ټول ياد شوي څيزونه د کولتور مادي اړخ دی . همدارنګه د متل مانيز اړخ او فکر د کولتور مانيز اړخ دی .

- هوښياره مرغۍ ، په دوو لومو کې نښلي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومه ، له بېلابېلو توکو جوړه هغه وسیله ده ، چې مرغۍ پرې نیـول کېـږي . دا وسیله ښکاریان د ښکار لپاره کاروي . دا د بشر او خلکـو لاسـته راوړنـه ده ، چې د ژوند په بهیر کې یې رامنځته کړې او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- یا به تخت وي یا تابوت :

د پورتني متل فکري اړخ د کولتور مانیز برخه ده . تخت ، هغه وسیله ده ، چـې له لرګي او نورو توکو جوړېږي او د خوب او استراحت لپاره کارېږي . تـابوت هم له لرګیو او نورو توکو جوړېږي . په تابوت کې مړی ږدي او خاورو ته یې سپاري . تخت او تابوت دواړه بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی .

- یا به یې کولاله کړې ، یا به یې مالداره کړې :

کولال ، هغه شخص دی ، چې له خټو بېلابېل خټین لوښي او وسایل جوړوي . د دوی کار پخوا ډېر وو اوس د صنعت له پرمختګ سره لـږ شـوی ، کـولال او کولالي د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یـې کولتـور بولـو . د متـل فکـري اړخ بیاهم کولتور او مانیزه برخه ده .

- یا د چلم سر ، یا د پلاو بېخ :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ د کولتور مانیز اړخ دی . چلم هغـه وسـیله ده، چې چرس ، بنګ او نور نشه یي توکي پکـې څښـل کېـږي . پـلاو یـو ډول خوراک دی ، چې له وریجو چمتـو کېـږي . چلـم او پـلاو دواړه د بشرـ لاسـته راوړنه ده او کولتور دی .

- یارانه ډوبه جاله ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

یارانه ، د دوو انسانانو ترمنځ اړیکو ته وایـي ، کېـدای شي د بېلابېلـو موخـو لپاره وي . دا د بشر لاسته راوړنه ده او کولتـور دی . جالـه هـم د بشرـ لاسـته راوړنه او کولتور دی جاله هغه وسیله ده ، چې خلک پرې له سیندونو او اوبو اوړي ، د لېږد رالېږد لپاره کارېږي . داهم د خلکو په وسیله جوړه شوې ، ځکـه یې کولتور او د کولتور مادي اړخ بولو. د متل فکري اړخ د کولتور مانیز اړخ دی .

- یوه دړه اور نه کا ، دوه بنې کور :

په پورتني متل کې فکر او تجربه زموږ د ژوند د بهیر یو رنګ او کولتـور دی . دړه ، د لرګي یوه برخه ده او بنه هغه ښځه ده ، چې مېړه یې بله ښځه لري ، یوه ښځه د بلې بنه کېږي . دړه او بنه د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی .

۸ ـ د متلونو ژبني او ادبي ارزښتونه :

متلونه له لفظي او مانیزو ښکلاوو ډک دي . د متل ایجاز ، اختصار او په هغه کې د لوی مفهوم ځایول ، د هغه بلاغت او فصاحت همیشـه د ادب د تیـورۍ د محقیقینو پام ځانته اړولی دی .

د مانیزو ښکلاوو ، استعارو ، تشبیهاتو او نـورو ادبي خصوصـیاتو پـه څنـګ کـې متلونـه داسـې ژبنـې خصوصـیات هـم لـري ، چـې د ژبپوهـانو او لهجـه پېژندونکو خاصه لېوالتیا ورسره پیدا شوې ده .

متلونه د ژبې د ډېرو لهجو ساتندوی دي ، نو د لهجو د څېړونکو لپـاره پـه زړه پورې موضوع ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبپوهانو او د ژبنيو خواوو د څېړونکو او محققينو له خوا په هغو کې د ژبو لرغوني فورمونه او ژبنۍ خواوې څېړل کېږي (۷ : ۵۷) .

۸ ـ ۱ ـ متل د بېلابېلو ګړدودونو ساتندوی :

پښتو متلونه د پښتني ټولنې او وګړو زېږنده ده ، دا چې پښتانه په بېلابېلو سيمو او ځمکو کې ميشت دي او په بېلابېلو لهجو خبرې کوي ، نو متلونو کې هم دغه لهجې ساتل شوي دي . کله داسې هم کېږي ، چې يو متل په يو ځای کې په يوه لهجه او بل ځای کې په بله لهجه موجود دی ، لکه :

الف . د لوديز ګړدود متلونه :

- اسمون چې ځومره کښېږي ، دومره نه ورېږي .
- اوبو وړی ، خليو ته لوس چوي .
- ابا مه کسه ، خورجين يې کسه
- وورې د ميچنې ، زوی د خچنې .
- څرې يې ګتم ، دارې يې ځتم (۲۲ : ۴۳ ـ ۴۵) .

ب . د ختيز ګړدود متلونه :

- چې ډېر شي ، نو ګنډېر شي .
- چې څه کرې ، هغه به ريبې .
- پردی کټ ، تر نيمو شپو وي .
- اختر څه پټ مېږه نه دی .
- د ګور شپه په کور کېږي نه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج . د سويلي ګړدود متلونه :

- سپمولی ، سپو خوړلی .
- ږغ د ملا ، امين د کلي .
- سپی چې ځومره غاپي ، هومره نه تراپي (۱۱ : ۹۰) .

۸ ـ ۲ ـ متل د ژبنۍ ويپانګې ساتندوی :

متلونه د نورو ادبي ارزښتونو ترڅنګ ، داسې ويل شوي ، چې د ژبې د بېلابېلو سيمو قومونو او ګړدودونو کلمې او لغتونه يې خوندي کړي دي . موږ په قاموس ليکنه او نورو ګرامري څېړنو کې له دوی پراخه ګټه اخيستلای شو . په دې برخه کې ټول متلونه د پام وړ دي . لکه : په (زه چې ستا په منګ وم ، ونه د لونګ وم) متل کې د (منګ او لونګ) کلمې يې يوه بېلګه بللی شو .

۸ ـ ۳ ـ د متل بېلابېلې بڼې يا ځيلونه :

يوه بله د پام وړ موضوع د متلونو بېلابېل شکلونه او بڼې دي ، چې په بېلابېلو ځايونو کې يې رنګ جلا دی او له يو بل سره څه ناڅه توپير لري ، لکه :

پښې ستړې ښې دي ، نه زړه ستړی / لاسونه ستړي ښه دي ، نه زړه ستړی .
پور چې ځنډنی شي ، خندنی شي / پور چې ځنډنی شي ، جنګنی شي .

۸ ـ ۴ ـ د متل سندريزه ځانګړنه :

متلونه زموږ د ولسي يا فولکلوريک ادب برخه ده ، که هغه منثور دي او که منظوم ټول د بلا ادبي ارزښتونو څخه ډک دي . ګڼ شمېر متلونه وزن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيه لري ، چې دغه ډول توکي د وينا د ښکلا او اغيز ډېروني لامل ګرځي او دا بيا د ادب لپاره يو ارزښت دی .

متلونه د دې ترڅنګ ، چې پياوړی مانيز اړخ لري ، په شکلي اړخ کې هم غوره جوړښت او ځانګړی سبک لري . جملې يې داسې دي ، چې ساده ، خو شاعرانه او هنري رنګ لري ، په جملو کې يې تر ډېره ښکلا ته پام شوی ، نه ګرامري قانون ته . په دې مانا ، چې د دې کيسه کې نه دي ، چې مبتدا دې چېرته راشي او خبر دې چېرته يا فعل ، ضمير چېرته او قيد چېرته .

د (خوار په هندوستان هم خوار دی) متل که وګورو ، يوه بشپړه جمله ده ، خو ځانګړتيا يې په څه کې ده ؟

دلته د (خوار) کلمې تکرار دې منثورې جملې ته نږدې د نظم بڼه ورکړې ده او يو ډول قافيې ته ورته ځانګړتيا وربښي که دا جمله داسې راغلې وای ، چې (خوار په هندوستان هم هماغه شان دی / خوار په هندوستان هم هماغه ډول دی / خوار په هندوستان هم هماغه خوار دی / د دې ځای خوار او هندوستان يو دي / دلته خوار او هندوستان کې خوار يو شان دي) او داسې نورې بڼې ، چې د پورتني متل مانا خوندي کوي ، خو دا وروستنی يو هم هاغه خوند او رنګ نه لري ، چې لومړنی يا اصلي متل يې لري . ياد متل ښايي په ډېرو کتابونو کې د (منثورو متلونو) تر سرليک لاندې راغلي وي ، خو دا منثور متل يو ډول نظمي ، هنري او شعري ځانګړنه او جوړښت لري . د منظومو متلونو خبره ، خو بيا روښانه ده ، چې قافيه او سجع لري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متل ستر کمال او هنريت په همدې کې دی ، چې نه يواځې دا چې مـانيز اړخ يې ډېر بنستيز او ژور دی ، بلکې دا ژوره مانا بيا په داسې شکل کې وړانـدې شوې ، چې هغه بيا جلا ښکلا او ځانګړې جوړښت لري . همداسې بل متل دی:

- خوار په خپله خواري ، نه شرمېږي :

په پورتني متل هم د منثور متل ګمان کېږي ، خو داسـې نـه ده . دلتـه ګـورو ، چې د (خوار) کلمه له (خواري) سره يو ډول هماهنګي رامنځته کـړې ، سـندريز او نظمي بڼه خپلوي . د متل او جملې لومړۍ برخه (خوار پـه خپلـه خـواري) د همدغو دوو کلمو له کبله، ځانګړې ښکلا لـري . بيـا د متـل دويمـه برخـه (نـه شرمېږي) کې د (شرمېږي) کلمې وروستۍ څرګنده (ي) د (خواري) د کلمې له وروستۍ څرګندې (ي)سره بله هماهنګي جوړوي ، چې په دې توګه (خـوار) لـه (خواري) او بيا (خواري) له (شرمېږي) سره د هماهنګۍ او موسيقيت په زنځـير تړل کېږي .

د هر متل ژبه که وکتل شي ، يو ځانګړی هنريـت لـري . د متـل جملـې د ژبـې عادي جملې نه دي ، د کلمو ترمنځ يې ځانګړی تناسب او تړاو شته ، کلمې يـې داسې کارېدلي ، چې د يو او بلې ترمنځ غوره هماهنګي راشي .

- ګټې تر ګټو لاندې دي (۱۱ : ۱۱۴) :

پورتنی متل وګورئ ! دوه کلمې (ګټې ، ګټو) چې اصلي بڼه يـې (ګټـه) ده او دلته په جلا ماناوو (فايده او ډبره) راغلي ، په متل کې يې داسـې هماهنګـي او موسيقيت رامنځته کړی ، چـې ځـانګړې ښـکلا وربښـي . کـه دلتـه د (ګټـو) پرځای (ډبره ، کاڼی او تيږه) راغلی وای ، مانا به يې بيا هم بدلون نه وای کړی ، خو بيا به يې ښکلا نـه وه . د دې ترڅنـګ د دوو مانـاوو يـو ځـای کېـدل پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ګټه) کلمه کې هم داسې ګونګتیا ده ، چې سړی شک کې اچوي او ژر په مانا پوهېدلای نه شي .

- د لښکر په اخر ځه ، د ماتې په سر (۱٦ : ۲۷۹) :

پورتنی متل هم د هر اړخیزې مانا ترڅنګ ، ښکلی شکل او ځانګړتیا لري . د متل لومړی برخه (د لښکر په اخر ځه) له دويمې برخې (د ماتې په سر) سره د (اخر) او (سر) په کلمه کې هماهنګي جوړوي او متل ته ادبي او هنري رنګ ورکوي . په یاد متل کې (اخر او سر) د قافيې کلمې او (ځه) ردیف دی ، چې له دويمې برخې لویدلی دی. بلخوا ، که هغه متلونه تر کتنې لاندې نیسو ، چې واضح منظوم دي ، هم بلا ادبي ارزښتونه لري لکه :

- سل روپی پور کړه ، د اختر شپه په کور کړه (۷ : ٦۰) :

پورتنی متل د یو بیت په بڼه راغلی ، د لومړي او دویم نیم بیتي هماهنګه برخه یا د قافيې کلمې (پور او کور) دي ، چې (کړه) ورپسې د ردیف په بڼه راغلی دی او د یو نظم ځانګړتیاوې لري . همدارنګه ، بل متل دی :

- دروغ وایه ، په شرع یې روغ وایه :

پورتنی متل هم ، چې د نثر ګمان پرې کېدای شي ، نظمي ځانګړتیا لري . د متل لومړی برخه (دروغ وایه) له دويمې برخې (په شرع یې روغ وایه) سره د (دروغ او روغ) په کلمو کې هماهنګي جوړوي او (وایه) یې ردیف دی .

بل متل دی :

- غل هم وایي خدایه ، مل هم وایي خدایه :

په پورتني متل کې ځانګړی موسیقیت ، هماهنګي او د قافيې کلمې موجودې دي . د متل لومړی (غل هم وایي خدایه) او دویمه برخه (مل هم وایي خدایه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې (غل او مل) د قافيې کلمې دي او (هم وايي خدايه) پـه دواړو کـې رديـف دی .

بل متل دی :

- د کاله کشر مه شې ، د کاروان مشر (۱۱ : ۷۱) :

پورتنی متل هم په لومړۍ او دويمه برخه کې هماهنگي او نظمي ځانګړتيا لـري . د لومړۍ (د کاله کشر مه شې) او دويمې برخې (د کاروان مشر) د (کشرـ او مشر) کلمې د قافيې کلمې دي او (مه شې) رديف دی ، خـو لـه دويمـې برخـې غورځېدلی دی .

- ځونه چې خرګی ، هغونه يې بارګی :

د پورتني متل لومړۍ (ځونه چې خرګی) او دويمه برخه (هغونه يې بـارګی) لـه يو بل سره د (خرګـي او بـارګي) پـه کلمـو کـې هماهنګـي جـوړوي او دا دواړه کلمې يې قافيې دي.

۸ ـ ۵ ـ د متلونو کنايي ځانګړنې :

د متل ستر خصوصيت دادی ، چې هميشه کنايي مانـا افـاده کـوي ، کـه خپلـه اصله او حقيقي مانا افاده کړي هغه بيا متل نه دی ، لکه : (که غر لوړ دی ، پر سر يې لار ده) (د غله په ږيره خلی وي) ، (په يو ګل نه پسرلی کېـږي) . دلتـه يو متل هم په خپله لومړۍ مانا نه دی او نه د (لوړ غر ، په سر يې لاره) ، (غـل ، ږيره خلی) ، (ګل پسرلی) تر منځه ارتباط ملحوظ دی ، چې د متل حقيقي مانا ده ، بلکې دلته هر متل خاص کنـايي مفهـوم لـري چـې هـم اورېـدونکی پـرې پوهېږي او هم د ويونکي مطلب وي او هغه د متل کنايي مانا ده او کـه کنـايي مانا افاده نه کړي ، هغه متل نه شو بللی (۷ : ۵۳) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متل په عامه توګه د استعارې او کنايې په ژبه خبرې کوي ، کله چې يو څوک دا وايي چې (باز که هر څو خوار شي ، چنګښې نه خوري) نو هر څو که دغه خبره په لغوي مانا هم سمه ده ، خو نه د دغه متل کاروونکی دلته د (باز او چنګښې) ټکی د هغو د لغوي مانا لپاره کاروي او نه اورېدونکی دغه مانا ترې اخلي ، په دې متل کې د پښتونولۍ يو زرين اصل نغښتی دی . دلته له باز څخه مراد هغه مثالي انسان دی، چې د هر پښتانه زړه غواړي ، چې هغسې جوړ شي . دغسې انسان که هر څو پاتې راشي له داسې يوه شي څخه بيا هم ګټه نه پورته کوي ، چې د ده له شانه سره نه ښايي . همدغه راز که موږ ووايو (د بل سپی د ډوډۍ په زور خپلېږي) نو دلته هم (سپی او ډوډۍ) دوه داسې ټکي دي ، چې مجازي مانا ترې مراد ده او هر څوک ، چې يې واوري ، نو همدغه مجازي مانا ترې اخلي (٦ : ١٦٥) .

کله چې موږ په خپل ولس کې ، د متلونو کارونې ته ګورو ، نو د کنايې څرګونه پکې له ورايه روښانه دي . د بېلګې په توګه ، يو شخص ظلم کوي ، تيری کوي ، موږ د دې لپاره ، چې هغه د دې کار له بدو پايلو خبر کړو ، ورته وايو (مه کوه پر چا ، چې وبه شي پرتا) په دې مانا ، چې نن که ته له خلکو سره ظلم کوې ، سبا به پر تا کېږي . څرګنده ده ، چې پورتنی متل په يو خاص مورد کې کارول شوی ، شاليد کې يې کيسه ازمون او پېښه پرته ده . که ډله ييزه نه وي ، نو فردي او ذهني خو ده ، خو په نورو بېلابېلو مواردو کې يې کارونه کنايه ده .

يو بل متل دی :

- د خره مينه لغته ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی متل هم خپل شالید ، کیسه او پېښه لري . چا پورتني حالت لیدلی یا یې ذهن کې مجسم شوی او بیا یې ویلی ، خو موږ په بېلابېلو وختونو کې یاد متل کاروو :

کله ، چې یوه ناپوه او کم عقل انسان غواړي له یو بل شخص سره خپله مینه ځرګنده کړي ، نو خولې نه یې داسې کم عقله خبره ووځي ، د دې پر ځای ، چې هغه شخص سره خپله مینه ځرګنده کړي او هغه ته ګټه ورسوي هغه ته زیان ور اړوي او هغه خپه کوي ، په دغه حالت کې متل کنایه کېږي .

بل متل دی :

- ړانده ته شپه او ورځ یوه ده :

پورتنی متل هم د تخلیق خپله ځانګړې پروسه لري ، خو موږ یې په بېلابېلو ځایونو او پېښو کې داسې کاروو:

یو شخص ته دوه بېلابېل شیزونه ، چې جلا ارزښت او قیمت لري ، ورښیو ، خو هغه د دې دواړو شیزونو په بېلابېلو ځانګړنو او توپیرونو نه پوهېږي ، دواړو ته ښه وایي او دواړه خوښوي . په داسې حال کې ، چې یو یې ښه او بل یې لږ ښه یا بد دی ، په دغسې حالت کې دا کنایه ده .

متل دی :

- د زرو قدر له زرګر سره وي :

د پورتني متل نږدې او له کلماتو راوتلې مانا داده ، چې د زرو په ارزښت او درښت باندې زرګر پوهېږي ، ځرګنده ده ، چې قدر یې هم له هغه سره وي او هغه څوک، چې د زرو په ارزښت او قیمت نه پوهېږي ، قدر یې هم ورسره نشته ، خو موږ پورتنی متل په خپله ټولنه کې په بېلابېلو ځایونو کې کاروو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو څوک غوښه نه خوري ، تل له ترکاريو او سبزيجاتو ګټه اخلي ، خو بل انسان ، چې د ترکارۍ خوړلو سره مينه نه لري دا کار يې نه خوښېږي ، په داسې حالت يا هغه شخص ته د قناعت لپاره وايو ، چې (د زرو قدر له زرګر سره وي) . په دې مانا ، هغه څوک ، چې ترکاري خوري ، په ګټه يې پوه دی . په دې حالت کې دا متل کنايه ګرځي د هغې مانا لپاره چې موږ په يو ځانګړي او جلا حالت کې ترې واخيستله .

- مار خوړلی ، له پړي هم وېرېږي :

د دې متل نږدې او له کلماتو راوتلې مانا همدا ده ، چې څوک مار خوړلی يا چيچلی وي ، بيا له پړي هم وېرېږي ، هغه چې مار نه دی ، خو مار ته ورته شکل او جوړښت لري . د ياد متل د کارونې بل ځای داسې دی:

يو سوداګر ، چې د کچالو په پېر او پلور کې يې زيان ليدلی ، کله چې ورته وايو ، دا ځل پياز واخله ، هغه د کچالو زيان ته په پام ، د پيازو له پېرلو هم ډډه کوي ، چې په دې کې به هم زيان وکړم ، په دغسې وخت کې موږ دا متل کاروو .

دلته د متل د کارونې د لومړني او دويم حالت ترمنځ ، مهالنۍ واټن شته ، چاپېريال هم توپير لري ، خو مانيز تړاو لري . ويونکی ياد متل په دويم حالت کې کاروي . دلته دويمه مانا ، موږ د خپل اړتيا پر بنسټ ترې اخلو ، چې په دې حالت کې متل کنايه کېږي .

- سپيان غپېږي ، کاروان تېرېږي :

پخوا به سوداګري ، پوځي او حکومتي انتقالات په کاروانونو کې کېدل . اوښان ، پيلان او نور ژوي به د موادو د انتقال لپاره کارېدل ، کله به چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم کلي او کور خواته تېربدل ، نو سپيو به ورپسې غپل ، خو د سپيو غپل د کاروان پر وړاندې کوم خنډ جوړولی نه شو او نه يې هغه ودرولی شو . دا متل په لاندې کارونې سره کنايه کېږي :

يو څوک د ژوند په چارو کې ډېر بريالی او سوکاله دی ، ښه يې ګټې او ښه يې څټې . خو د کلي او ګاونډ بدنيته وګړي د دې شخص په دې حالت خوښ نه دي . ده ته ستونزې جوړوي او دا شخص دې حالت ته ځوربږي . د ده يو خواخوږی ده ته په دې متل سره قناعت ورکوي .

د پورتني متل لومړنی حالت د متل له کلمو څرګندېږي . په دويم ځل استعمال سره، چې د ټولنې بېلابېل وګړي يې په بېلابېلو حالتونو کې استعمالوي ، کنايه کېږي ، چې په هر حالت کې يې استعمالوي د يوه مانيز تړاو له کبله کېږي .

- بې مېوې ونه څوک په ډبره نه ولي :

د دې متل څرګنده موخه دا ده ، هغه ونه چې مېوه نه نيسي ، نو د مېوې د راغورځولو او شکلولو لپاره يې څوک په ډبره هم نه ولي . خو مونږ يې کله کنايه کوو :

کله ، چې د يو چا خير ټولنې ته نه رسېږي او خلکو سره ښېګڼه نه کوي ، نو د چا تر نيوکې لاندې هم نه راځي . يا داسې چې يو څوک د خلکو خدمت کوي ، هغوی سره ښېګڼه کوي او بيا ځينې ور پورې بدې خبرې کوي يا پرې نيوکه کوي هغه ناکراره کېږي ، د قناعت لپاره يې پورته متل کارېږي .

- جنګ سوړ شو ، ميرې تود شو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا متل هم خپله کیسه او شالید لري ، په یوې پېښـې پـورې تړلـې تحربـه ده ، چې د شخص نوم (میری) هم پکې راغلی دی ، خو موږ یې څه وخت کاروو او څه وخت دا متل کنایه کېږي ؟

کله ، چې په یوه غونډه یا مجلس کې د خبرو یا غونډې ګډونوال پـه جـوش او خروش او احساساتو کې خبرې وکـړي ، خـبرې خلاصـې شي او مجلـس سـوړ شي ، د ښې ارامتیا او پایلې ته تر رسېدو وروسـته یـو څـوک راجـګ شي او بیا احساساتي او ګرمې خبرې وکړي ، نو خلـک دا متـل کـاروي ، پـه دغسـې استعمال سره وایو ، چې دلته پورتنی متل کنایه شوی دی .

۸ ـ ٦ ـ په متلونو کې تشبیه :

د متلونو له بېلابېلو ښکلاوو څخه یو هم د تشـبیه ادبي صـنعت دی ، چـې پـه ځینو متلونو کې لیدل کېږي ، لکه :

- بده ماینه ، تنګه موچنه ده (۱۱ : ۱۳) .

په پورتني متل کې بده ماینـه لـه تنګـې مـوچنې سره تشـبیه شـوې ده . تنګـه موچنه یې مشبه به او بـده ماینـه یـې مشـبه ده . د مشـبه او مشـبه بـه تـرمنځ ورتوالی یې (بدي او رنځول) دي .

- تربور ، د تربږمی موږی دی :

په پورتني متل کې تربور له د تربږمـی مـوږي سره تشـبیه شـوی دی . تربـور مشبه او د تربږمی موږی مشبه به دی . د دواړو ترمنځ ورتوالی په (زیان) کې دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د بل ډوډۍ یا پور ده یا پېغور :

په یاد متل کې د بل ډوډۍ له پور او پېغور سره تشبیه شوې ده . د بـل ډوډۍ مشبه پور او پېغور مشبه به دي . د دواړو یا ټولو ورتوالی پـه (بـدوالي) کـې دی .

- ښځه د تن جامه ده :

په پورتني متل کې ښځه له تن جامې سره تشبیه شوې ده . ښځه مشبه او د تن جامه مشبه به دی . د دواړو ورتوالی په (درنښت او پرده) کې دی .

۹ ـ د متلونو شالید :

متلونه ، دیوې پېښې ، کیسې او تجربې لنډیز ، پایله او نچوړ دی .

متلونه ، عادي ، ساده او ورځنۍ جملې نه دي ، لکه : کـه ووایـو (مـوږ ډوډۍ خورو) دا یوه عادي او ساده جمله ده مانا یې هم سیده او روښانه او د کـارونې یواځې یو ځای او مورد لري . هغه وخت یې کاروو ، کله چې ډوډۍ خورو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متل بيا داسې نه دی ، د متل مانا دومره سيده او څرګنده نه ده . د کارونې ځای يې کېدای شي ، په لومړني ځل کارونه کې جوت وي ، خو له هغې وروسته يې عاموالی موندلی او نورو بېلابېلو ځايونو کې کارېږي . کله چې ځينې متلونه اورو ، نو سمدستي مو يو اورېد بهير فکر ته راځي .

متلونه شاليد لري ، يا يې په شاليد کې يوه کيسه او پېښه پرته ده يا تجربه . دا تر ډېره ډله ييزه بڼه لري ، ډېر وګړي پکې ګډون لري ، خو کله ناکله کېدای شي ، د يو وګړي او شخص تجربه وي . په دې مانا ، چې يو شخص خپله تجربه په يوه لنډه وينا کې رانغښتې وي او هغې د متل ځای خپل کړی وي . د ځينو پوهانو ويناوې چې متلونه شوي دي ، د همدې بېلګه کېدای شي . په متلونو کې هماغه يې ملي ، عام او ولسي رنګ او دريځ لري ، چې ډله ييز وي ، په دې مانا چې په شاليد کې يې داسې تجربه او ازمون پروت وي ، چې ولس پکې ګډون ولري ، همدا ډول متلونه خواږه او پاخه هم دي .

د متلونو شاليدونه بېلابېل رنګونه لري . ځينو کې د قرانکريم د ايتونو او ځينو کې د احاديثو مانا نغښتې ده . ځينې يې د پوهانو وياوې او نور يې زموږ د ټولنې او خلکو کيسې او تجربې دي . هغه متلونه ، چې په بېلابېلو ژبو کې ګډ دي هم کيسې او تجربې لري ، خو د لومړنۍ سرچينې يا لومړنۍ ژبې ، چې دا متل پکې ويل شوی مالومول په کار وي ، چې دا يو ګران کار هم دی . د ځينو متلونو سره کېدای شي ، کيسې او تجربې هم يو بل ته لېږدېدلې وي او ځينو ته کېدای شي په هره ژبه کې جلا شاليدونه شتون ولري .

ګڼ شمېر متلونه ، چې زموږ په ژبه او ولس کې شته ، کيسې او پېښې يې هم خلکو ته مالومې دي . دا ډول شاليدونه ګڼو ليکوالو ليکلي او خوندي کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې دي ، خو يو شمېر متلونه داسې دي ، چې پېښې او کيسې يې نه چا لـيکلي او نه خلکو کې شته . د دې لامل دا کېدای شي ، چې متـل ، خـو يـوه عامـه ، خوږه او لنډه جمله ده ذهن يې هم ښه خوندي کولای شي ، خو د متـل کيسـه ، پېښه او تجربه بيا اوږده او دومره خوږه نه وي ، ځکه لـه خلکـو هيـرې شـوې دي . بلخوا د متلونو عاموالی ، د دې اړتيا نه پېښوي چې د متـل هـر ويـونکی دې اورېدونکي ته د متل کيسه او پېښه هم بيان کړي . همدارنګه دا چې اوس متل ، په داسې ځـايونو او مـواردو کـې کـارېږي ، چـې د متـل لـه اصـلي او لومړنۍ کارونې سره شکلي بدلون لري ، له دې کبله هم د شاليد ژوندي سـاتل او خوندي کېدل ګران وي .

د متلونو شاليدونه ، د هغوی مانا ته په کتو ، په بېلابېلو ډولونو ويشـل شـوي دي ، چې په راتلونکو سرليکونو کې يې لولو .

۱۰ ـ د متل د شاليد ديني اړخ :

د متلونو په منځ کې يو شمېر يې داسې دي ، چې تر شـا يـې د قرانکـريم د يـو آيت يا د حضرت محمد (ص) د ويناوو او حديثونو مانا پرتـه ده . دا ډول متلونـه هم په پښتو ژبه کې شته ، چې موږ يې دلته څو بېلګې ګورو :

- ښه چې دې ياد کړه ، نو دې برباد کړه .

د پورتني متل شاليد په لاندې ديني او شرعي بنسټ ولاړ دی .

لاتبطلو صدقتکم بالمن و والاذا (االقران) .

ژباړه : خپلې نيکۍ په منت او احسان سره مه باطلوئ .

افةُ الاحسان المن (الحديث) .

ژباړه : د نيکۍ آفت ، منت دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د خدای بې حکمه یوه پاڼه لا نه خوري .

د پورتني متل شالید هم په لاندې دیني لاسوندونو ولاړ دی :

وما تسقُطُ من ورقةٍ الا یعملها (القران) .

ژباړه : داسې پاڼه نشته ، چې هغه راایله شي او خدای (ج) دې نه وي پرې خبر .

لا تَتَـحرَّک ورقةٍ الا باذن الله (الحدیث) .

ژباړه : د الله ج له ارادې پرته یوه پاڼه خوځېدلای نه شي .

- خپلوان لړمان دي .

د پورتني متل بنسټ لاندې حدیث شریف دی :

الاقاربُ کالعقارب .

همدارنګه :

- حسد داسې نیکي خوري ، لکه بل اور چې لرګې خوري .

د پورتني متل شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی .

الحسدُ یاکلُ الحسنات کما یاکلُ النارُ الحطب .

ژباړه : حسد ، نیکۍ داسې خوري ، لکه اور چې لرګي خوري .

بل متل دی :

- حب د دنیا ، سر د خطا .

د پورتني متل په شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی .

حبُ الدنیا راس کلِ خطیـــةٍ .

ژباړه : له دنیا سره مینه ، د ټولو خطاوو سر دی .

بل متل دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- چې په ځان کې يېويني ، هغه يې په جهان کې ويني .

د پورتني متل شاليد کې لاندې حديث شريف پروت دی :

من رای في نفسه فقد رای في غيره .

ژباړه : څوک چې څه په ځان کې ويني ، په نورو کې يې ويني .

بل متل دی :

- شرم د ايمان پوښ دی .

پورتنی متل هم په لاندې بنسټ ولاړ دی :

حياءُ المرءِ سترة .

همدارنگه :

- حيا نيم ايمان دی .

متل په لاندې حديث شريف ولاړ دی .

الحياءُ نصفُ الايمان . حيا نيم ايمان دی .

په همدې ډول لاندې متلونه :

- سپين ويښته د مرگ استازی دی .

رسول الموت الشيب . الحديث

- مرگ د عالِم ، مرگ د عالَم .

موت العالم موت العالم . الحديث

- شر د عالِم ، شر د عالَم .

شر العالم ، شر العالم . الحديث

- د مسلمان زړه دخدای (ج) کور دی .

قلب المومنِ عرش اللهِ . الحديث (۱۳ : ۴۳ ، ۴۴) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ ـ د متل د شالید تاریخي اړخ :

په پښتو متلونو کې یو شمېر یې داسې شالیدونه لري ، چې تاریخي او واقعي کیسې او پیښې دي . په دې ډول متلونو کې د ځینو پاچاهانو ، اشخاصو او ځایونو نومونه راغلي چې واقعیت ته یې نږدې کوي .

د دې ډول شالیدونو څو بېلګې دا دي :

- انصاف له حیوان سره هم په کار دی :

ویل کېږي د اوسني هلمند ولایت د بست کلا کې د نوشیروان عادل د پاچاهۍ مرکز یا پلازمېنه وه . نوشیروان عادل یو ډېر عدالت خوښوونکی انسان وو ، له هر چا سره به یې انصاف کاوو او د چا حق به یې نه په خپله خوړ او نه یې بل چاته اجازه ورکوله چې د چا حق وخوري یا ظلم پرې وکړي .

نوشیروان عادل د دې لپاره ، چې خلک وکولای شي ، په اسانۍ سره د ده دربار ته راشي او خپلې غوښتنې وړاندې کړي د بست کلا په باندې برخه کې پر یوه دېوال زنګ نصب کړی وو . هر چا به چې غوښتل نوشیروان وګوري او خپل عرض ورته وکړي ، دا زنګ به یې واهه ، بیا به د پاچا عسکر ورتلل او دا سړی به یې د پاچا دربار ته راووست او نوشیروان به یې عرض ته رسېده .

وایي یوه ورځ یو خر د کلا له څنګه تېرېده ، په زنګ پورې لګېدلی ، پاچا چې زنګ اورېدلی خپلو کسانو ته یې امر کړی ، چې عارض د ده حضور ته راولي . د پاچا کسانو ولېدل ، چې انسان نشته او خر په زنګ پورې لګېدلی دی . پاچا ته یې دا خبره وکړه ، پاچا ورته وویل ، رایې ولـه . حتماً څه خبره شته ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

عسکرو خر د پاچا حضور ته راوست ، پاچا ولیدل ، چې خر ډېر ډنگر دی ، سمدلاسه یې امر وکړ ، چې د خره څښتن حاضر کړي. پاچا د خره څښتن ته مناسبه سزا ورکړه او توصیه یې ورته وکړه چې انصاف له هر چا سره په کار دی ، وروسته له هغه دا متل عام شو (۱۲ : ۲۱ ، ۱۳) .

- احمد د خسو د اوړو ، ککو د مرکو :

وایي دپروان په ولایت کې دوه ورونه ول ، یو احمدخان نومېده او بل یې ککو نومېده . احمدخان به خواري مزدوري کوله او په خپله کرونده کې به یې کار کاوه او د کور خرڅ به یې برابروه ، ککو په ځوانۍ کې د نسوارو جوړولو په کارځی کې کار کاوو ، له همدې کبله یې سترگې د وخت په تېرېدو سره ړندې شوې وې . ده به کاروبار نه کاوو یواځې به په کور ناست وو ، مېلمانه به چې راتلل ، ککو به ورسره ناست وو ، مجلس به یې ورسره کاوه او د کلي کور تولې خبرې او مرکې به ککو ترسره کولې . مور به یې ویل ، چې شکر دوه زامن لرم احمد د خسو او د غلو ، ککو د مرکو ، یعنې احمدخان کور ته لرگي ، غله او نور خرڅ برابروي او ککو مرکې خلاصوي . وروسته بیا دا خبره متل شوه (۱۲ : ۱۴) .

- اوبه چې شي تر غاړې ، زوی او لور شي تر پښو لاندې :

روایتونه وایي د نوح (ع) د توپان په وخت کې یو سړی له توپان څخه د خلاصون لپاره له خپل زوی او لور سره د یوه لوړ غره سر ته وختل ، خو هلته هم اوبه ور ورسېدې . سړي لور او زوی راواخیستل او د یوې بلې جگې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوکې سرته وختل ، خو هلته هم اوبه ورورسېدې ، نـو د ځـان د خلاصـون پـه خاطر يې زوى هم تر خپلو پښو لاندې واچاوه ، خو اوبه نورې هم ډېـرې شـوې او بيا د سرې تر غاړې ورسېدې . سړي د ځان د ژغورلو لپاره خپله ګرانـه لـور هم تر خپلو پښو لاندې واچوله ، خو د توپان اوبه نورې هم ډېرې شوې او سړى له اولادونو سره يوځاى غرق شو (۱۲ : ۱۵) .

۱۲ ـ د متل د شالید افسانوي اړخ :

د متلونو په شالید کې يو شمېر پېښې ، تجربې او کيسـې افسـانوي رنـګ لري ، چې لاندې يې څو بېلګې لولو:

- په ګيدړې پورې خپل پوست اور دى :

يو وخت يوه ګيدړه د کلي يوه کور ته ورغله ، چې چرګـان وخـوري ، خـو د کور خاوند پرې خبر شو . د هغه په نارو نور کليوال هم خبر شول ، ټول کليوال په ګيدړې پسې راووتل . ګيدړه مخکې کليوال ورپسې ول ، نـږدې وو ، چـې ګيدړه ونيسي ، خو ګيدړې يو دم چيغې کړې :

اور دى ، اور دى !

د کلي خلکو فکر وکړ ، چې په کـلي کـې اور لګيـدلى ، بېرتـه وګرځېـدل او د کلي په لوري يې منډه کړه . ګيدړه په روغو پښو ترې خلاصه شـوه ، کليـوال ، چې کلي ته راورسېدل ، اور نه وو لګېدلى . له ګېدړې څخه چا پوښتنه وکـړه ، چې ته خو تل وايي چې زه دروغ نه وايـم ، ولـې دې دورغ وويـل ، چـې پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي کې اور لګيدلی ؟ ګيدړې ورته وويل : ما هېڅکله دروغ نـه دي ويـلي ، رښتيا هم اور وو . ورته يې وويل ، چې تا دروغ ويلي ، هيڅا هم اور ونه ليد ، کليوال چې بېرته کلي ته ورغلل اور نه وو لګيـدلي تـا هسـې چيغـې وهلـې . ګېدړې ورته وويل : ما دروغ نه دي ويلي ، ما هيڅکله دا نـه دي ويـلي ، چـې په کلي کې اور بل دی . ما ويلي چې اور دی او هغه اور زما په پوست دی په ما پسې مې خپل پوست اور دی ، کليوالو زما د پوست لپاره په ما پسې منډې وهلې چې ما ونيسي او له پوست څخه مې ګټه واخلي . نو ، ماته خپل پوسـت اور دی .له دغې پېښې وروسته ، دا متل وشو ، چې پـه ګيـدړې پـورې خپـل پوست اور دی .

، ۲۲ : ۱۲)

(۲۳

- نيکي سين هم نه وړي :

هسې وايي ، چې د يوې کوترې ځاله ديو داسې کمر په غاړه وه ، چـې پـه بـيخ کې يې سين بهيده . کوترې بـه تمامـه ورځ د خپلـو بچوڼـو لپـاره دانـې مـانې راټولولې . بچوني يې په ګېډه ښـه مـاړه او د دنيـا لـه هـره غمـه بېغمـه وو . د کوترې بچوڼو، چې لږ څـه سـترګې خلاصـې شـوې او شـاوخوا تـه يـې ليمـې وغړولې ، نو د مور دې عادت ته حيران شول چې هغې د دوی لـه خـوړو څنـې څو دانې هره ورځ سين ته اچولې . يوه ورځ يې بچوڼو ورڅخه د دې کـار وجـه وپوښتله ، هغې ورته وويل : بچو ! يواځې ځان ساتل او مـړول ضرور نـه دي ، بلکې نيکي کول هم ضرور دي . بچو يې په تعجـب سره پوښـتنه څنـې وکـړه ، چې له اوبو سره نيکي کول څه مانا لري ؟ مور يې ورته وويل : نيکي له هر چا او له هر څه سره ښه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې خبرو څو ورځې وروسته يوه ورځ ، چې کوتره په ځاله کې نه وه ، يو مار د دوی ځالې ته راپورته شو بچونو يې د الوتلو کوښښ وکړ ، خو يو هم د الوتلو قابل نه ول ټول په سين کې ولوېدل ، په سين کې کبانو وپېژندل ، چې دوی د هغې مور بچوني دي چې هره ورځ به يې سين ته داني رااچولې . کبانو ته د هغې نيکي سترګو ته ودرېده ، د کوترې بچوني يې ساحل ته راوايستل او له لاهو کيدو يې وژغورل .

ماښام چې کوترې دوی د سين په غاړه وموندل او د کبانو د نيکۍ کيسه يې واورېده نو بچيانو ته يې وويل :

اوس ، خو پوه شوئ بچيانو ، چې نيکي سين هم نه وړي (۱۲ : ۵۷) .

۱۳ ـ د متل د شاليد اخلاقي او ټولنيز اړخ :

د متلونو په شاليد کې د کيسو او تجربو لويه برخه ټولنيزه ، اخلاقي او نصيحت ډوله بڼه او محتوا لري ، لکه:

- د خره څښتن ته ورپېښه ده :

ويل کېږي د چا خر له بار سره په ختو کې لويدلی وو او په وياله کې بند پاتې وو ، د خره څښتن ، چې هر څومره زور وواهه ويې نه شو کولای ، چې خر له ختو وباسي . له يو بل لاروي يې مرسته وغوښته ، لاروی راغی خر يې تر غوږو ونيو ، خو د زړه زور يې نه کاوه . په دې منځ کې ډېر وخت تېر شو ، شپه رانږدې وه ، د خره خاوند وليدل ، چې لاروی هسې لګيا دی ، د زړه له اخلاصه مرسته نه کوي ، نو ورته يې وويل :

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروه ! کور دې ودان ، ورځه ورځه ، چې په تا ناوخته کېږي . د خره ښتن تـه هسې هم ورپېښه ده . يعنې چې ماته خو راپېښه ده ، مجبور يـم خپـل کـار بـه کوم (۱۲ : ۹) .

- ته مې وزې وهه ، زه به دې روژې وهم :

وايي پخوا زمانو کې يو مالدار سړي روژې نه نيولې . چا ورته وويل ، چې روژې نيسه خدای (ج) به دې په مال کې هـم برکـت واچـوي ، هغـه وو چـې د روژې په مياشت کې يې په روژه نيولو پيل وکړ ، خو هغه کال د وزو ناروغي هم خپره شوه . ده ډېرې زياتې وزې درلودې ، هر سهار به ، چې له خوبه پاڅېده ، ليدل به يې ، چې څو وزې يې مړې شوې دي . دې سـړي هـم بېرتـه پـه روژه خوړلو پيل وکـړ ، چـې هـره ورځ بـه يـې وزې مـړې ولېـدلې ده بـه هـم ډوډۍ راوغوښته ، ډوډۍ به يې وخوړله او دا به يـې ويـل چـې خدايـه (ج) (تـه مـې وزې وهه ، زه به دې روژې وهم) د دې سړي ټولې وزې مردارې شوې او روژه يې هم ونه نيوله ، يعنې دوه تاوانه ورواوښتل ، له هغه وروسته دا خبره د متـل غوندې مشهوره شوه (۱۲ : ۱۰) .

- پکه ، چا په ورا نه پرېښوده ، دې د سر کجاوې غوښتې :

په زياترو کليوالو سيمو کې داسې دود دی ، چې د ناوې د راوړلو لپاره لومړی درې ورځې يا هم يوه ورځ دمخه خېښان د زوم له کوره د ناوې کور ته ځـي او بيا د واده په ورځ ورا د ناوې د راوستو لپاره ځي او بيا ناوې راوړي . پخوا به يې ناوې په ډولۍ او کجاوو کې راوړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي په يوه واده کې يو پکه نجلۍ وه . دا تر نورو مغروره هم وه ، نو ويل يې ، چې زه له نورې ورا سره نه ځم ، زه له ناوې سره يوځای د مخې په ډولۍ کې کښېنم ، چا ورته وويل اوس هم خوشحاله اوسه ، چې مور دې له ورا سره پرېږدو ته لا خوشحاله نه يې او د سر کجاوې غواړې .

له هغه وروسته دا متل وشو .

دې ته نږدې بل متل هم شته :

پکې ورا دې راغله ، دې ويل گومان مې نه شي .

يا : ورا دې راغله پکې ، دې ويل گومان مې نه شي ادکې (۱۲ : ۱۸) .

۱۴ ـ د متل شاليد ، له اصطلاح سره د توپير کرښه :

اوس نو دا خبره نږدې روښانه شوه ، چې متلونه شاليد لري او په هغه کې يوه کيسه پېښه او تجربه پرته وي په دې اړه مو ډېر څه ولوستل .

اصطلاح يا گړنه يو بل ژبنی واحد دی ، چې ډېر وخت يې له متل سره توپير ورکېږي د دې دواړو واحدونو د توپير په اړه ، لاندې خبرې لرو ، خو يوه خبره دلته يادوو چې هغه شاليد او په هغې کې پرته پېښه او تجربه چې مور د متل لپاره لرو ، په اصطلاح ، گړنه يا محاوره کې نشته . په دې مانا چې اصطلاح شاليد نه لري يا هاغسې پېښې او کيسې نه لري ، چې متل يې لري . داسې نه دي شوي ، چې چا د کومې اصطلاح کيسه يا تجربه اوربدلې وي . دا يو بل توپير دی ، چې مور يې د متل او اصطلاح په توپيرونو کې ډېرولای شو .

د متلونو او اصطلاحاتو په اړه ځينې نور بحثونه داسې دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د متلونو په اړه د پوهانو څرگندونو ته ځير شو ، د متلونو په باره کې يواځې په ماناييزه او موضوعي اړخ ډېره څېړنه شوې ، جوليزه او گرامري هغه يې ژوره څېړل شوی نه دی .

ژبه د انسانانو د ذهني ښکارندو (پديدو) د څرگندونې يوه غوره وسيله ده ، له همدې امله کېدای شي ډېر ژبني واحدونه سره ورته دندې ترسره کړي ، نو له ماناييز او موضوعي پلوه د ژبنيو واحدونو ويشون گرانه خبره ده ، ځکه ټول ژبني واحدونه د ذهني ښکارندو د څرگندونې کالبونه دي ، گړېدونکي د دغه کالبونو په مرسته خپل ذهني توکي اورېدونکي ته وړاندې يا وراوروي . په هره توگه هڅه کوو د متلونو او اصطلاحاتو يا گړنو (Idioms) ترمنځ د توپير کرښه په لاندې څرگندونو سره پياوړې کړو :

متلونه هغه ژبني واحدونه (غونډلې) دي ، چې د انساني ژوند د بېلابېلو اړخونو څرگندويي کوي . نږدې ټول هغه موضوعات ، چې انسانان يې په ذهنونو او فکرونو کې لري متلونه يې رانغاړي . متلونه يو نصيحت لرونکې وينا يا غونډله ده . پښتو متلونه بيا له ماناييز او منځپانگيز اړخه د پښتني چاپېريال انځورگري او څرگندونه ده . متلونه د جولې له مخې د غونډلې په څېر رغنده توکي لري . د وينا په دواړو ډولونو (نظم او نثر) کې شته . تل جوت او نه اوښتونکي دي ، خو کېدای شي په نظم او شعر کې يې رغنده توکي خپل ځای وونجوي او د نوي چاپيريال سره ځان سم کړي ، خو بيا هم هر رغنده توکی په هرځای کې ، چې وي ټوليزه مانا نه اغيزمنوي .

کله ناکله کېدای شي په متلونو کې ځينې توکي د ښکلا په موخه وغورځي . په دې مانا چې ځينې گړونه او ويونه د متل د ويلو پروخت ونه ويل شي ، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلمنځي پوهاوي پر وخت کومه نیمګړتیا نه پېښوي؛ اورېدونکی پرې پوهېږي ، لکه : زه په طمع (یم) ـ ته بې غمه (یې) . دلته د وزن ، قافیې او ښکلا لپاره (یم) او (یې) مرستیال کړونه غورځېدلي دي یا لکه : د کور ګټه ، د لاهور ګټه (ده) . دلته هم (ده) د ښکلا ، قافیې او وزن په موخه غورځول شوی دی .

که د متل لپاره یواځې یو شکل او جوله غوره شي ، چې د نورو ژبنیو واحدو سره غوڅ او جوت توپیر ولري نو د متل ، اصطلاح (Idiom) او نورو ژبنیو واحدونو ترمنځ ورته والی او ګډوالی به له منځه لاړشي ، چې تر دې دمه یو کړکېچ دی .

ځینې شعري یا نظمي ډولونه (لنډۍ یا یو بیت) هم د متل تر سرلیک لاندې راوړل شوي ، چې فکر کوم متل ته د یو شکل ټاکنې په برخه کې لا خبره تیاره کوي . هر ژبنی واحد ، چې وګړي یې د خپلو خبرو او وینا په بهیر کې د وینا د ښکلا ، اغېز او پیاوړتیا لپاره کاروي ؛ متل بللی نه شو ، لکه : یو څوک چې د یوې موضوع د روښانتیا لپاره د قرانکریم یو ایات ، د حضرت محمد (ص) یوه وینا ، شعر، نکل ، د پوهانو ویناوې او نور څه وایي ، ټول یې متلونه نه دي ، کېدای شي له څو پړاوونو وروسته د متل د جولیزې او ماناییزې ځانګړتیا ، له راخپلولو وروسته یې متل وبولو.

ځینې متلونه ، چې وړاندې په نثري یا نظمي بڼه وو ، کېدای شي کوم شاعر په خپل شعر یا نظم کې کارولي وي ، چې غوړې لا غوړې کړي ، چې په بدیع کې ورته ارسال المثل وایي . دغه ډول شعرونه هم متلونه بللی نه شو ، بلکې په کار ده د متل آره بڼه ترې وابېستل شي . همدارنګه کېدای شي د ځینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونو آره بنه له منځه تللې وي او هغه بيت ، چې شاعر پکې هغه متل راوړی ، پاتې وي او د منظومو متلونو برخه گرځېدلې وي .

لکه چې وړاندې مو وويل ، متلونه کېدای شي د وينا په دواړو ډولونو(نظم او نثر) کې شتون ولري ، يعنې کېدای شي منثور وي يا منظوم ، ځکه کـه متـل د پوهانو او ځيرکو وگړو د تجربو زېږنده وبولو ، نو دا بيا په دې پورې تړلـې ده ، چې د متل لومړنی ويونکی د يـوې ژبـې عـادي هغـه دی او کـه يـو شـاعر يـا شاعروزمه يا هم ناظم که خبره لا روښانه او څرگنده کړم ، داسې چې :

که د متل لومړنی ويونکی ناظم يا شاعر وو ، نو څرگنده ده ، چې متل يې هـم د نظم او شعر په بڼه دی او که عادي ويونکی ، متل يې هم عادي نـثر ، خـو بيـا هم متل د عادي او ورځنيو خبرو په څېر بللی نه شو، بلکې يو ځـانگړی جـوليز او مانايیز جوړښت لري . متلونه د پښتو لنډيو په څېر لنډ او کوچنی فـورم دی ، چې پراخ مانايیز جوړښت لري او يـوه سـتره پيښـه او کيسـه پـه ځـان کـې ځايوي .

متلونه د يوې پيښې يا کيسې نـه وروسـته ويـل شـوي ، يـوه اوږده او پراخـه موضوع پـه لنډ شکل کې ځايوي. له همدې کبله پرې پوهېدنه يو څه ستونزمنه وي . له بلې خوا متلونه مانايیز پراخوالی او جامعيت لري ، په دې مانا چې کـه د متل کيسې يا پيښې ته چې تر متل وړانـدې پيښـه شـوې وکتـل شي ، نـو ښايي متل تنگ او راټول کړي او پر هماغه ځانگړې موضـوع يـې وڅرخـوي ، خو د متل شکل او رغښت دا برېد ماتوي او داسې څېـره غـوره کـوي ، چـې د پراخو او ډېـرو موضـوعاتو د څرگنـدونې جوگـه شي او هرڅـوک يـې د خپلـې موضوع سره پـه تړاو کې ووايي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متلونو پروړاندې اصطلاح یا ګړنه (Idiom) یـو داسـې واحـد دی ، چـې دا د یوې غونډلې (Sentence) نه بلکې د یوه غونډ (Phrase) بڼه یـا جولـه لـري . همدارنګه له مانایيز پلوه هم نیمګړې وي . ګړنه د غونـډلې یـوه برخـه وي پـه داسې حال کې ، چې متل یوه بشپړه غونډله (جمله) وي . لکه چې وړاندې مو وویل د متل موضوع یو ډول نصیحت وي ، له دې اخوا څه نـه رااخلـي . خـو ګړنه بیا داسې تړلې او ناخپلواکه نه ده ټول ټـولنیز موضـوعات رانغـاړي ، نـه یواځې نصیحت ، وجیزې او وراشې (۱۹ : ۴۵) .

نن سبا زموږ د ژبې زیاترو لیکوالو اصطلاحات (ګړنې) او متلونه سره یو کړي دي او اصطلاحاتو هم د متلونو ځای نیولی دی او زیاترو لیکلي کتـابونو کـې په همدې ډول څېړل شوي دي . مګر که چېرې د خپلې ژبې په تـاریخ یـوه څـه وړاندې نظر واچوو او غور پرې وکړو ، نو دابه راتـه څرګنـده شي ، چـې پخـوا متلونه د اصطلاحاتو پـه څېر نه وو، بلکې د متل په دواړو برخو کـې بـه یـوه څه همغږي موجوده وه ، لکه : ژرنده که د پـلارده ـ هـم پـه وار ده ، چـې ویـې غواړې په خوله ـ نو وبه یې خورې په څه ، چې څه کرې ـ هغه بـه رېبـې . خـو نن سبا اصطلاحات هم په متلونو ګډ شوي دي او د متلونو ځای یې نیـولی دی ، لکه : ترکاڼي د بېزو کار نه دی ، کوږ بار ترمنزله نه رسېږي او داسې نـور . دا ډول لفظي جوړښتونه پخوا اصطلاحات بلل کېـدل ، ځکـه چـې پـه دې ډول لفظي جوړښتونو کې لومړی دوه برخې نه شته او دویم دا چې همغږي په دوی کې هېڅ ارزښت نه لري ، چې په همدې اساس داهم اصـطلاحات بلـل کېـږي ، چې د ډېر استعمال له مخه اوس د متلونـو پـه چوکـاټ کـې راغلـي او مانـاییز ارزښتونه یې هم دومره زیات شوي ، چې د متلونو ځای یې نیـولی او د نـورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونو په شان پـه ژبه کې کارول کېږي ، خو کوم اصطلاحات چې دلته مـونږ تر بحث لاندې نيولي داهم د هغه نورو اصـطلاحاتو پـه شـان ارزښـت لـري او ويونکي په همدې غرض ترې کار اخلي .

البته زما داخبره ښايي سل په سـلو کـې اوس رښـتيا نـه اوسي ، ځکـه پـه دې اصطلاحاتو کې تراوسه ټولې د متل ځای ته نه دي ور رسـېدلي او د همـدغې اصطلاح پـه شکل په کار وړل کېږي ، چې زمونږ موخه او هـدف همدغـه ډول اصطلاحات دي ، چې بېلګې يې دادي :

لورپه لوټه اچول يا لور په لوټه تېره کول .

اوبښ په بډه منډل يا اوبښ په بډه وهل .

چې پورته دواړه اصطلاحات خپله مانا په مستقيمه توګه نه څرګندوي ، بلکـې پـه دويمه مجازي مانا سره کارول کېږي ، چې لـومړۍ يـې د (چـل ، فريـب او غولولو) پـه مانا استعمالېږي او دويمه اصـطلاح يـې (پـه واقعيتونـو د سـترګو پټولو) مانا لري او هغه څوک چې نور غولوي او يا په ښکاره واقعيت سـترګې پټوي ، نو خلک دا دوه اصطلاحات د دليل او ملامتولو لپاره پـــه خپلـو خبرو کې ورته وايي (۱ : ۱۰۰) .

لکه څنګه چې يو بوټی د سترګو په رپ کې تنوره او ځانګوره ونه نه جـوړېږي ، لومړی يو کوچنی زړی د خاورو لاندې کېږي ، ټـوکيږي ، زرغـونيږي او يـو وخت داسې راشي چې ګور سيوری او خوږې مېوې ورکونکې ونه ترې جـوړه شي . همدغه شان پښتو ژبه له پخوا نه داسې ارته پراخه ، خوږه ، کره او پـوره نه وه ، بلکې دې د خپل پرمختګ په ترخ کې ګڼ شمېر کلونه او پړاوونه ترشا پريښي دي . د دنيا ټولې ژبې په خپلو لومړيو پړاوونو کې لنډې او تنګې وې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زما په فکر د پښتو لمن د نورو ډېرو ژبو په نسبت زياته نيشت نيمګړې وه . دا ځکه پښتنو د زابل او سليمان په غرونو کې د شپونکيتوب ژوند تېراوه . په ورشوګانو کې يې د قبيلوي ټولګو په شکل شپې سبا کولې ، علم او پوهه يې لږه او ضرورتونه يې د ګوتو په شمېر ول . په دغه ساده چاپېريال کې ورته د لږو او ساده لفظونو اړتيا پېښېده ، خو د وخت په تېرېدو سره کله ، چې پښتانه له غرونو کوز شول ، په بېلابېلو جغرافيايي سيمو کې خواره او مېشت شول ، د مختلفو علاقايي موسمونو او ضرورتونو سره مخامخ شول ، د نورو علاقو د نيولو سره د ټولنيز ژوند د تودو سړو نه خبر شول ، نو ژوند او پوهه يې مخ ته لاړه او دغه شان د تمدن په لور يې دمه ګير ګامونه واخيستل . د تهذيب او ژبې تړون هيڅکله ماتېدای نه شي . د تهذيبي ارتقا سره ژبې هم خپله پانګه پراخه او مهذبه کړه . متلونه ، محاورې او ښکلي ښکلي اصطلاحات پکې وزېږېدل . کله چې د غوره راتلونکې لپاره خلکو د ژوند د پېښو څخه پايله اخيستنه پيل کړه ، نو متل په وجود کې راغی ، چې د عقل او پوهې عکاسي کوي ، دغه شان د غوره پيغام رسونې په لړ کې چې د خوږو ، پستو ، جامعو لنډو او اغېزناکو جملو اړتيا پېښه شوه ، نو محاورې سترګې وغړولې ، چې د کولتوري معيار عکاسي کوي . محاوره د يو شمېر لفظونو داسې ښايسته ترتيب و ترکيب دی چې د اصلي ماناوو په ځای مستعار مطلب په ډېر مهذب او موثر ډول ښکاره کوي . محاوره هم ، لکه د متل د فولکلوري ادب توکی دی . د دې زېږوونکی يو شخص نه بلکې ټول ولس دی (۴ : ۱۴) .

که زه وليکم ، چې پلانی په اصطلاح شاعر دی ، خلک مې له خبرې دا مانا اخلي چې زه دغه سړی شاعر نه ګڼم او يا په بله ژبه زه دلته د (شاعر) کلمه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي مانا نه استعمالوم . موږ د علمي اصطلاحاتو ترکيب هم لرو ؛ يوه کلمه چې په يوه علم کې خاصه مانا ولري ، د هغه علم اصطلاح گڼل کېږي . سنت په لغت کې دود ته وايو ، خو په اسلامي پوهنو کې خپله بېله مانا لري . د کيميا په اصطلاحاتو کې اوبه هغه مرکب ته وايي ، چې په يوه ماليکول کې يې يو اتوم اکسيجن او دوه اتومه هايدروجن شامل وي مگر هغه څه چې موږ څښو او اوبه يې بولو ، ممکن يوه اندازه کلورين پکې حل وي يا د نور عناصرو مرکبات پکې وي ، چې د کيميا علم يې بيا يواځې اوبه نه بولي .

د (علمي اصطلاح) او هغې کلمې ترمنځ ، چې وروسته له (په اصطلاح) څخه يې راوړه مشترک ټکي دا دي چې کلمه مو په خاصه مانا او بله مانا استعمال کړه . که ووايو چې : لرگی مات شو . دلته (مات) په اصلي مانا راغلی دی ، مگر په دې بله جمله کې راغلی (مات) چې له لغوي او مستقيمې مانا پرته بله مانا ښندي اصطلاح بولو : پلانی مات سړی دی . دلته وايو چې (مات) پکې په اصطلاحي مانا راغلی دی .

يو داسې عبارت ، چې د خپلو رغنده کلمو له مستقيمو ماناوو بېله ، مجازي او استعاري مانا لري اصطلاح بللای شو . موږ وايو : پلانی لور په لوټه تيره کوي . دلته د رغنده کلمو خپلې مستقيمې او لغوي ماناوې نورې دي ، خو دغه کلمې په شريکه ، په مجازي او غيرمستقيمه ژبه ، د پلمې کولو مانا ښندي .

غيرمستقيمه ، ضمني او مجازي ماناوې په استعاره کې هم وي ، مگر استعاره ځکه اصطلاح نه بولو ، چې د هغه شاعر خپله اختراع ده او ټولنه له کلمې هغه مانا نه اخلي چې شاعر په شعر کې راوړې ده . شاعر معشوقه سروه بولي ، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک دا کلمه په دې مانا نه استعمالوي ؛ خلک يواځې يـو ډول ونـې تـه سروه وايي .

اصطلاح د عادي ژبې برخه ده او د ژبې د نورو عادي کلمـو غونـدې د هغـې د مانا په اړه په ټولنه کې اتفاق لازم دی . د کيميا د پوهانو ټولنه د اوبو د مانا په اړه توافق سره لري ، پښتني ټـولنې پـه دې اتفـاق کـړی دی ، چـې لـه (سـپين سترگی) څخه د سترگو له سپين والي بېخي بېله بله مانا واخـلي ، خـو پـه دې باندې ټولنې اتفاق نه دی کړی ، چې سروه به دنگې معشوقې ته وايي . يو بـل شاعر ممکن د دنگـې معشـوقې لپـاره د (چنـار) کلمـه راوړي او (سروه) هغـه څوک وبولي ، چې د زمانې سرې تودې ورباندې اثر ونه لري .

څرنگه چې هنري ژبه تصويري ، مجازي او غيرمستقيم بيـان تـه مايلـه ده ، نـو شاعر او د هنري نثر ليکوال ممکن تر نورو ليکونکو د اصطلاحاتو راوړلو تـه ډېر اهميت ورکړي . زمـوږ ځينـې ليکـوال د اصـطلاحاتو د راوړلـو پـه خـاطر ستايل شوي دي ، خو موږ داسې ليکوال هم لرو ، چې اصـطلاحاتو يـې نـثر او هنر ته صدمه رسولې ده .

اصطلاح ، متل او بل هر توکي که يواځې په دې نيت نثر يا شعر ته ورداخلېږي ، چې ښايسته دی او د ليکنې ښايست به ورسره زيات شي ، دا تېروتنه ده . يوه کلمه يا عبارت يواځې هغه وخت د ليکنې ښايست زيـاتوي، چـې د مقصـد پـه رسولو کې تر مترادفو کلمو يا عبارتونو ښه برخه واخلي او د آهنگ او مانا پـه لحاظ د کلام له نورو اجزاوو سره لا ښه تناسب ولري .

حمزه شينواری فرمايي :

نن چې مې ډېر په زړه اورېږي د اختر مخه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه ته د تېرو خاطراتو د لښکر مخه ده

په اختر او خوشحالیو کې د یار او دوست یادول د ادبیاتو یو نسبتا عام موتیف دی خو همدا تکراري مفهوم دلته خوند راکوي او د خوند لویه وجه یې په بیت کې راغلې اصطلاح ده . (په زړه اورېدل) باران رایادوي ، باران په ځمکه او په لویه ساحه کې اوري او یوه پرانیستې ساحه مو سترګو ته دروي . باران پسرلی او د ګلونو د غوړېدو موسم رایادولای شي . د ګلونو او پسرلي ورځې د اختر غوندې زړه غوښتونکي وختونه دي . باران رحمت دی ، د لښکر غړي د زیاتوالي په وجه د باران له څاڅکو سره تشبېه کولای شو . په (اورېږي) کې د (رې) توری شته ، چې د بیت په نورو کلمو کې تکرارېږي او د کلام موسیقي پیاوړې کوي . باران اوښکې رایادولای شي ، چې د بېلتانه په وخت کې له سترګو تویېږي .

که د دې اصطلاح په ځای شاعر ویلي وای :

دا نن چې ډېر ډېر رایادېږي د اختر مخه ده .

یا : نن چې مې ډېر په زړه کې ګرځي د اختر مخه ده .

د بیت ښکلا به کمه شوې وه . (په زړه کې تېرېدل) یا (په زړه کې ګرځېدل) هم اصطلاحات دي ، خو د دې بیت ښکلا ورسره نه زیاتېږي ، ځکه هغه نور تناسبات چې په دې بیت کې یې په زړه اورېدل لري ، نه لري .

په لنډیو کې اورو :

په زړه مې ته پلمې مې نورې

کلي کې ګرځم ماشومان کرارومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته له زړه څخه د بکس غونډې يو ظرف جوړ شوی دی . هغه شی ، چې په بکس کې ساتو ، نور يې نهويني او د يو راز غونډې ساتل کېږي . د اشنا ياد هم دلته يو راز دی ، چې معشوقه يې د پټ ساتلو لپاره د ماشومانو کرارول پلمه کوي .

که (په زړه) اصطلاح بې (کې) تصور کړو ، داسې تصوير مو سترګو ته درېږي ، چې يو شی د بل شي له پاسه ايښی دی . هغه څه چې په بل شي يې ږدو ، ممکن تر لاندينې شي وړکی وي ، د لوی او کوچني رابطه د لنډۍ په دويمه جمله کې په بل ډول ياده شوې ده . له دې درکه هم راغلې اصطلاح د لنډۍ د توکونو ترمنځ تناسبات پياوړي کړي دي .

دا لنډۍ که داسې پيل شوې وای چې : مقصد مې ته پلمې مې نورې ، نو مطلب به همدا اوسنی مطلب وو مګر د تصوير او تناسب په لحاظ به مو تاوان کړی وو .

د استاد حمزه شينواري په دې بيت کې د (سرټيټېدلو) اصطلاح د بيت له نورو توکونو سره د تناسب په خاطر د بيت ښکلا زياته کړې ده :

ما کوز ورته لېمه کړه زما سر نه ټيټېده

شايد چې په الفت کې هم افغان پاتې کېدم

اصطلاح او هغه کلمه چې مجازي او غيرمستقيمه مانا ښندي ، زموږ سترګو ته انځور دروي . که د شاعر مقصد له دغه انځور سره سمون وخوري ، کاميابي ده او کنه صرف دې ته زړه ښه کول دي ، چې شاعر اصطلاح راوړې ده ، په هنري لحاظ اهميت نه لري . ځينې کسان کله کله د يو چا په تعريف کې وايي ، چې په خپل شعر يا نثر کې يې ولسي اصطلاحات خوندي کړي دي . په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډول تعریف کې ابهام موجود دی . که منظور ورځخه دا وي چې د قاموس لیکونکي او لغت ټولونکي کار یې اسانه کړی دی ، خبره سمه ده ، خو که د لیکوال یا شاعر دا اقدام د کلام ښایست گڼي ، خبره یې صرف هغه وخت سمه بللای شو ، چې دغه اصطلاحات د کلام له نورو اجزاوو سره د نویو تناسباتو سبب شوی وي . په شعرونو کې د اصطلاحاتو د هنري اغېز مطالعه یو جالب بحث دی . زموږ ځینو لیکوالو او محققانو د یو شمیر دیوانونو او ټولگو اصطلاحات راایستلي دي ، خو د هغو د هنري اغېز په اړه لا مطالعه نه ده شوې ، البته دا بحث هم سم نه دی سپړل شوی ، چې اصطلاح باید څه ته ووایو او څنگه یې تعریف کړو ؟ ایا د انگرېزي ایدیم ته اصطلاح ووایو ، محاوره ووایو او که یې د ځینو لیکوالو غوندې گړنه وبولو ؟ ایا په محاوره او اصطلاح کې فرق وکړو او اصطلاح یواځې د علمي هغو لپاره وکاروو او د خلکو د ژبې اصطلاحات ، محاورې وبولو ؟ پروفیسر قلندر مومند مرحوم به ویل چې محاوره د خلکو په ژبه کې وي او اصطلاحات د علم له څانگو سره تعلق لري . داکتر زیار په خپل کتاب (د خوشحال ادبي پښتو) کې (گړنې) ته په لیندۍ کې یو ځای (محاروه) او بل ځای (Idiom) لیکلی دی . ما په دې مقاله کې د اکثرو نورو لیکوالو غوندې د ایدیم لپاره د اصطلاح کلمه غوره وبلله (۱۷ : ۱۵۰) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه :

۱. الکوزی ، جانداد او شېرزاد ، محمد اقا . پښتوغونډله پوهـه (۱۳۸٦) .کابـل صمیم ادبي ټولنه .

۲ . جاج پښتونزوی ، حبیـب الله . د فولکلـور تاریخچـه (۱۳۸۷) . ننګرهـار ، د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالېستانو خپلواکه ټولنه .

۳ . حبیبـي ، عبـدالحی . د پښـتو د نـوي ادب لارې (۱۳۸٦) . پېښـور ، مـیهن خپرندویه ټولنه .

۴ . خاورې ، غوټۍ . د پښتو شفاهي ادبیات (۱۳٦٦) .کابل ، پښتو ټولنه .

۵ . خیالي ، لعل بادشاه . د پښتو متلونو تهـذیبي او لسـاني مطالعـه (۲۰۱۲) . مردان د ادبي دوستانو مرکه ، پښتو نوې ادبي ټولنه ، پښتو لیکونکي .

٦. درانی ، درویش . د پښتني ژوند کړه وړه (۲۰۱۴) . کوټه ، صحاف نشـراتي موسسه.

۷. دوسـت شـینواری ، محمـد دوسـت . د پښـتو دولسيـ ادب لارې (۱۳۸۵) . پېښـور دانش خپرندویه ټولنه .

۸ . رښتین ، صدیق الله . د پښتو ادب تاریخ (۱۳۷۷) .

۹. زاهد مشوانی ، عبدالقیوم . زاهـد پښـتو ـ پښـتو سـیند (۱۳۸۵) . پېښـور ، دانش خپرندویه ټولنه .

۱۰. زغم ، احمدشاه . متلونه او اندونه (۱۳۹۰) فرهنګ مردم (فصلنامه) ، کابل ارګان نشراتي وزارت اطلاعات و فرهنګ ، دوره پنجم نشراتي ، سال هجـدهم ، شماره دوم زمستان ۱۳۹۰ ، شماره مسلسل ۳۵ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ژواک ، محمد دین . پښتو متلونه (۱۳۸۲) . پېښور ، الازهر خپرندویه ټولنه .

۱۲. سحر ، علم گل . خبرې له خبرو پیداکېږي (۱۳۸۷) . پېښور ، دانش خپرندویه ټولنه .

۱۳. شینواری ، موسی خان . د متلونو قیصې (۱۹۹۵) . پېښور ، ماسټرز پرنټرز .

۱۴. عامر ، عبدالکریم . پښتو محاورې (۲۰۱۱) . لورلايي ، پښتو څېړنه .

۱۵. عمید ، حسن . فرهنگ عمید (سه جلدي ، جلداول) (۱۳۸۱) . تهران ، موسسه انتشارات امیرکبیر .

۱۶. غرېبیار، سیداگل . ولسي- مرغلرې (۱۳۸۴) . پېښور، دانش خپرندویه ټولنه .

۱۷. غضنفر ، اسدالله . جادوگر هنر . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه ، ۱۳۹۳.

۱۸. فولکلور (مقالې) . د لال پاچا ازمون په زیار (۱۳۸۹) . ننگرهار ، د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالېستانو خپلواکه ټولنه .

۱۹. کډوال ، شاه محمود . گړنې ، څرگندنې او نومونې (۱۳۹۱) . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه .

۲۰. لیوال ، فدامحمد . پښتو متلونه (۱۳۹۰) . کوټه ، صدیق خپرندویه ټولنه .

۲۱. محمد رفیع . د ماشومانو گل غونچه (۱۳۸۰) . پېښور ، د اریک د گرځنده کتابتونو اداره .

۲۲. منگل ، علی محمد . د ولسي ادب لهجه سوتل (۱۳۹۰) .

۲۳. وسیم یوسفزی ، فرهاد علی . د متلونو په لار (۲۰۱۴) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. وفا ، محمد داود . د فولکلور پېژندنې لارښود (۱۳۹۳) . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه .

۲۵. Hornby A.S.Oxford Advanced Learner's Dictionary (۲۰۱۰) ۷ed. Oxford, Oxford University Press.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (احمدالله علیزی) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود کړوال

د خپرونو لړ: ۱۱۳

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library